

Lars Arne Bø • Karin Høyland • Marianne Skaar
Solvår Wågø • Lillian Sve Rokseth • Daniela Baer
Evgenia Gorantonaki • Astrid Bjørgen • Mats Andreas Giske

Barn i byen

GODE OPPVEKSTMILJØER FOR BARN I SENTRALE BYDELER I TRONDHEIM

SINTEF Fag

Lars Arne Bø, Karin Høyland, Marianne Skaar, Solvår Wågø,
Lillian Sve Rokseth, Daniela Baer, Evgenia Gorantonaki, Astrid Bjørgen og
Mats Andreas Giske

Barn i byen

Gode oppvekstmiljøer for barn i sentrale bydeler i Trondheim

SINTEF akademisk forlag

SINTEF Fag 98

Lars Arne Bø, Karin Høyland, Marianne Skaar, Solvår Wågø,
Lillian Sve Rokseth, Daniela Baer, Evgenia Gorantonaki, Astrid Bjørgen og
Mats Andreas Giske

Barn i byen

Gode oppvekstmiljøer for barn i sentrale bydeler i Trondheim

Emneord:

Oppvekstmiljø, barnefamilier i sentrale bydeler, kommuneplanens arealdel

ISSN 1894-1583

ISBN 978-82-536-1783-1 (pdf)

Prosjektnummer: 102027748

Foto/illustrasjon omslag:

Marianne Skaar, SINTEF Community

© 2023 Forfatterne. Utgitt av SINTEF akademisk forlag

Denne rapporten er publisert med åpen tilgang etter CC BY-lisensen

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

SINTEF akademisk forlag

SINTEF Community

Børrestuveien 3

Postboks 124 Blindern

0314 OSLO

Tlf.: 40 00 51 00

www.sintef.no/community

www.sintefbok.no

Forord

Flere boliger og mer stabile bomiljøer i Trondheims sentrale bydeler er viktig for å oppnå målet om en bærekraftig by der det er lett å leve miljøvennlig. I den forbindelse er det avgjørende å tilrettelegge sentrumsområdene slik at det blir attraktivt å leve der også for barnefamilier.

I dette prosjektet har målsettingen vært å identifisere forutsetningene for å skape gode oppvekstmiljøer for barn, hvilke verktøy og virkemidler som må til for å gjøre det attraktivt for barnefamilier å bosette seg og bli boende i sentrumsområdene også når barna blir større, og hvilke tiltak kommunen må gjennomføre for at byen kan bli et attraktivt sted å bo gjennom flere livsfaser.

Oppgavene i denne undersøkelsen har vært å:

1. systematisere eksisterende kunnskap og identifisere kunnskapshull og barrierer
2. framskaffe ny kunnskap om hvilke faktorer som er vesentlige for at barnefamilier skal trives med å bo i byen
3. identifisere mulige tiltak, virkemidler og verktøy for implementering i relevante planer gjennom samhandling med oppdragsgiver og andre relevante aktører

Målet med kunnskapen er å gi tydelige råd og formidle forslag til virkemidler på en pedagogisk måte. Resultatene vil også være interessante å formidle gjennom storbysamarbeidet og ha høy overføringsverdi til andre kommuner. Vi håper at vårt arbeid vil gi et bedre beslutningsgrunnlag og bidra til å oppfylle Bystyrets vedtak om flere "Barnefamilier i sentrum".

Takk til KS og Program for storbyforskning for finansieringen av prosjektet og oppdragsgiver Trondheim kommune for et godt samarbeid. Våre kontaktpersoner i kommunen har vært Silje Mesloe Lien og Mari Mathisen Fasting. Videre vil vi takke ansatte fra enhetene i kommunen, de andre kommunene i Storbynettverket som har bidratt gjennom deltakelse i intervjuer og workshop og delt erfaringer fra sine byer. Vi vil også takke utbyggere og eiendomsaktører som med stor interesse og engasjement har deltatt i intervjuer.

Sist og aller viktigst skal barnefamilier som bor i de aktuelle bydelene ha en stor takk for å ha stilt opp på intervjuer og delt sine erfaringer. Uten dere ville ikke denne undersøkelsen latt seg gjennomføre.

Trondheim, 16.01.2023

Solvår Wågø
Forskningsleder
SINTEF Community

Lars Arne Bø
Prosjektleder
SINTEF Community

Sammendrag

Prosjektet har som mål å identifisere hvilke forutsetninger i form av verktøy og virkemidler som må på plass for å skape gode oppvekstmiljøer for barn og gjøre det attraktivt for barnefamilier å bosette seg og bli boende i sentrumsområdene i Trondheim.

Med utgangspunkt i relevant internasjonal forskning, i tillegg til ny nasjonal forskning om boligpreferansene til barnefamilier i byen, er det utarbeidet en kunnskapsstatus om hva som er viktig for å tilrettelegge for en god barndom i by. Det er gjennomført intervjuer med barnefamilier som har valgt å bo sentrumsnært, samt utbyggere som bygger boliger sentralt i Trondheim. Forskningsprosjektet har også søkt å hente inspirasjon fra andre byers arbeid med å tilrettelegge for barnefamilier i byen.

Barn og unges rettigheter til gater, byrom og plasser slås tydelig fast i FNs barnekonvensjon. Det finnes mye forskning som underbygger og tydelig viser hvordan fysiske omgivelser påvirker barns oppvekstvilkår. Dette handler om tilgang til grønne områder og gater som gir mulighet for trygg og fri mobilitet for barn. Tilhørighet til boligområder er viktig for barn og unge, og bidrar til å trygge barns oppvekstvilkår. Tilhørighet sikres gjennom variert boligtilbud, møteplasser og aktiviteter i nærmiljøet, på skoler, i barnehager, bibliotek etc. Intervjuene med barnefamiliene bekrefter at de etterspør mange av de samme kvalitetene som forskningen peker på.

Rapporten kommer med flere konkrete innspill til KPA for Trondheim, som vi mener kan ha en tydeligere profilering når det gjelder å sikre fysiske omgivelser tilrettelagt for barn. SINTEF anbefaler å styrke og videreutvikle de eksisterende områdene i byen der det bor barn i dag. Oppvekstmiljøene kan styrkes i disse områdene gjennom supplerende tilbud og kvaliteter. Intervjuene bekrefter at "hyblifisering" i sentrale byområder er en flyttegrunn for mange barnefamilier. Ved nybygging anbefaler SINTEF å velge ut forsøksområder hvor man legger særlig vekt på å tilrettelegge for barnefamilier. Det innebærer variasjon i leilighetstørrelser, ulike boligtypologier og disposisjonsformer, nærhet til større grøntområder og trygge steder å leke og skoler.

Dagens småbarnsliv er utfordrende med hensyn til tid, og det å tilrettelegge gode oppvekstmiljøer som samtidig kan bidra til at hverdagslogistikken går lettere opp, er derfor i tråd med både bærekraftsmål (gå, sykle) og foreldrenes behov for en enklere hverdag. Det er derfor all grunn for kommunen til å ta en aktiv pådriverrolle i utvikling av barnevennlige urbane nabolag og markedsføre disse nye boligpreferansene.

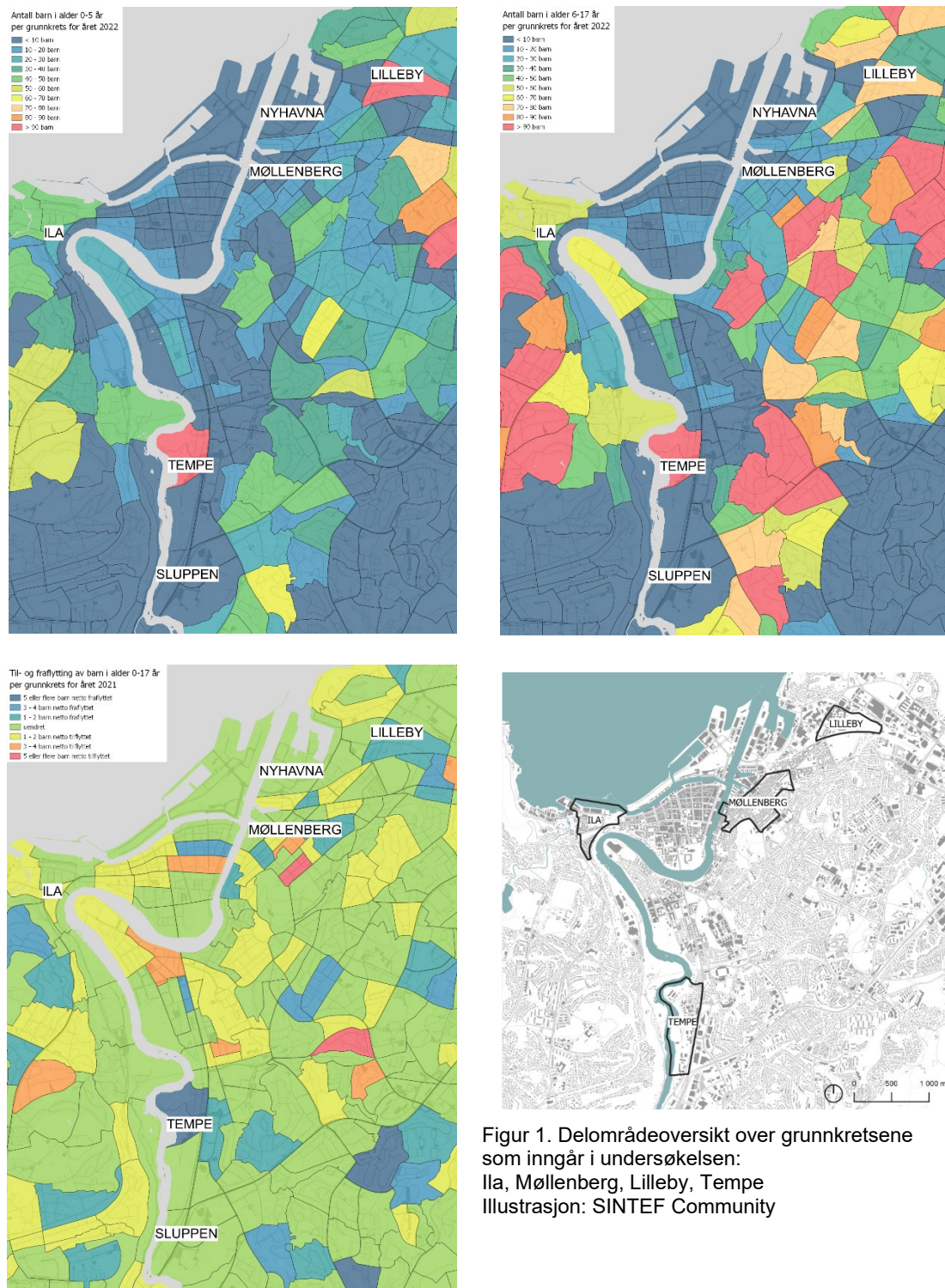
Utbyggere vi har intervjuet, mener at skal man få barnefamilier til å bo sentrumsnært, må boligområdene være konkurransedyktige når det gjelder praktiske løsninger og kvaliteter i nærmiljøet. Boligen må bidra til at det sentrumsnære livet gir flere pluser enn minuser. De jobber også med ulike løsninger som gjør at flere kan få råd (fra leie til eie for eksempel) og delingsløsninger som gjør at familiene kan greie seg med mindre areal.

Innhold

FORORD	3
SAMMENDRAG	4
1 INNLEDNING	6
2 MÅLSETTING	9
3 METODER	10
4 GEOGRAFISK AVGRENSING	11
5 FORSKNING PÅ BETYDNINGEN AV FYSISKE OMGIVELSER FOR BARN	12
5.1 GENERELT	12
5.2 ER BARNES BEHOV GRUNNLAG FOR PLANLEGGING I DAG?.....	12
5.3 HVORFOR LEGGE TIL RETTE FOR EN GOD BARNDOM I BY?	13
5.4 HVA BETYR DET Å LEGGE VEKT PÅ HENSynet TIL BARN OG UNGE I PLANLEGGINGEN AV BYEN?.....	13
<i>Et rent miljø, lyd og luftforurensing</i>	17
5.5 HVA VET VI OM BARNEFAMILIERS PREFERANSER KNYTTET TIL Å BO SENTRALT I BY, OG KAN DE ENDRES?	17
<i>Forskning på boligpreferanser</i>	17
<i>Forskning på endring av boligpreferanser og kommunens rolle</i>	18
5.6 BARNEFAMILIER OG ERFARING MED STØY I BYOMRÅDER	20
5.7 BARNEFAMILIER OG MOBILITET I BY.....	21
6 HVA ER VIKTIG FOR BARNEFAMILIER?	23
7 SUMMEN MÅ GI EN BEDRE HVERDAG	28
8 HVA SKAL TIL FOR AT BARNEFAMILIER SKAL ØNSKE Å BO SENTRALT?.....	34
8.1 VARIERT BOLIGSAMMENSETNING, STØRRELSE OG TYPOLOGI	34
8.2 BEGRENSE "HYBLIFISERING"	35
8.3 SKOLEN SOM NÆRMILJØARENA	35
8.4 GRØNNSTRUKTUR OG UTEOPPHOLDSAREALER	36
8.5 RIKTIG PRISNIVÅ PÅ BOLIGER, AREALEFFEKTIVE LØSNINGER OG SAMBRUK	36
8.6 STØY.....	37
8.7 MOBILITET	37
9 KONKLUSJONER	39
REFERANSER	41
BILAG/VEDLEGG	44
Notat – Innspill til rullering av kommuneplanens arealdel 2022-2034.	
Erfaringer fra andre (storby)kommuner: Bergen og Bærum	
Erfaringer fra avd. Byrom og grønnstruktur (Kommunalteknikk, Trondheim kommune)	
Forbildeprosjekter	
GIS-analyser	
Workshopresultater 14.09.2022	
Informasjonsskriv til informanter	
Intervjuguider: barnefamilier og utbyggere	

1 Innledning

Byen trenger flere folk i sentrum. I et bærekraftig samfunnsperspektiv er det ønskelig at flere bor og jobber i sentrum, besøker og oppholder seg over lengre tid i sentrum. Spesielt ønsker vi flere barnefamilier i sentrum.

Figur 1. Delområdeoversikt over grunnkretsene som inngår i undersøkelsen: Ila, Møllenberg, Lilleby, Tempe
Illustrasjon: SINTEF Community

Figur 2. Disse GIS-analysene viser antall barn i alder 0–5 år (kartet til venstre) og barn i alder 6–17 år (kartet til høyre) per grunnkrets for året 2022. Rosa, oransje, gule, grønne og lyseblå grunnkretser viser de mest barnerike bydelene (i den rekkefølgen). Illustrasjon: SINTEF Community

Hvorfor er det viktig med flere barnefamilier i sentrale bydeler?

Flere barnefamilier i bymiljøet antas å gi større stabilitet i sentrumsnære nabolag (Støa, 2003). Barnefamilier er i en livsfase der det er kultur for å bo tettere, for å dele, være mer sosiale. (Wågø et al., 2021) I etableringen av et familieliv trenger man andre mennesker: De voksne trenger andre voksne, barna trenger sine foreldre, andre voksne og andre barn – det å bare kunne gå ut, og så er det andre mennesker der ute. Barn å leke med og voksne å snakke med er viktig for barns oppvekst, dannelse og trygghet.

I en by der barn trives og er trygge, vil det også være attraktivt å bo for flere aldersgrupper i ulike livsfaser (Støa, 2003).

Til tross for at det er bred interesse for at flere barnefamilier skal bosette seg i sentrum og sentrumsnære strøk, og at det allerede finnes et stort kunnskapsgrunnlag for hvilke faktorer som er vesentlige for å oppnå dette, er det en lav andel barn som er bosatt i sentrum. Dette er ikke enestående for Trondheim (Barlindhaug et al., 2018).

Hvordan kan vi forklare og løse spriket mellom barnefamilienes flyttemønster og forestillinger om den familievennlige byen og planleggenes tankesett om barnevennlige sentrumsområder?

Dette er det mange ulike svar på: varierte boligstørrelser til overkommelig pris, boligløsninger og uterom, frisk luft, trafikkikkerhet og tilgang til grønne uteområder i nærheten av boligen og grønne korridorer ut i marka og mot vannet, satsing på skole- og barnehagetilbud, lett tilgjengelige bildeleløsninger, møteplasser og fellesskap som muliggjør barnepass, lekekamerater osv. Det er allerede kjent kunnskap, men det gjenstår imidlertid å finne verktøy og prosesser som bidrar til at disse kvalitetene omsettes til konkrete byutviklingsprosesser.

Forestillingene om den gode barndom lever videre uten å korrigeres for den hverdag og virkelighet som faktisk finnes, dette til tross for at en rekke samfunnstrekk er vesentlig forandret fra det hverdagslivet som ligger som bakteppe for dette ideelle bildet. Samfunnet er i stadig endring, og det medfører også endringer i barns hverdagsliv. Ny teknologi, nye familiemønstre og ny boligbygging påvirker hvem barn møter og hvordan de møtes, hvor de leker og hvordan hverdagen organiseres. Barns hverdagsliv forandres i takt med at samfunnet forandres. Hvilke fysiske omgivelser som støtter gode barndomsopplevelser, kan derfor være annerledes i dag enn det som var tilpasset et hverdagsliv for 40 år siden. Men "bildene" av det vi tror er de gode løsningene henger ofte igjen. Bildene sitter i hodene på foreldre som skal finne bolig, utbyggerne som skal utvikle boligområder og arkitektene som skal prosjektere nye boligtilbud.

Dette arbeidet skal bidra til å gi svar på hva som må på plass for å skape gode oppvekstmiljøer for barn i sentrumsområder, og hvordan man kan tilrettelegge for en boligutvikling som ivaretar dette. Hvilken rolle kan kommunen ha for å legge til rette for at barnefamilier skal ønske å bo mer sentralt og velge å bli boende også når barna blir større? Rapporten belyser derfor problemstillingen både fra et *barneperspektiv* (hvordan legge til rette for gode oppvekstvilkår for barn) og et *familieperspektiv* (hvordan legge til rette for at foreldre ønsker å bosette seg i sentrale bydeler).

Det viktigste for en by er å opprettholde et bærekraftig næringsliv i sentrum. Gangavstand til sentrum og et godt utbygd kollektivnett støtter opp om en bærekraftig by.

Trondheim kommunes eksisterende kunnskap og satsing på barn i byen

Barn i sentrum har vært en satsing i Trondheim gjennom kommunens *Plan for sentrumsutvikling* fra 2016, noe som også uttrykkes i byromsstrategien "Bra byrom for bruk" (2016) med en økt satsing på barneaktiviteter i sentrum. Som en del av denne strategien ble Barnas torg åpnet på Peter Egges plass i 2021, og byrommene Cicignon og Elsa Laula Renbergs plass vil i 2022–23 være byrom for midlertidig utprøving av aktiviteter for barn (inntil videre finansiering er på plass).

Kommunen sitter på verdifull statistikk og informasjon fra ulike medvirkningsopplegg i forbindelse med tidligere prosjekter – eksempelvis områdesatsingene for Kolstad/Saupstad, hvor gode oppvekstvilkår for barn har vært et tema. Dette videreføres i de nye områdesatsingene i de sentrumsnære bydelene Tempe/Sorgenfri og Lademoen.

Nye barnetråkkregistreringer er gjennomført i 2022 i forbindelse med de to nye områdesatsingene, og inkluderer nå også barnehagebarna gjennom samarbeid med pedagogisk leder i barnehagene.

Møllenbergprosjektet, med oppstart i 2022, skal i de neste tre årene særlig gripe tak i utfordringene knyttet til beboersammensetningen i bydelen. Konfliktsituasjonen mellom barnefamilier og studenter økte i årene med pandemirestriksjoner. Målet med Møllenbergprosjektet er kvalitetsløft og lokalmiljøutvikling, og å oppnå en mer variert beboersammensetning med et mer stabilt bomiljø.

2 Målsetting

Formålet med prosjektet er å få kunnskap om hvilke konkrete virkemidler og tiltak som vil motivere barnefamilier til å bosette seg og bli boende i sentrumsområdene.

I tillegg handler det om å finne ut hva som skaper attraktivitet og bolyst i sentrale bydeler for familier med barn og ungdom, slik at byen med sine kvaliteter blir et like naturlig valg som bydeler i randsonene.

Resultatene skal kunne brukes i kommuneplanens arealdel. Kommuneplanens arealdel (KPA) er Trondheim kommunes overordnede plan for bruken av arealene de neste 12 årene. Arealdelen er kommunens viktigste styringsredskap for all arealplanlegging og utbygging i kommunen. Resultatene vil også være nyttig for kommuneplanens samfunnsdel, handlings- og økonomiplan og temaplaner som plan for areal for offentlige tjenester, spesielt når det gjelder framtidige investeringer i Trondheim sentrum og i pågående reguleringsplaner i Trondheim sentrum. Ikke minst vil det være viktige tiltak som kan bidra til å omsette plandokumentenes visjoner til konkrete løsninger. Resultatet vil også være overførbare til andre byer med liknende tematikk.

Oppdragsgiver har identifisert en rekke temaer det er aktuelt å ta utgangspunkt i:

- Nærhet til barnehage og skole
- Prisnivå på boliger
- Størrelse på boligen og antall rom
- Private uterom
- Tilgang til felles uterom
- Nærhet til parker og grøntområder, byrom og møteplasser
- Trafikksikkerhet, støy og luftforurensning

I tillegg vil vi peke på betydningen av opplevelsen av trygghet, etablering av sosiale nettverk og at det finnes andre i samme livssituasjon i området.

Å etablere kunnskap om hva som er viktig for barnefamilier i by i ulike livsfaser (brukerforståelse), og forstå hva som skal til for at barnefamilier skal ønske å etablere seg i byen, og bli boende, er et viktig utgangspunkt for å legge strategier og tiltak som kan bidra til endring. Endring av boligpreferanser og boligkulturer er langsomme prosesser, men forestillinger om den familievennlige byen kan identifiseres gjennom å synliggjøre og analysere eksempler som har vist seg å være attraktive for målgruppen.

Preferanser knyttes til erfaringer man har. Man etterspør sjelden løsninger man ikke kjenner. Det er derfor viktig med piloter og erfaringer med disse. Eksempler på piloter vi kan hente erfaringer fra i Trondheim er blant annet "Barn i by"-prosjektet på Nedre Elvehavn og erfaringer fra Svartlamoen boligstiftelse.

3 Metoder

Vi har tilnærmet oss problemstillingene gjennom ulike metodiske innfallsvinkler. Vi har gjort en trinnvis datainnsamling hvor funn fra hver oppgave ligger til grunn for neste.

Kort oppsummert har vi:

- Skaffet oversikt over eksisterende kunnskapsgrunnlag fra Trondheim
- Skaffet oversikt over nyere forskningsbasert kunnskap (nasjonalt og internasjonalt) om temaet
- Gjennomført kvalitative intervjuer med foreldre bosatt i sentrum. Intervjuer på Ila (fire familier) og Møllenberg (tre familier) er gjennomført for å få stedsspesifikke erfaringer fra disse bydelene. For å få innsikt i nyetablerte boligområder har vi intervjuet to familier bosatt i rekkehus på Lilleby og en familie som har flyttet fra Nedre Elvehavn. Når det gjelder Lademoen og Tempe, har vi sett på beboerundersøkelsen gjennomført av Henning Larsen arkitektkontor og NTNU Samfunnsforskning, men det er ikke gjennomført beboerintervjuer her i regi av dette prosjektet.
- Gjennomført spontane fokuserte intervjuer på strategisk utvalgte områder (Ila og Lilleby) for å supplere dybdeintervjuene med foreldre
- Gjennomført individuelle dybdeintervjuer med de seks største eiendomsaktørene i Trondheim for å få mer innsikt i hvordan utbyggere tenker om barnefamilier som målgruppe
- Gjennomført workshop med en bredt sammensatt gruppe aktører fra ulike enheter i Trondheim kommune og inviterte fra storbynettverket med ulike ansvarsområder som tematisk berører problemstillingen "Barn i by", med mål om å identifisere relevante verktøy og virkemidler
- Utført GIS-analyse. Utvalget av analysemaal i GIS-analysen er basert på funn fra intervjuene og underlagsdata mottatt fra Trondheim kommune.
- Vi har også intervjuet andre kommuner om hvilke tiltak de har gjort sett i lys av dette temaet.

Refleksjoner rundt mulige feilkilder

Begrenset tid og ressurser har gjort at vi har måttet avgrense oppgavens omfang.

Vi gjorde et strategisk utvalg (Thagaard, 2002) av informanter til dybdeintervjuer av foreldre, der bosted (Ila/Møllenberg/Lilleby/Nedre Elvehavn) sammen med et ønske om å bo i byen med barn var kvalifikasjoner som var strategiske ut fra problemstillingen. Informantene fra til sammen ni familier ble rekruttert via kolleger og bekjente, og videre gjennom snøballmetoden, noe som kan ha bidratt til et homogent utvalg hvor alle informantene har høyere utdanning og en norsk gjennomsnittsinntekt eller over. Dette datamaterialet gir ikke et representativt bilde av barnefamilier i de ulike bydelene, men gir oss innsikt i noen opplevde gode kvaliteter og utfordringer ved å bo med barn i de utvalgte bydelene.

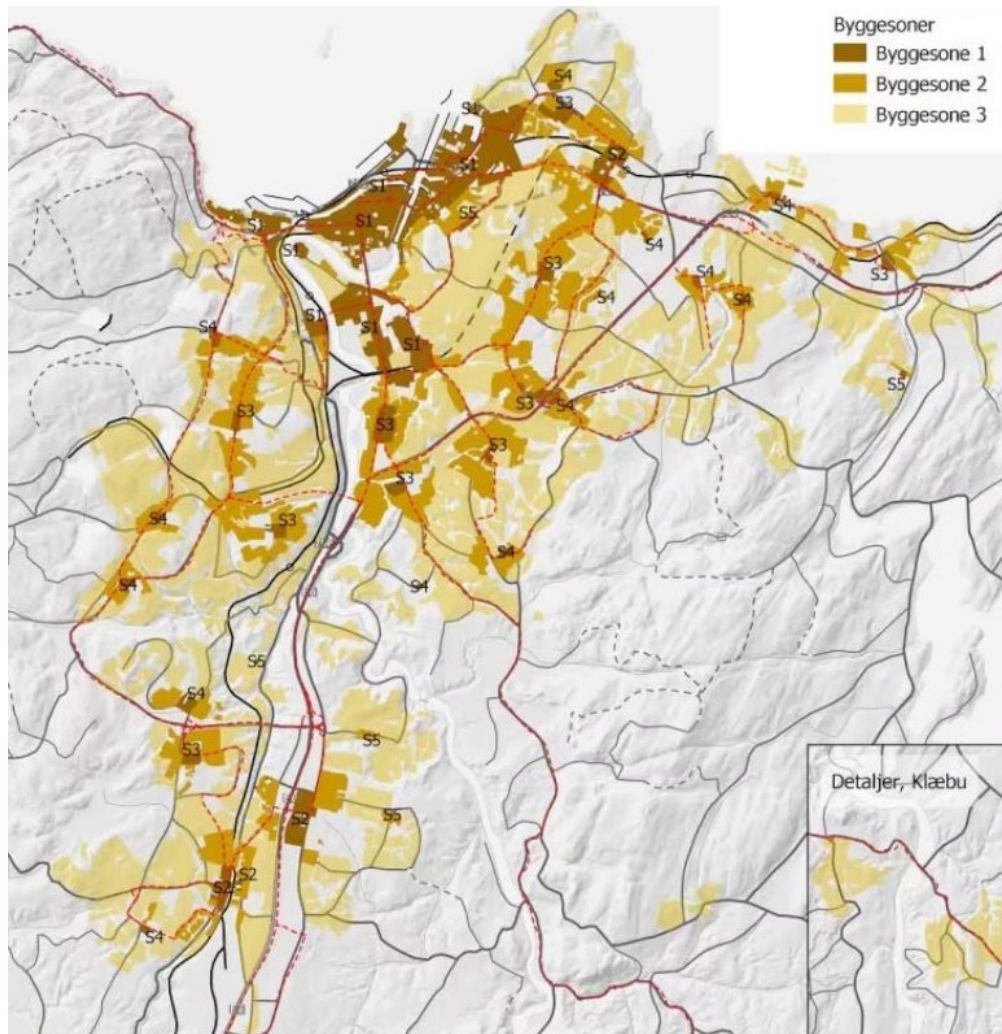
4 Geografisk avgrensning

Vi har brukt sentrumsnære områder slik de er definert i sentrumsstrategien fra 2020. Etter avklaring med Trondheim kommune ble vi enige om å fokusere på områdene Møllenberg, Ila og Lilleby. I tillegg bidrar undersøkelsen med innspill til sentrumsnære utbyggingsområder som Nyhavna og Sluppen som har relativt nylig vedtatte kommunedelplaner og kvalitetsprogrammer, samt Lademoen og Tempe som nå er gjenstand for en omfattende områdesatsing.

Forslaget til ny arealdel deler Trondheim inn i fire byggesoner hvor det er ulike krav til tetthet og kvaliteter ved boenhetene:

- sentrumskerne (byggesone 1 innenfor Midtbyhalvøya og byggesone 1 utenfor Midtbyhalvøya)
- sentrale byområder (byggesone 2)
- øvrige byggeområder (byggesone 3)
- ytre byggeområder (byggesone 4)

Områdene vi har sett på, er de sentrale byområdene som ligger i byggesone 1 (utenfor Midtbyhalvøya) samt byggesone 2.

Figur 3. Kartet viser forslaget til byggesone 1, 2 og 3. Byggesone 4 består kun av noen få mindre områder. Illustrasjon: Kommuneplanens arealdel. Kilde: Adresseavisen 26.09.2022

5 Forskning på betydningen av fysiske omgivelser for barn

5.1 Generelt

Forskning på barns bruk av rom er gjort av forskere fra en rekke ulike disipliner, men de viktigste bidragsyterne er sosiologer, antropologer, geografer og psykologer. Selv om det er en del overlapning mellom deres tilnæringsmetoder, er det også klare forskjeller: Mens utviklingspsykologer er interessert i hvilken grad de fysiske omgivelser kan påvirke kognitiv og psykologisk utvikling, er geografer og sosiologer mer opptatt av å forstå hvilken betydning ulike steder har for barn og videre hvordan de bruker stedene.

I Sverige er det et aktivt fagnettverk – "BUB" – som holder jevnlig nettverkstreff og oppdaterer hverandre på kunnskap og kompetanse om barn og unge og bygd miljø. Sekretariatet er lagt til Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, SLU Alnarp. BUB (Barn, unge og det bygde miljø) er et nettverk for alle som er interessert og virksomme innenfor spørsmål som berører barn og det bygde miljø. Nettverket er en møteplass der forskere og praktikere kan dele resultater og erfaringer. I tillegg er det en arena der dagsaktuell forskning diskuteres ut fra de utfordringer som samfunnet stilles overfor når det gjelder en bærekraftig utvikling for barn.

5.2 Er barns behov grunnlag for planlegging i dag?

FNs barnekonvensjon feiret sin 35-årsdag i 2022. Initiativet til å sette fokus på barneperspektivet ved utforming av fysiske omgivelser (Child friendly) er gjort i regi av UNICEF, dette for å bidra til å implementere FNs barnekonvensjon. Barnekonvensjonen er en internasjonal avtale som lovfester barns rettigheter. I retorikken som framføres, framgår det at et offensivt barneperspektiv skal gjennomsyre alt. Samtidig vet vi at dette på langt nær er tilfelle, ei heller i planleggingsverdenen. Snarere tvert imot er barns perspektiv ofte fraværende i planleggenes og byutviklernes perspektiv. Dette belyses allerede i Hanne Wilhjelm's avhandling *Barn og omgivelser* (Wilhjelm, 2002). I intervjuene forteller planleggere at barn først og fremst trekkes inn når det er sånne "barneting" som at det skal bygges lekeplasser, barnehager osv. I Norge er rikspolitiske retningslinjer for barn og unge ganske sterke, men informantene i studien stiller spørsmål ved om de er sterke nok for politikere? De mener at det preller av dem og at ledende fagfolk heller ikke tar dem alvorlig. Wilhjelm beskriver i avhandlingen at barn og unge ikke er en prioritert gruppe: "De profesjonelle planleggerne hadde problemer med å sette seg inn i barns forutsetninger, og at problemstillinger rundt barna som brukere og premisseleverandører for planlegging derfor ofte i liten grad ble drøftet."

Vi har i dag en større tilgang på kunnskap om barns bruk av omgivelser enn noen gang før. Dette påpekes av Bodil Rasmussen, tidligere Barneombudsman i Sverige, i boka *Lek åger rum* (Lenninger & Olsson, 2006). Det store internasjonale forskningsarbeidet *Growing up in an urbanising world* (Chawla, 2002) konkluderer da også med at utfordringen ligger i å **omsette kunnskap** om barns brukerperspektiv slik at det kan bidra til planlegging og bygging av nye og bedre løsninger. I studien understrekes det at barns bruk av omgivelser omhandler langt mer enn skolegården, lekeplassen og trær til å klatre i. Wilhjelm drøfter dette i sin avhandling (Wilhjelm, 2002). Hun hevder at arkitektene ser dette, men i liten grad makter å omsette innsikten til konkrete løsninger. Hun stiller samtidig spørsmål ved hvordan og i hvilken grad det er mulig å internalisere innsikt om barn i planleggingspraksis. Det mest tydelige elementet i den sosio-materielle strukturen *barns utemiljø* er fortsatt ofte "lekeplassen". Det er denne konteksten som først og fremst forteller planleggerne at de har tenkt å gjøre noe for barn. Det pekes på betydningen av barnekonvensjonens bidrag til å fremme (men også legge tyngde bak) betydningen av barns rettigheter. Imidlertid er det fortsatt en utfordring å oversette disse til løsninger og konkret planlegging. Barnekonvensjonen skal synliggjøre barns rett til offentlige rom i byen og underbygge prioritering av arealer som setter barns behov i fokus. Erfaringer viser imidlertid at barna ofte kommer langt ned på prioriteringslista.

5.3 Hvorfor legge til rette for en god barndom i by?

Å tilrettelegge for barnefamilier i byen er samtidig å tilrettelegge for et mer bærekraftig hverdagsliv. Gå- og sykkelvaner innarbeides tidlig og bidrar til en mer bærekraftig livsstil. Man antar at i 2050 bor ca. 70 % av verdens befolkning nettopp i byer (Chawla, 2002). Skal man tilrettelegge for et mer bærekraftig liv og forbruk, er derfor byene en viktig arena. Bærekraftige bymiljøer handler imidlertid også om å skape byer hvor både unge og gamle kan trives og leve gode liv.

Barnevennlighet i norsk kontekst er ofte forbundet med forestillingen om det gode liv på landet. Spør vi barn, kan de like gjerne fortelle om de negative aspektene ved spredte boligtilbud som begrenser deres sosiale liv. Hva som støtter en god barndom, er et omfattende og bredt tema, og de fysiske omgivelsene omfatter bare en del av dette. Likevel er det viktig å merke seg at det finnes mye forskning om at de fysiske omgivelsene utgjør en viktig parameter da de påvirker flere viktige faktorer som bevegelsesfrihet, mulighet for fri lek og støtter mulighet for å etablere tilknytning og relasjoner til folk og steder.

Å tilrettelegge for barn i byene må derfor ta utgangspunkt i hva som anses som omgivelser som legger til rette for en god og helsefremmende barndom.

5.4 Hva betyr det å legge vekt på hensynet til barn og unge i planleggingen av byen?

Vi har i denne rapporten tatt utgangspunkt i en nylig gjennomført litteraturgjennomgang som ser på forskning rundt hvilke kriterier og temaer som omfattes av begrepet "Child-Friendly Environments (CFE) – What, How and by Whom?" (Jansson et al., 2022). Artikkelen presenterer en strukturert litteraturgjennomgang om begrepet barnevennlige fysiske omgivelser generelt, og har som ambisjon å ta for seg hele den "sosio-fysiske" dimensjonen.

I litteraturgjennomgangen pekes det på at forskningen ofte fokuserer på hvordan barn og unge kan **medvirke** i planprosesser. De har viktig lokal kompetanse, og erfaringene tilsier også at det er viktig å sette barn i dialog med politiske beslutningstakere. Det bidrar til å gi større tyngde til barneperspektivet. Medvirkning er også en viktig strategi for å finne løsninger som ønskes, og som barn og ungdom tar eierskap til. Samtidig understrekes det at hvis man i større grad skal få implementert barneperspektivet i konkrete løsninger, krever det kompetanse hos fagfolkene som skal bidra til utviklingen av de fysiske omgivelsene: "kompetente voksne" som har kunnskap om hva som er viktig for barn og ungdom og **som evner å oversette dette til konkrete løsninger**.

Artikkelen setter søkelys på flere konkrete temaer som identifiserer kriterier for barnevennlighet. Det pekes også på ulike rammeverk som skal ivareta dette. Mange av de ulike studiene som er referert i artikkelen, viser at den sosiale konteksten og det fysiske miljøet henger tett sammen, og at de påvirker hverandre gjensidig. Artikkelen konkluderer med at disse derfor må belyses i sammenheng.

Helt overordnet kan man si at barnevennlige områder skal være utformet slik at de oppleves som trygge, gir barn mulighet for likeverdig bruk og tilbyr varierte, grønne og åpne byrom (Broberg, Kyttä & Fagerholm, 2013). Lite biltrafikk (Heurlin-Norlinder, 2005) og en moderat urban tetthet (Broberg, Kyttä & Fagerholm, 2013) anses også som generelle kvaliteter for barnevennlighet. Gater og byrom bør gi rom for møter, rekreasjon og lek.

Figur 4. Vauban, Freiburg. Tett bybebyggelse, men som likevel tilbyr lommer av "vill natur" som kan utforskes av barn. Foto: Karin Høyland

Her må man planlegge for både organiserte og uorganiserte aktiviteter, aktiviteter for begge kjønn og for barn og ungdom i ulike aldre. Veier og uterom må tilrettelegges for barns egen mulighet for mobilitet. Dette krever en klar prioritering og forståelse av byens fellesarealer, både av planleggere og politikere.

Gjennomgangen av forskningen peker også på en del "nye" og ikke fullt så kjente dimensjoner. De omhandler både sosiale og fysiske dimensjoner som også påvirker barndommen (Kyttä, 2004; Broberg, Kyttä & Fagerholm, 2013). Det er studier som underbygger betydningen av uavhengig mobilitet (Johansson, 2006; Pont et al., 2011) og barns behov for opplevelse av tilhørighet og fellesskapsfølelse (Wales, Mårtensson & Jansson, 2021). To studier peker også på betydningen av voksnes tilstedeværelse (både profesjonelt og privat) for at steder skal oppleves som trygge (Björklid & Nordström, 2012; Horelli, 2007). Det understrekes at det er viktig at barn og unge gis mulighet for frihet til å utforske sine omgivelser (Liu, 2020). I følge barnekonvensjonen har barn og unge en lovfestet **rett** til å ta i bruk offentlige rom og funksjoner (Witten, Kearns & Carroll, 2015). Det innebærer også tilrettelegging for bruk for disse gruppene.

Oppsummert er temaene som trekkes opp i denne litteraturoversikten, og som alle er godt begrunnet i forskning, uthevet som **9 punkter** som vil utdypes. Vi vil belyse de viktigste av dem, samt forsøke å "oversette" hva det vil si for både planlegging og boligbygging:

1. Tilgang til grønne og åpne områder

2. Tilgjengelighet
3. Trygghet/sikkerhet
4. Rettferdighet og inkludering
5. Sosiale relasjoner til steder
6. Lek, læring og utforskning
7. Et rent miljø
8. Frihet til å bevege seg
9. Mulighet for involvering; og deltakelse

Tilgang til grønne og åpne områder

Det finnes mye forskning som dokumenterer betydningen av grøntarealer og byrom for barn og unges oppvekstvilkår og helse. Dette underbygger betydningen av både de små, nære byrommene/gårdsrom, nærmiljøparker og større grøntområder. Sammenhengende grønnstrukturer som kan brukes til nærturer, anses som svært viktig. I internasjonale forbildepjrosjekter med bærekraftsmål ser vi at biologisk mangfold og grønnstruktur etter hvert er blitt svært viktige elementer. "Vill" natur (vann og vegetasjon) skal etableres også inne i nye boområder. Dette er viktige arenaer for barns lek og utforskning.

Det bør legges vekt på nære byrom, nærmiljøparker og større grønndrag. Men det er hardt press på arealer i sentrale bydeler. Derfor må man prøve ut sambruksmodeller med skoler, barnehager, velferdssentre osv. der uteområder kan utvides, oppgraderes og også fungere som åpne byparker, og dermed være tilgjengelig hele døgnet.

Trygghet/sikkerhet

Opplevelsen av trygghet i et nabolag er essensielt for barnefamilier. Det er en faktor som omfatter flere ulike hensyn. Trygghet fra trafikk er et åpenbart tema og omtales under avsnittet om mobilitet. Videre er det studier som underbygger betydningen av opplevd trygghet ved at det er andre til stede i offentlige rom og gater. Det anses derfor som en fordel å planlegge for en blanding av funksjoner. Til grunn ligger en bevisst planlegging for hvem som bruker hvilke funksjoner når. For å skape større trygghet bør uteområder plasseres der mange ferdes. Tilstedeværelse av voksne og følelsen av at det finnes "øyne som ser", bidrar til økt sosial trygghet.

Tilgjengelighet

Tilgjengelighet til uteområder, skoler og fellesfunksjoner er viktig for barns mulighet til å ta dem i bruk. Avstander og tilgjengelighet varierer med alder og de fysiske rammebetingelsene som legger til rette for å oppsøke steder. Dette er også faktorer som er kulturelt betinget, og de har endret seg mye i løpet av de siste årene.

Figur 5. Rekkevidde fra bolig. Kilde: Helse- og omsorgsdepartementet

Sosiale relasjoner til steder

Relasjoner til nabolag bygges gjennom tilhørighet og bruk av funksjoner i nabolaget. Funksjoner som barnehage, skole og butikk er derfor viktige steder for relasjonsbygging i et nabolag. Skoler og barnehager lokalisert i et nærmiljø kan i tillegg til å lette hverdagsmobiliteten for familiene bidra til å styrke tilhørigheten til et område. Skolemiljøet kan spille en avgjørende rolle for å skape fellesskapsfølelse og tilhørighet i et nabolag. Både skoler og barnehager kan i større grad tilrettelegges for å bli inkluderende møteplasser i nærmiljøet, der alle er velkomne som aktive deltakere i fellesskapet. Det er et mål å få til mer sambruk og derfor ønskelig å inkludere flere tilbud. Skolen kan samlokaliseres med et bibliotek, en helsestasjon, et eldresenter eller et idretts- og kulturanlegg. Dette gjelder også når eksisterende skoleanlegg skal videreutvikles.

Boligområdenes organisering og betydningen av fellesarenaer

I en nylig publisert artikkel om naboskap utdyper Engelstad (Engelstad i magasinet Kote, 2022) betydningen av fellesarealer som lekeplasser, felleshus og oppholdssoner i et nabolag. Hun understreker at slike arealer bør ha en sterk visuell kontakt med resten av nabolaget – dette fordi de viktigste møtene i et nabolag er de spontane møtene, og fordi potensiell bruk av disse områdene ikke kun avhenger av kvaliteten, men også av hvem andre som bruker dem. Dette betyr at arealer hvor alle må ferdes, som områder med postkasser og atkomst og inngangspartier, må legge til rette for møter mellom naboer ved at de kan stoppe opp og slå av en prat. Funn fra Engelstads studier viser også at det er viktig med tydelighet rundt overganger mellom de offentlige, halv-private og de private sonene.

Tydelighet i disse sonene gir nabolagsgrenser hvor det er rom for et indre liv i nabolaget. Engelstad poengterer at når det gjelder naboskapet, så er det den halvprivate sonen som er viktigst fordi det er i denne sonen naboer som bor i nærheten av hverandre, møtes. Naboskapet påvirkes også av hvordan de som bor sammen i nabolaget, deltar og engasjerer seg i fellesskapet.

Organisering av fellesaktiviteter har direkte innvirkning på hvordan fysiske strukturer brukes. Engasjement for det kollektive og den enkelte gir dype koblinger til nabolaget og bidrar til god bostabilitet, som igjen er med på å forsterke og opprettholde strukturene i nabolaget. Engelstad understreker at utvikling av nabolag med godt naboskap handler om tilhørighet og fellesskap – om å høre hjemme. Det finnes ulike eksempler på hvordan gårdsrom i bygårder eksempelvis rammer inn nære naboskap. Andre typer "innramminger" kan være en felles "gate" eller tilknytning til et tun/lekeområde.

Varierte boligtyper tilpasset barnefamiliers arealbehov kan bidra til stabilitet i nabolag. Variasjon i boligtilbud støtter mulighetene for å bli boende i et område selv om livssituasjonen endres, som ved skilsmisser, arbeidsløshet osv. Det er situasjoner som ofte medfører flytting, men som da ikke trenger å medføre et helt nytt bomiljø. Stabile lokalmiljøer er en forutsetning for at barn kan etablere nettverk med andre barn og flere voksne, og dette anses derfor som viktig for å trygge en barndom – spesielt for barn fra utsatte familier. Det betyr også at det bør finnes stabile og gode boligtilbud også for familier med lav økonomi i et område. Stabilitet i boligsituasjonen støtter stabilitet ved at barn kan etablere relasjoner også med voksne i barnehage og skole.

Lek, læring og utforskning

Mulighet for lek er helt grunnleggende for barns utvikling og læring. Det er viktig å se uteområdene for lek og aktivitet i sammenheng for å forstå hvordan nærmiljøet kan ivareta barns og unges behov for trygge omgivelser og sikre forbindelsesveier. Uteområder for lek og aktivitet inngår i et nettverk av gater, plasser, parker, blågrønne områder, snarveier og gang- og sykkelforbindelser i nærmiljøet (uteromsnettverk). Arealbehov varierer med ulike aldre og forskjellige kjønn. Det er behov for arealer til både organisert og uorganisert lek. Vi viser her til Byggforskserien 381.301 *Uteområder for lek og aktivitet*.

Figur 6. Barns lek foregår overalt. Å tilrettelegge for lek handler derfor ikke bare om å etablere lekeplasser, men også om å tilrettelegge gater og plasser for lek. Det argumenteres for "vill natur" og mulighet for utforskende lek også i urbane byområder. Foto: Karin Høyland

Et rent miljø, lyd og luftforurensing

Det er også flere studier som peker på farer og ulemper ved en urban barndom. En ny studie fra Lunds universitet (Stroh et al., 2022) viser at barn i barnehager nær tett trafikkerte områder, tilbringer betydelig kortere tid utomhus hver dag. Likevel puster de inn dobbelt så mye luftforurensing sammenliknet med barn på de mindre stedene. Ser man spesielt på nitrogen-dioksider, kan innholdet være opp til tre ganger så høye som for barnehagebarna utenfor byen.

5.5 Hva vet vi om barnefamiliers preferanser knyttet til å bo sentralt i by, og kan de endres?

Forskning på boligpreferanser

Det er relativt begrenset med forskning knyttet til barnefamiliers preferanser når det gjelder å bo i by i Norge. De studiene som er gjort, er primært basert på erfaringer i Oslo, og da spesifikt på Indre by i Oslo. Funnene fra en studie fra Bergen – *Urbane barn: En casestudie om barnefamilier og fortetting i Bergen* (Reksten et al., 2022) – er relativt sammenfallende med studiene i Oslo.

NIBRs rapport (Barlindhaug, et al. 2018) er gjort på oppdrag fra Plan- og bygningssetaten ut fra et ønske om å få belyst hvorfor barnefamilier flytter ut fra sentrale bydeler i Oslo til ytre by eller til omegnskommuner i Akershus. Undersøkelsen omfatter i tillegg preferanser hos barnefamilier som har bodd lenge i indre by. Et mål var også å undersøke hvorfor de hadde tatt dette valget, og videre om de eventuelt hadde planer om å flytte ut av indre by. Det ble gjennomført en kvantitativ spørreundersøkelse blant både flyttere og bofaste. I tillegg ble det gjennomført en kvalitativ undersøkelse knyttet til to relativt nye sentrale boligprosjekter i Oslo, hvor en god del barnefamilier hadde valgt å flytte inn. Her var målsettingen å få innsikt i hva de er fornøyd med og hva de savner i disse boligene og områdene rundt.

Undersøkelsen bekrefter tidligere funn om at barnefamiliene som flytter ut, foretrekker småhusområder der det bor mange barnefamilier fra før. Der finner de større og rimeligere boliger. Det framkommer også at de har en formening om at disse områdene er godt egnet som oppvekststed for barn. Foreldrene tenker at områdene kan by på et hverdagsliv med bedre livskvalitet og et nabolag med mindre støy, forurensning og kriminalitet. De bekrefter også at mange opplever at store leiligheter i indre by er for dyre. Undersøkelsen viser videre at 4 av 10 familier hadde sett etter en annen bolig i indre by før de valgte å flytte ut. Den viktigste årsaken til flyttingen var at boligen de hadde var for liten. Flytterne begrunnet også valget om å flytte med at de lette etter et godt oppvekstmiljø for barna. I dette legger de et trygt bomiljø, lekemuligheter og trygg skolevei. De var spesielt opptatt av hverdagen, der gangavstand til skole, barnehage, kollektivtransport og natur var viktig. Også den sosiale dimensjonen med et stabilt klassemiljø var av betydning.

Fra de nye boligprosjekter i indre by mente mange av informantene at det ble bygget for tett og med for lite grønt. Omtrent halvparten av barnefamiliene var enige i påstanden om at boligene hadde for mye innsyn. Fire av 10 husholdninger mente at prosjektene hadde for lite grøntområder, mens en tredjedel synes det var for lite lekeareal. Familiene peker også på andre faktorer som virker negativt. Utleievirksomhet hemmer et godt bomiljø. Det oppleves også som negativt at mange av barnas venner flytter. Andre nevner at gårdsrommene var åpne mot gata, slik at området var utsatt for narkotikasalg og uønsket gjennomgangstrafikk. Beboerne nevner utfordringer med støy, og etterspør sonedeling, der utelivstilbud ikke ble lagt for nært boligene. I leiligheter ut mot trafikkert vei kunne det også bli noe støy og forurensning. Det å ha tilgang til hytte eller fritidsbolig var viktig, dels som en kompensasjon for å bo tett i indre by.

I artikkelen "By eller forstad" drar Andersen og Skrede sammen flere studier om flyttemønstre i indre Oslo (Andersen & Skrede, 2022). Her beskrives det at mange av de sentrale bydelene består av mange små leiligheter, og dette er i seg selv en grunn til at mange flytter ut når de trenger bedre plass. Imidlertid peker de samtidig på at leilighetsnormen ser ut til å ha medført at det nå bygges flere større boliger (Kalsås, 2020).

Til tross for en rekke miljøtiltak understreker flere studier at det fortsatt er mye biltrafikk i sentrumsgatene. Grøntområdene er stadig under press (Andersen et al., 2018; Nordbakke, 2019). En satsing på møteplasser (Andersen & Brattbakk, 2020), for eksempel nye eller opprustede biblioteker (Fagerlid et al., 2021), bidrar positivt til attraktiviteten i området.

Forfatterne understreker i konklusjonen at beboernes følelser og boligidealer i større grad burde trekkes inn i debatten om fortetting og byutvikling. Kommunen planlegger effektivt for fortetting, men synes ikke å ha tilsvarende gode planer for eventuelt å endre drømmen om bostedslykke (Andersen & Skrede, 2021). Artikkelen konkluderer med at det trolig ikke er nok med kommunale ønsker og tiltakspakker for at en større andel av barnefamiliene skal velge å bli boende i byen. De mener at man bare bør slå seg til ro med at ulike befolkningsgrupper bor på forskjellige steder i ulike livsfaser. Videre slår de fast at ikke alle ønsker å bo i den sosialt og fysisk tette, mangfoldige byen.

Forskning på endring av boligpreferanser og kommunens rolle

I innovasjonsprosjektet "Kommunen som pådriver for alternative boligløsninger (Bopilot)" har SINTEF og NTNU samarbeidet med Bergen og Trondheim kommuner om å prøve ut nye løsninger og samarbeidsformer. Prosjektet pågikk i perioden 2018–2022 og er finansiert av Forskningsrådet. Professor Eli Støa ved institutt for arkitektur og planlegging ved NTNU var prosjektleder (<https://www.ntnu.no/ad/forskning/bopilot>).

Det ble undersøkt om nye boligmodeller kan bidra til å løse noen av de samfunnsutfordringene vi står overfor. Kommunene har som planmyndighet og grunneier stor innflytelse på boligutviklingen i norske byer. Kan de bruke denne innflytelsen til å bidra til at det etableres nye

forbilder og testes ut nye boligmodeller? Kan kommunene ta en mer aktiv pådriverrolle, og i så fall: Hvordan jobbe på nye måter?

Byarkitekten som pådriver

Byarkitekten i Bergen har som mål å bidra til mer innovasjon og mangfold i boligsektoren og å gjøre det attraktivt for barnefamilier å bosette seg i sentrum. Byarkitekten ønsker videre å fremme kunnskap om og interesse for alternative boligvalg og vise utbyggerne at det finnes et marked for alternative modeller og boliger med dele- og sambruksløsninger.

Kommunen testet ut nye samarbeidsmodeller der potensielle beboere, boligutviklere og arkitekter ble involvert i ulike aktiviteter. Det var et ønske å skape engasjement rundt nye boligmodeller, både internt i kommunen og ute i markedet. Hypotesen var at de ulike aktivitetene på forskjellige måter kan bidra til endring og innovasjon.

Kommunen erfarte at for å virkeliggjøre nye boligkonsepter, må man synliggjøre et marked, for så å trygge bransjen ved å vise fram etterspørselen. Først når de ser at det er et marked for det, tør utbyggere å satse på utradisjonelle boligkonsepter. Når potensielle beboere involveres tidlig i prosessen, fra idestadiet, kan det senke terskelen for å vurdere alternative boformer med dele- og sambruksløsninger.

Samarbeid i tidlig fase er også viktig for å gi framtidige beboere tilhørighet og tillit til hverandre, mulighet for innflytelse på utformingen og ikke minst vise boligutviklere at det finnes en vilje til å bo på nye måter.

Bopilot-prosjektet i Bergen ble avsluttet med en boligutstilling – "NABO – hvordan skal vi bo sammen?" – på kunstmuseet KODE, der det blant annet ble vist fram en fullskala modell av et bofellesskap. Modellen var tegnet av Helen og Hard, og var et resultat av intervjuer med beboerne i bofellesskapet Vindmøllebakken i Stavanger. Her fikk publikum ta del i hverdagslivet i et bokollektiv og se hva beboerne i Vindmøllebakken ville ha delt dersom de skulle ha strukket seg enda lenger enn de gjør i bofellesskapet i dag.

560 skoleelever besøkte utstillingen gjennom "Den kulturelle skolesekken". Elevene fikk lage sine egne arkitekturmodeller sammen med arkitektstudenter og ga Bergen kommune innspill til hvilke fellesrom de ønsker seg i framtidens bydeler. Oppslutningen om aktivitetene viser at det finnes et stort engasjement for nabolag og arkitektur. 20 000 personer var innom utstillingen, og over 1 000 personer besøkte nabokveldene. Og det er mye lettere å få til nyskaping når arkitektene snakker mer med innbyggere.

Figur 7. Utstillingen viste 22 bolig- og nabolagsprosjekter som er på tegnebrettet, og som kom inn gjennom en åpen utlysning til arkitekter og boligutviklere. Foto: Tina Larsen

Erfaringene fra prosjektet peker på at byutviklere må jobbe på nye måter og samarbeide mer på tvers (i kommunen) og på langs (med andre aktører) for å få fram nye og gode boligløsninger. Prosjektet har vist at det virker å la utbyggere møte innbyggere. Grønneviken er i dag også definert som pilotområde i kommunens reguleringsplan, og kommunen mener dette gjør det mye enklere å prøve ut nye løsninger.

På grunnlag av prosessene som har vært fulgt gjennom prosjektperioden, har forskerne fire anbefalinger til andre kommuner:

- Sett boligens betydning for bærekraftig samfunnsutvikling på agendaen.
- Forankre behovet for å endre boligutviklingen i kommunen.
- Gi noen et tydelig mandat til å være pådriver, og identifiser aktuelle pådriverroller.
- Bruk pilotprosjekter som endringsagenter.

Sluttrapporten fra Bopilot finnes her: [Kommunen som pådriver for alternative boligløsninger. Rapport fra forskningsprosjektet Bopilot](#)

Øvrige rapporter fra Bergen kommune:

<https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/arkitektur-i-bergen/bopilot>

5.6 Barnefamilier og erfaring med støy i byområder

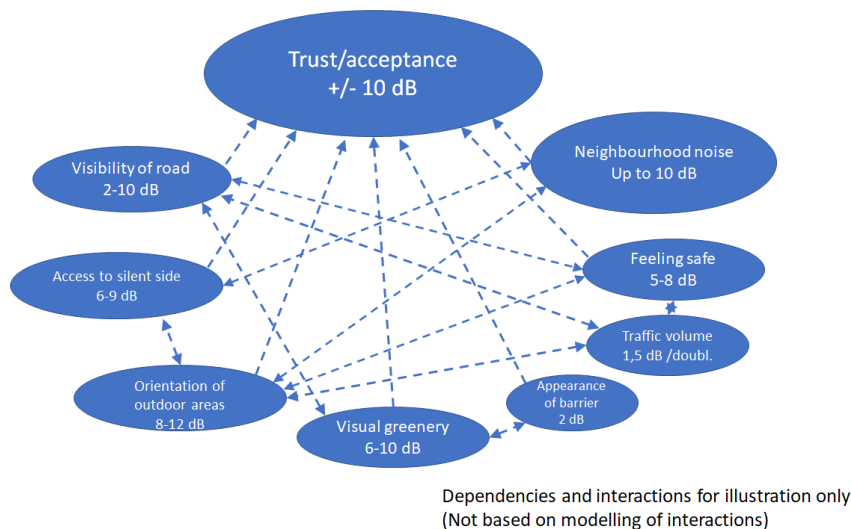
Støy som ikke gir utslag på nasjonale grenseverdier, men som likevel er en stor belastning på nærmiljøet, er et stort problem i tettbygde strøk. Støyplage er definert som: Støyplage = Støynivå + kontekst + personavhengige preferanser. "Moderators" er omtalt som en kombinasjon av sosiale personavhengige preferanser og hvilken kontekst boligen har. Ulike faktorer faller inn under personavhengige preferanser, for eksempel "tillit til myndigheter" og "holdning til støykilden", og kontekst kan handle om boligen har "stille side", utsikt mot støykilde eller grøntareal.

FAMOS-prosjektet har forsket på hvilke "moderators" som kan kontrolleres fra myndighetene.

Ved bruk av "moderators" er det vist at plagegraden kan forskyves med mange desibel.

Forskjellige "moderators" kan være:

- Stille side
- Støynivå i nabolaget
- Støykilde som ikke er synlig
- Grøntareal, vegetasjon, trær, busker og planter
- Trafikksikkerhet / tiltro til myndigheter
- Støynivå fra trafikk
- Forventninger til støynivå
- Gode utearealer i nærheten
- Synlighet av støyskjerm

Figur 8. Moderators, fra FAMOS – et samarbeid gjennom CEDR med SINTEF, FORCE og LÅRMKONTOR

For barnefamilier er det spesielt viktig at også utearealer, parker og grøntareal er skjermet for støy. Dette er i utgangspunktet ivaretatt i forslaget til KPA for Trondheim. Hensyn til støy kommer ofte for sent inn når et bygg blir tegnet og plassert. Et klassisk eksempel er at svalgang og støyutsatt side kommer på hver sin side. Svalgang er kjent for å ha mye støyproblematikk, så det er hensiktsmessig å ha dem på samme side.

5.7 Barnefamilier og mobilitet i by

En studie om barns mobilitet i byområder med mye trafikk viser at barn som ikke selv kunne bevege seg fritt, eksempelvis på Grünerløkka i Oslo, beveget seg markant mindre enn barn som bodde i områder hvor det var godt tilrettelagt for barns bevegelsesfrihet (Hillman et al., 1990). En studie av Heurlin-Norinder (2005) viser imidlertid at barn som kom fra et mindre sentralt område, med mye grønt, men med lange avstander til alt de skulle nå, ble mindre mobile og selvstendige. De ble fraktet rundt i foreldrenes bil, noe som ga dem lite mobilitet, frihet eller bevegelse. Anbefalingene er altså: grønt nok, men samtidig sentralt nok til å nå viktige funksjoner ved å gå og sykle. Dette er ulike kriterier som kan være komplisert å kombinere, men det finnes etter hvert mange gode eksempler på at det er mulig.

Bilfrie områder på torg og i kvartaler eller gågater utvikles gjerne i boligområder for å støtte denne utviklingen. Vi ser at reise- og handlevaner er i endring og nye mobilitetsløsninger vokser fram. Samtidig endres vare- og tjenstedistribusjon på "last mile", og logistikk-aktørenes aktiviteter endres tilsvarende med økt fragmentering, flere turer og flere kollier.

Figur 9. Foto: Karin Høyland.

Flere kommuner definerer skolen som "hjertet i nærmiljøet", og det er også knyttet til såkalte "hertesoner" rundt skolene som skjermer skolens nærområde mot biltrafikk. Det legger til rette for at barn kan sykle og gå til sin egen skole samt benytte aktiviteter på skolen om ettermiddagen og kvelden. Man tilstreber derfor å lage mest mulig bilfrie bufferoner rundt skolene.

Utbyggingsavtaler kan være et viktig verktøy for å sikre at ambisjoner og viktige kvaliteter som kommunen er opptatt av, blir ivaretatt ved en utbygging. Utbyggingsavtaler presiserer planbestemmelser ut over hva som er mulig i de ordinære arealplanene. Utbyggingsavtaler bidrar også til å presisere handlingsrommet overfor en utbygger, slik at utbyggerne vet hva som forventes og hva som er mulig å bygge på en aktuell tomt.

Oppsummering

En oppvekst og barndom i byen kan by på mange positive muligheter i godt planlagte byområder, men det må understrekes at dette ikke samtidig betyr at det bør bo barn over alt der byen ikke er planlagt for det. Det er også mange studier som peker på farer og ulemper ved en urban barndom, redusert mobilitet, luftforurensing osv. Derfor bør ikke barn bo i byen for enhver pris.

Forskningen drar opp et bredt spekter av temaer om hva som skal til for å sikre tiltak for mer barnevennlige byer.

- Medvirkning og eierskap til prosessene
- Boligstruktur, variasjon av boligtyper og disposisjonsformer
- Grønnstruktur og lekeplasser, nettverk av uteområder
- Lokalisering av skoler inkludert utvidet bruk og sambruk
- Fellesarealer til sport og fritid i nærmiljøet
- Trafikkplanlegging og planlegging for barns mobilitet.

Det finnes et bredt spekter av temaer hvor ansvarsområdet ligger på ulike avdelinger i kommunen. Det krever at ambisjonene om å tilrettelegge for barnefamilier må heves tydelig og omfatte arbeid i de ulike underavdelingene i kommunen.

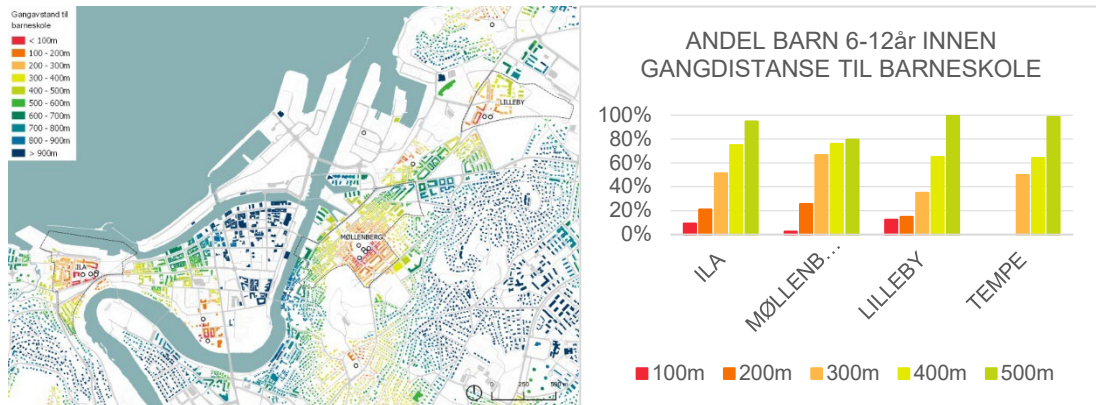
6 Hva er viktig for barnefamilier?

(fra intervjuer i Trondheims bydeler)

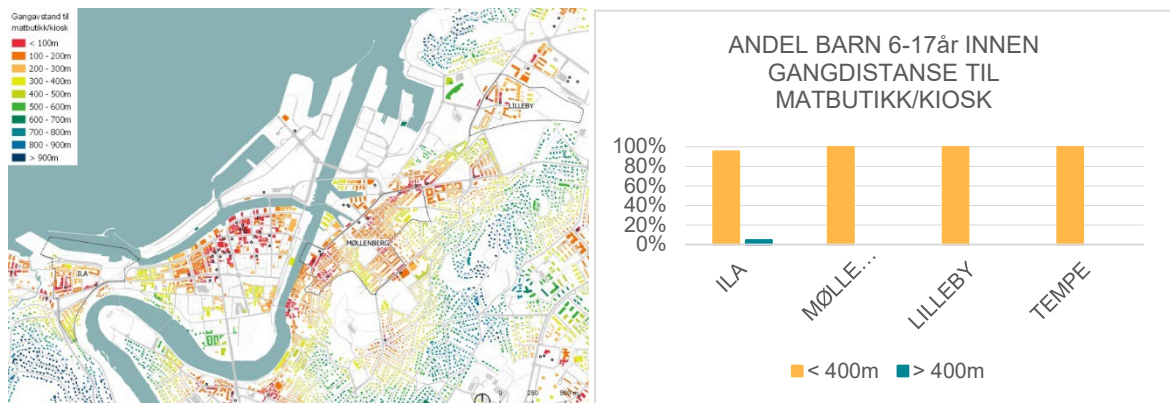
Det er foreldrene som vurderer hvor de anser det som best å bo for familien, og hva de vurderer som gode oppvekstvilkår for sine barn. Siden mange familier med barn flytter ut av sentrum før barna begynner på skolen, ønsket vi mer informasjon fra familier som hadde valgt å bo i sentrumsnære bydeler, hovedsakelig de med barn i barneskolealder og oppover. Vi har intervjuet informanter fra fire familier i Ila og tre familier på Møllenberg for å få stedsspesifikke erfaringer fra disse bydelene. For å få innsikt i nyetablerte boligområder har vi intervjuet to familier bosatt i rekkehus på Lilleby og en familie som har flyttet fra Nedre Elvehavn.

Kort vei til alt

Foreldrene vi har intervjuet ønsker å bo i byen med kort vei til alt – barnehage, skole, barnas fritidsaktiviteter, matbutikker, tilbudet i Midtbyen – og samtidig kort vei til naturområder. De ønsker å leve en miljøvennlig hverdag hvor det er mulig å gå og sykle til det meste, uten å ha behov for å eie bil (gjelder ikke Lilleby, mer bilbasert der). Det er et livsstilvalg å bosette seg i en sentrumsleilighet fremfor lenger unna byen med større areal innenfor familiens økonomiske rammer. Blant informantene er det en som leier leiligheten sin, mens resten eier.

Figur 10. Andel barn med gangavstand til nærmeste barneskole i de fire utvalgte bydelene

Figur 11. Andel barnefamilier med gangavstand til nærmeste matbutikk/kiosk i de fire utvalgte bydelene. Kart for ulike destinasjoner som er relevante for barnefamilier, finnes i vedlegget til denne rapporten, "GIS-analyser". Alle illustrasjoner: SINTEF Community

Selv om informantene ønsket å bo "i byen", var ikke Midtbyen et sted de hadde vurdert som aktuelt å bo med barna, selv om noen av informantene fortalte at de tidligere hadde trivdes godt med å bo i Midtbyen som studenter. Møllenberg og Ila oppleves derimot som bydeler som er tilbaketrukket, samtidig som de er sentrumsnære, noe som også er beskrivende for andre sentrumsnære bydeler som Kalvskinnet og Øya, og til dels Bakklandet. Dette gir byens tilbud i umiddelbar nærhet, samtidig som barna kan bevege seg friere enn foreldrene opplever

er mulig "midt i byen". Dette er kvaliteter som både kan knyttes til et godt oppvekstmiljø for barna og en enklere hverdagslogistikk for foreldrene siden barna kan gå til skolen, fritidsaktiviteter og venner på egenhånd. Som en av informantene sier: "Det er enkelt å være småbarnsfamilie på Møllenberg". For at hverdagslogistikken skal oppleves som enkel, må det være kort vei til *alle* de viktigste hverdagsfunksjonene. Da tidligere beboere på Nedre Elvehavn ikke fikk barnehageplass i barnehagen(e) i nærheten, ga det for eksempel en mye mer tidkrevende og upraktisk hverdagslogistikk enn først tenkt, når barnet måtte sykles til og fra barnehage i en bydel lenger unna, og som bare var i "riktig retning" for én av foreldrene med tanke på jobb. Det er i tillegg viktig med en stabil og forutsigbar barnehagesituasjon. Videre er det viktig at nærområdene er trafikksikre slik at barna kan bevege seg ute på egenhånd, til fots eller på sykkel uten at foreldrene må følge. 30 km/t oppleves for eksempel for fort, særlig i områder der barn er mindre synlige i bybildet slik som på Møllenberg (for eksempel Kirkegata og Nonnegata) og Nedre Elvehavn.

Behov for litt større plass: lys, luft og god planløsning

Etter hvert som barna blir større, eller flere, melder det seg et plassbehov. Dette er gjerne det kritiske punktet, like før barna begynner på skolen, og et tidspunkt mange barnefamilier velger å flytte ut av de sentrumsnære områdene. Flere av informantene vurderte i løpet av småbarnstiden hvilke behov de hadde for en bolig, og brukte lang tid på å bestemme seg for å flytte dit de nå bor. I stedet for å flytte ut av sentrumsområdene, har de flyttet fra ett sentrumsområde til et annet. Her ønsker de (i utgangspunktet) å bli boende, i hvert fall til barna flytter hjemmefra.

Boligen de nå bor i er *stor nok*. Med et ønske om å bo i byen og innenfor sine økonomiske rammer har de valgt et noe mindre areal som er sentrumsnært, framfor en større bolig lenger unna. Ungene har fått hvert sitt soverom, men det ekstra rommet som hadde vært "kjekt å ha" (som kjellerstuefunksjonen), er prioritert bort. Dette gjelder både de som bor i eldre hus og de som bor i nybygg. Planløsningen kan gjøre at boligen oppleves større. Noen av informantene trekker fram at de setter pris på den gamle boligens planløsning som gir et separat kjøkken (ett rom ekstra) og innendørs bod.

En erfaring fra Nedre Elvehavn er at familiens leilighet i utgangspunktet hadde mange gode kvaliteter, for eksempel at den var relativt ny og stor, hadde stor kjellerbod, med en flott delt takterrasse i blokka, flere private uteområder og egen inngang på bakkeplan, men at dette ikke veide opp for de negative sidene som for lite dagslys, for tettbygd og grå arealer utendørs, og en planløsning som var lite familievennlig med kjøkken på ett plan og trapp opp til stue. I de nye rekkehusene på Lilleby er derimot informantene svært fornøyde med kvaliteter som stor innendørs bod, stor gang, ekstra bad ved inngangen som fungerer som vaskerom, og egen privat hageflekk. En bemerkning er at de minste rekkehusene fort blir litt for små. Flere rekkehus i samme område gir også gode kvaliteter i form av et område med lav bebyggelse, mye luft og lys og grønt. En innvending fra en familie i rekkehus på Lilleby er at det er mangel på sykkelparkering i kjelleren. Sykkelparkeringsnormen i nybygg på to sykler per bolig er ikke tilpasset en familie med long-tail/lastesykkel og vanlige sykler til hele familien (4–5 stk.).

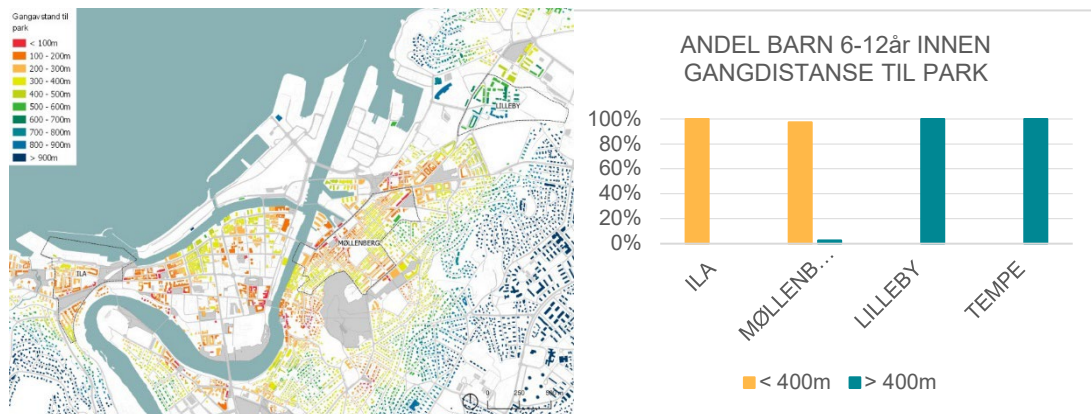
Tilgang til gode uteområder i tilknytning til boligen og i nærområdet

Foreldrene setter stor pris på tilgang til (gjerning også kontakt med) privat- eller halvprivat uteområde i umiddelbar nærhet av boligen. Det kan for eksempel være en lukket bakgård, en privat eller felles hageflekk, eller en lommepark like ved huset, slik det er flere av på Møllenberg. Flere informanter sier at de setter pris på å slippe å "pakke sekken" når de skal ut med ungene (noe de har erfaring med fra tidligere bolig), slik at det ikke trenger å være så organisert og planlagt å stikke ut en tur. Det er også lettere å slippe ut de mindre barna på egenhånd hvis man har en direkte tilgang (eller overblikk) fra leiligheten til et privat/halvprivat uteområde.

En erfaring fra Nedre Elvehavn var at til tross for leilighet på bakkeplan med flere private uteområder, ble ikke disse områdene brukt siden det ikke var sol der. Området har for lite

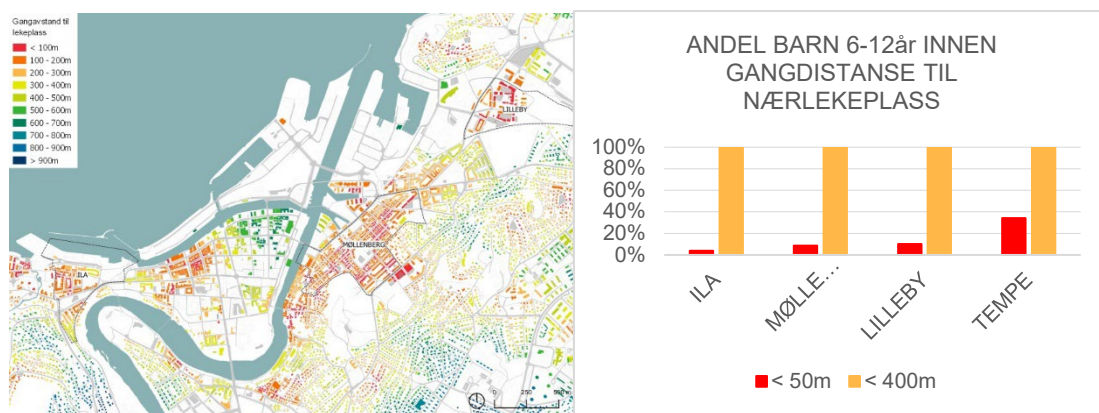
grønne områder, og en felles plen i nærheten av boligen var også der hundeeiere luftet hunden sin, og dermed ikke et sted å la de minste barna boltre seg.

En av familiene på Møllenberg har en lommepark, "en godt bevart hemmelighet", like ved huset. Da de flyttet dit fryktet de at den ble brukt som et offentlig parkareal hvor folk slo seg ned utover kvelden på sommerstid, men det har ikke vært et problem. Lommeparken behandles altså som et halvprivat område også av forbigående. Beboerne har også tatt ansvar for vedlikehold, men det framstår uklart hvem ansvaret skal ligge på.

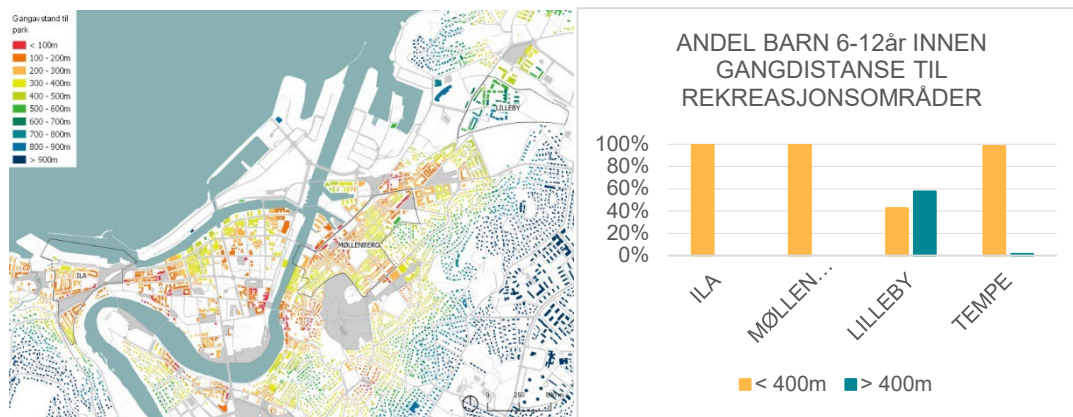
Figur 12. Andel barn med gangavstand til nærmeste park i de fire utvalgte bydelene

Når det gjelder lekeplasser, er tilbudet best til de minste barna (1–3 år), mens informantene savner gode lekeplasser/parkområder til de større barna. Ilaparken er svært populær også blant de større barna. Noen informanter trekker fram at de ønsker parkarealer/uteområder som er interessante også for voksne.

Figur 13. Andel barn med gangavstand til nærmeste lekeplass i de fire utvalgte bydelene

Det er også av svært stor verdi å ha tilgang til "naturen" i nærheten, altså friområder som ikke er opparbeidet som lekeplass/park. På Ila er det "badekåpeavstand" til sjøen, og kort vei til turer i marka med bålgrilling på vinteren. Festningen og Småbergan gir beboerne på Møllenberg tilgang til skogsopplevelser, bærplukking, akebakker og oppkjørte skiløyper. Også de mange anlagte skøytebanene i gangavstand på vinteren (Solsiden, Buranbanen, Rosenborg, Duedalen) gir gode tilbud på vinterstid.

Figur 14. Andel barn med gangavstand til nærmeste rekreasjonsområde i de fire utvalgte bydelene

Nabolag og naboskap

Når det gjelder vurderingen av nabolaget og bydelen, er det de nærmeste naboene (oppgangen, de nærmeste husene og borettslaget/sameiet) som betyr mest i hverdagen. Det kan være stor variasjon mellom kvartalene innenfor en bydel, som en informant på Møllenberg beskriver: "Det er litt mer 'Aya Napa' mot Buran, men veldig rolig mot Bakke bydelshus". Flere, både på Møllenberg og i Ila, beskriver seg som "heldige" som har hyggelige naboer rundt seg. Her ligger det en bekymring for at situasjonen alltid kan endres til det verre når kollektivene i nærheten skifter beboere eller naboleiligheten får nye eiere. Dette er særlig et (velkjent) tema på Møllenberg, hvor det er mange kollektiver og stor utskifting av beboere før årets studiestart. Informantene på Møllenberg forteller om stadig nye naboer, og at det varierer fra år til år om det er mye festbråk eller om de har vært mer skånet fra situasjonen. Det er videre mye "heft med å ha mange unge, umodne naboer" i bydelen generelt, slik som knust glass i gatene, ødelagte biler på gateparkering, oppkast i blomsterkasse, fulle søppelkasser, manglende brøyting og strøing, i tillegg til tidvis svært mye festbråk. Det er samtidig også fortellinger om gode naboskap med studentkollektiv tett på:

De studentene som bodde under oss, var jo bare superkoselige, men de hadde en forankring til hun som eide leiligheten [...], det var liksom hennes leilighet de bodde i. [...] Det var veldig hyggelig, sånn som jeg gjerne vil bo med studenter: De kom og lånte ski, og de kunne passe katten vår om sommeren. Sånn som vi gjerne vil ha naboforholdet.

Informantene vi har pratet med på Møllenberg understreker at det er her de ønsker å bo, men de velkjente utfordringene bydelen står overfor, gjør at de er bekymret for om andre barnefamilier vil "holde ut". Hvis andelen studenter øker i forhold til fastboende, vil det etter hvert bli mindre aktuelt å bli boende selv. Utflyttinger og hyppig utskifting av beboere i bydelen gir en opplevelse av et ustabil nabolag. I Ila frykter (noen av) informantene at slike trekk ved Møllenberg skal bre seg ut også i denne bydelen. Både på Møllenberg og i Ila er beboere bekymret når større leiligheter i nærheten blir lagt ut for salg, siden gode familieboliger også egner seg godt som kollektiv.

Informantene ønsker seg helst nære naboer med noenlunde samme hverdagsrytme. Det har en stor verdi at det er andre barnefamilier (gjærne med større barn) i nabolaget, siden disse kan bidra til et stabilt bomiljø, lekekamerater i området og stabile klasseforhold for barna på skolen. Dette er beboere som gjennom barna får tilknytning til nærmiljøet og bydelen, og som dermed også ofte engasjerer seg for at bydelen skal være et godt sted å bo. En av informantene trekker fram betydningen kommunale boliger har for å bygge opp under et stabilt bomiljø, både av hensyn til barna i disse familiene, men også til gode for bydelen. De som ikke selv har valgt å bo i bydelen, må få tilbud om gode nok boliger (og med nærmeste naboer med liknende hverdagsrytme) til at de ønsker å bli boende.

Flere av informantene understreker at de setter pris på en variert beboersammensetning både når det gjelder alder, livsfase og sosioøkonomisk bakgrunn. En sosial mikts blir sett på som et positivt aspekt ved å bo i en sentrumsbydel. Dette knyttes blant annet til en opplevelse av et mindre materielt press og en større romslighet for ulike livsstilvalg og prioriteringer.

Offentlige innendørs møteplasser i lokalmiljøet

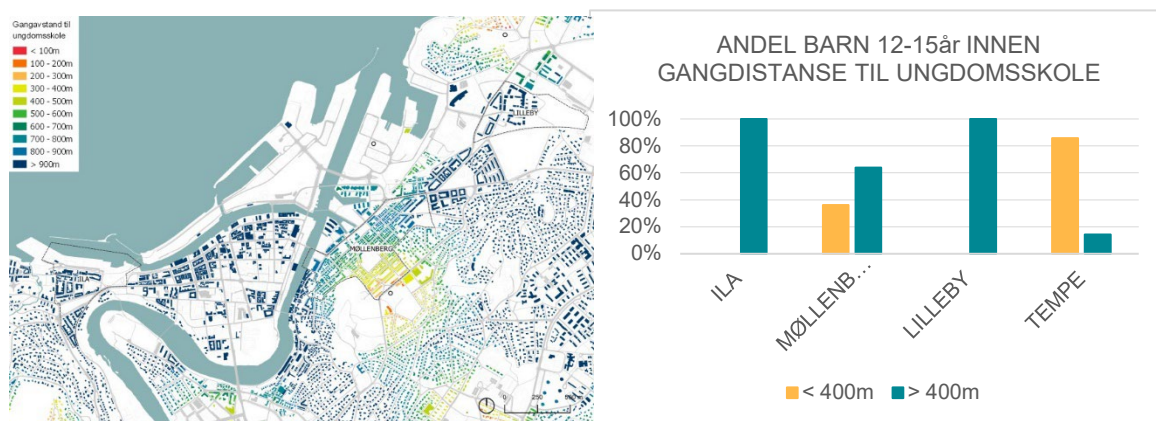
Et funn fra intervjuene med barnefamilier er ønsket om offentlige innendørs møteplasser i nærområdene – særlig i vinterhalvåret med dårlig vær. Bøker & bylab på Elgeseter og det nyetablerte forsøksbiblioteket på Lademoen trekkes fram som eksempler på tilbud som savnes av informanter som bor på Møllenberg og Lilleby. Selv om det er kort vei til Folkebiblioteket, er dette et møtested for hele byens befolkning, mens et enda mer lokalt tilbud vil kunne fungere som et treffpunkt for beboere i nærområdet. Særlig på Møllenberg bemerker informantene at det ikke er så lett å se hvor det bor andre barn i nabolaget, før man etter hvert blir kjent med andre familier når barna begynner på skolen.

Ila, til forskjell fra Møllenberg og Lilleby, har et større utvalg av kafeer og uformelle møteplasser hvor beboerne i området treffer på hverandre (for eksempel kulturarrangementer, men også strendene på sommeren). Dette er noe informantene trekker fram som svært positivt med bydelen.

Tilbud til større barn/unge: lokale fritidsklubber

I forlengelsen av ønsket om innendørs møteplasser kommer også et uttrykt ønske, særlig fra informantene på Lilleby, om møteplasser og tilbud til de større barna/ungdom, for eksempel i form av fritidsklubb. Selv om det ikke nødvendigvis er langt til nærmeste fritidsklubb i andre bydeler/skolekretser, vil det (slik som for offentlige innendørs møteplasser) kunne ha en stor verdi at fritidsklubbtilbudet også er lokalt innenfor skolekretsen. Få har det ekstra rommet (kjellerstue/loftstue/ungdomsbule) hvor ungdommene kan ha mange venner på besøk, og det er desto viktigere å ha noen steder ungdommene kan møtes innendørs.

I intervjuene gis det også uttrykk for at det er langt til nærmeste ungdomsskole som også kunne fungert som nærmiljøsenters, især fra Lilleby, men også fra Ila.

7 Summen må gi en bedre hverdag

(fra intervjuer med utbyggere i Trondheim)

I denne undersøkelsen har vi gjennomført semistrukturerte intervjuer med de seks av større eiendomsaktørene, utleiere og utbyggere i Trondheim: Frost, Trym, Nordr, Skanska, Heimdal og Koteng. I det videre har vi anonymisert utbyggerne. Alle har eiendommer og prosjekter i de sentrale bydelene. I tillegg har vi studert aktørenes nettsider med tegninger og beskrivelser.

Utbyggerne ble spurt om prosessen ved oppstart av et prosjekt, dialog med kommunen i planleggingen, hva som er viktig når utbygger går i gang med nye utbyggingsområder, og hvilke vurderinger de gjør når det gjelder infrastruktur og målgrupper. Flere av utbyggerne gjør jevnlig kundeundersøkelser. Noen benytter meklerne som snakker med folk i markedet, andre leier inn fagfolk som gjør sosiokulturelle analyser, som for eksempel Leva Urban Design. Felles for alle er at de følger med og lener seg på forskning og større innbyggerundersøkelser.

Noen utbyggere ønsker å planlegge for en bredest mulig målgruppe i alle sine prosjekter – de ønsker så langt det er mulig å planlegge for en miks. Andre var tydelige på at i enkelte områder planla de ikke for barnefamilier, rett og slett fordi de ikke anså området som egnet. De fleste hadde også inntrykk av, gjennom egne brukerundersøkelser og/eller meklers erfaringer, at barnefamiliens preferanser handlet om å bo på bakkeplan, i rekkehus eller småhus, eventuelt i første etasje i blokk med tilgang til hage og lekearealer utenfor.

Bare en av eiendomsaktørene er i tillegg profesjonell utleier, og de bemerker at "Vi bør ha en utleiesektor hvor man burde ha samme insitamenter til å være profesjonell boligutleier og tilby nye produkter, nye leilighetsbygg, og der det ikke oppleves som et stigma å leie" (Utbygger 1).

Alle var opptatt av at det som må "selges inn" når det gjelder valget å flytte til eller bli boende i de sentrumsnære bydelene, er utsiktene til et enklere liv: "Det handler minst like mye om den her tidsklemma og stresset. Prøve å legge til rette for at det skal gå an å gjøre livet lettere" (Utbygger 5).

Skoler og barnehager i gangavstand

Skoler og barnehage er alfa og omega om barnefamilier skal ønske å flytte til bynære bydeler og bli boende. "Du må ha skoler og barnehager på plass før ungene kommer" og altså ikke vente på at barnegrnlaget er der, sier en utbygger (4), som også påpeker at det "fremdeles er sånn at du ikke kan være sikker på om du får barnehage i gangavstand fra der du bor, selv om du bor midt i byen". Sentrumsskolene har også utstrakte skolekretser som gir lang skolevei i enkelte av de sentrumsnære bydelene. Dette antas å være et hinder for barnefamilier som må følge barna til skolen.

Å bygge nabolag

Det sosiale miljøet er vel så viktig som det fysiske. "Det er ikke sånn at barnefamilier ikke vil bo i byen, det tror jeg ikke. Men jeg tror mer at det er miljøet som mangler" (Utbygger 2). Rekkehusene på Lilleby blir trukket fram som et godt eksempel (av andre utbyggere enn de som står for utbyggingen av disse). Her er det en viss andel barnefamilier som gjør det interessant for andre barnefamilier å bosette seg der. Møllenberg blir trukket fram som et eksempel hvor det fysiske miljøet ligger godt til rette for barnefamilier, med store nok leiligheter, bakgårder og små parker, og kort vei til skole og det meste. Det er i dag en del barnefamilier på Møllenberg, men hvis man blir den eneste, blir det vanskeligere å fortsette å bo der. Klynger med barnefamilier vil kunne oppleves attraktivt for andre barnefamilier.

Kvaliteter for barnefamilier – "melk og brød", det som får hverdagen til å gå opp

På det helt konkrete spørsmålet "Hva er viktig for at barnefamilier skal ønske å bo sentrumsnært?" svarer mange at en sentrumsnær bolig må være konkurransedyktig når det gjelder praktiske løsninger og kvaliteter i nærmiljøet. Boligen må bidra til at det sentrumsnære livet gir flere plusser enn minuser.

Når utbyggerne tenker høyt rundt kvaliteter for barnefamilier, kommer utearealer og infrastruktur raskt på banen: trygge skoleveier og nærhet til barnehagen, få trafikkbarrierer og muligheter for barn og tenåringer til å bevege seg rundt på egen hånd i et trygt nabolag. I tillegg påpekes det at barnefamilier har andre behov enn et par på 50+, og dermed også noen andre kvalitetskrav.

Dette er viktige kvaliteter som nevnes:

- God plass og kvalitet mellom byggene
- Plasser å sykle, spille ball og skate, men ikke bare harde flater, men gress å løpe på, trær å klatre i, steder "å finne på ting" (utbygger 3)
- Vognoppbevaring og soveplass for små barn ute under tak
- Vaskerom og tørkemuligheter
- Entré med plass for sko, klær og hjelmer
- Oppbevaring av sesongklær og -utstyr (ute og inne)
- Plass (gjerne felles) til å smøre ski og mekke sykler
- Mulighet til å leve enkle liv med minst mulig transportbehov
- Boliger på bakkenivå må utformes med forhage og/eller løftes litt opp fra bakken for å gi litt skjerming og privatliv for beboerne
- Førsteetasjen kan også utformes mer bymessig, mer åpen mot gata og invitere inn til servicetilbud og sosiale møteplasser
- Innendørs felles lekeareal
- Gjesteleiligheter som kan benyttes når man får besøk
- Sosial kontroll
- Gjenkjennbarhet, lett å finne hjem: farger og materialbruk

Flere utbyggere uttrykker at de må tilpasse seg kjøpere i alle mulige livsfaser, og at de blir pålagt å bygge lekeplasser, men at de ser at lekeplasser ikke er nok. Flere ser på muligheten for å lage litt større enheter på bakkeplan med direkte utgang til grøntareal, legge inn litt kvalitet og god plass for opphold mellom byggene, og å spisse de leilighetene mot barnefamilie. På Lilleby er det for eksempel av totalt 100 mål lagt inn 38 mål til park/grøntareal, noe som gir en stor kvalitet både for området og for omgivelsene.

God kollektivdekning gjør også at flere klarer seg uten bil i hverdagen, og at behov for parkeringsplass endres: "Vi ser jo at ting endrer seg fort, når vi fikk krav om 0,8 p plass i sin tid, trodde ikke jeg vi kunne selge leiligheter uten parkering, men det måtte jeg spise i meg, så ting er i endring. Nå bygger vi med 0,5, og det selger godt" (Utbygger 6).

Samtidig får flere transportsykkel, som også gir økt behov for sykkelparkering.

Typologi og finansieringsmodeller

En utbygger undrer seg over at man ønsker barnefamilier over alt:

Usikker på hva grunnen er til at man ønsker barnefamilier inn i alle prosjekter når man har en eksisterende boligstruktur som består i veldig stor grad av eneboliger og rekkehus. Flermannsboliger. Det er ikke noe mangel på den type boliger i Trondheim egentlig. Det er mindre leiligheter som etterspørres. Mindre leiligheter til alle de voksne som bor en eller to personer i husholdningen. [...] Nå husker jeg ikke tallene utenat i hodet mitt, men jeg tror det var 50 prosent eller noe sånt. Det var kjempehøy andel (Utbygger 2).

For barnefamilier i Trondheim er det tradisjon for rekkehus, og det har vist seg at rekkehus selger, men utnyttelsesgraden er lavere enn for boligblokker, og det utbygger får for kvadratmeterprisen er lavere. Dermed sier noen utbyggere at det ikke lønner seg å bygge rekkehus:

Jeg tror at hvis vi hadde bygd rekkehus, så hadde det blitt solgt. Det tviler jeg ikke på. Men når du tenker utnyttelse og kvadratmeterpris [...] Kvadratmeterpris på et rekkehus er jo mye, mye lavere enn på leilighet, sånn i utgangspunktet. [...] Hvis man kjøper en tomt og tenker på rekkehus som alternativ, så er det ganske opplagt at for oss, så er det ikke lønnsomt å gjøre det (Utbygger 2).

En annen utbygger påpeker at rekkehus blir veldig dyre og dermed ikke aktuelt for mange barnefamilier:

Uansett da, så er det vanskelig å få barnefamilier til å flytte i leiligheter. De vil jo preferere å flytte inn i småhus. Og skal du bygge nye småhus, nye rekkehus i et nytt boligprosjekt tett i byen, så blir de veldig dyre. Og det er veldig få med små unger som er i en sånn posisjon at de kan kjøpe det. Så da blir det familier med større unger. Og da får du ikke den dynamikken som du ønsker deg da, tror jeg (Utbygger 4).

Likevel kan det lønne seg å satse på rekkehus. Ved å ha et område med lav bebyggelse midt på tomta, fikk de øke høyden i randsonen. Det er også betalingsvilje for rekkehus: "Vi har solgt rekkehus til 10 millioner, så det er vilje og økonomi, men så dyre leiligheter i blokk selger vi lite av til barnefamilier" (Utbygger 6). Rekkehusene her er også samlet. Som en annen utbygger også påpeker, bør rekkehusene samles. Det er veldig uheldig med noen få rekkehus spredt mellom mange høyblokker, siden "barnefamilier ønsker å være i et miljø med andre barnefamilier" (Utbygger 2).

Det at store leiligheter i blokk er vanskelige å selge til barnefamilier, er også noe denne utbyggeren uttrykker, selv om de er i første etasje:

Store leiligheter i første etasje har vist seg å være ekstremt tungsolgte. Selv om de er 2 millioner billigere enn de lenger opp i etasjene, viser det at det ikke bare er pris men også attraktivitet. Det er veldig få barnefamilier som velger den type boform. Vi synes egentlig det er ganske opplagt hvis vi ser på kvadratmeterprisen på en leilighet som bygges og sammenlikner den med kvadratmeterprisen på en eksisterende tomannsbolig, så får du veldig mye mer bolig for pengene i en tomannsbolig (Utbygger 2).

Det er også gitt uttrykk for at leiligheter på bakkeplan ofte blir de små, rimelige, uten dagslys og de som sist blir solgt. En måte å løse det på har vært å legge fellesarealer på bakkeplan.

Ofte har vi mindre leiligheter i bunn og større og større lengre oppe i etasjene. Men har en del større på bakkeplan også tilpasset familier. Vi har sett at vi foreløpig selger lite leiligheter oppover i etasjene til barnefamilier. Vi har sett til Sverige, og der er de flinke til å sette av for eksempel låste rom på bakkeplan til barnevogn og annet utstyr som er tungvint å trekke med seg opp i etasjene. Skal det være attraktivt for barnefamilier, må det ikke være for tungvint og lagringsplass er viktig (Utbygger 6).

Flere av utbyggerne viser til nye konsepter de er i ferd med å prøve ut. En skal teste et leie-til-eie-konsept. Mange mangler egenkapital og havner dermed utenfor boligmarkedet, og for at flere skal få eie sin egen bolig, er leie-til-eie en løsning. De sier at dette er en del av deres samfunnsansvar og vil bidra til å redusere økonomiske ulikheter. Noen modeller er basert på at en del av boligen leies ut, en del av andre etasje for eksempel, og så kan man som nyetablert leie ut en periode, og når man får barn, kan man etter hvert benytte hele boligen selv. Enkelte analysefirmaer og meklere har ikke tro på disse konseptene, men mange utbyggere ønsker å teste det ut likevel. Flere utbyggere sier for eksempel at de satser på såkalt rekkehus i blokk,

gjærne i to etasjer; også kalt duplex-leiligheter der en etasje kan leies ut. De tenkte det kunne passe bra til barnefamilier, men sier de har vært vanskelig å få solgt.

For å konkurrere med randkommunene som lokker med rimelige boliger, barnehage- og skoleplass, jobber og motorvei inn til byen, som gjør at folk på Melhus bruker 10 minutter til byen, mens folk på Byåsen bruker 25 minutter, må man klare å utvikle et boligområde som kan konkurrere på både kvalitet og pris. Man må heve nivået på det som bygges, men klare å holde prisen nede.

Deleløsninger

De fleste av utbyggerinformantene hadde veldig tro på deleløsninger og fellesarealer som tilskudd til de private boarealene. Gode fellesarealer innendørs og utendørs vil være med på å bygge det fellesskapet de mente var "veldig i tiden". Kun en av informantene mente at deling og fellesskap kun var interessant for seniorer, og at barnefamilier helst ikke ville dele med noen.

En av utbyggerne fortalte om et prosjekt under planlegging sentralt på Lade der deleløsninger, fellesskap og dyrking er en viktig del av konseptet, og der oppstartsaktiviteter vil settes ut i praksis gjennom bruk av appen "Heim" og et firma som tar ansvar i oppstarten. Tanken er at det etter hvert skal fungere av seg selv gjennom livet i sameiet. Dette prosjektet er ikke spesielt markedsført mot barnefamilier på grunn av beliggenheten ved en trafikkert vei, men det har høstet stor interesse fra unge etablerere, og sannsynligheten er stor for at noen av disse har barn eller vil få barn. Boligene er av variert størrelse, og det vil være mulig å flytte internt om man trenger mer plass, men trives i nabolaget. Lade skole ligger et steinkast unna, og alt ligger til rette for at dette kan bli populært for barnefamilier selv om de ikke har planlagt for det i utgangspunktet.

Andre utbyggere forteller at de planlegger ikke bare utendørs lekeplasser, men innendørs lekerom hvor det er hyggelig for de voksne å treffes også. En utbygger sier at "Hvis du skal få barnefamilier til å bo i sentrumsnære boligområder, så har jeg veldig tro på å bygge gode fellesarealer innomhus. Og programmere de for de gruppene da. Ikke bare småbarn, men også for tenåringer" (Utbygger 5). Det kan bety at man ikke trenger 120 kvadratmeter, men for eksempel kan klare seg med 80. En annen utbygger (Utbygger 4) gir likevel uttrykk for en viss usikkerhet om markedet er modent for dette, men sier at "du må tåle å bo mer arealeffektivt i sentrum, enn hva du ville ha gjort utafor".

Proessen: kommunen bør regulere mer

Utbyggere har enten tilgang på en tomt de har eid lenge, eller de kjøper en tomt og regulerer og bygger. Da tar utbygger hele prosessen selv, som ofte er en lang prosess. Da er det utbygger som i stor grad bestemmer hva det legges til rette for, hva slags type bolig og målgruppe, og krav om en viss andel store boliger. Dialogen med kommunen tar ofte til allerede før oppstartsmøte, men leilighetssammensetning er ikke noe stort diskusjonstema i starten, det kommer ofte før førstegangsbehandling:

Så her kom jo kommunen inn, når vi gikk igjennom bestemmelsene, med et krav om 80 prosent store leiligheter i første etasje. Så klarte vi å forhandle oss ned til 30 da. Det er fortsatt ganske mye i forhold til det markedet vil ha da egentlig (Utbygger 2).

Vi har foreslått at de arealene bør legges inn i uteromsregnskapet som ofte er en utfordring for å få god utnyttelse i prosjektet. Altså, hvis du bygger 500 kvadratmeter innendørs på 1. etasje, som ofte kan være støyutsatt og ha dårlig kvalitet å bo og sove i – men som kan fungere veldig godt til skating eller kinokveld, eller biljard eller hva det nå enn er for noe [...] Hvis vi klarer å få fram verdien av det i nye plansaker så [...] Og det ser jeg bransjen begynner å ta innover seg nå. Så det tror jeg kan være en viktig driv-vei for å kompensere for at du ikke har en egen hageflekk eller [...].(Utbygger 1).

All parkering er lagt under bakken, og så bygger vi en svær park. Og så bygger vi et punkthus. Og hele 1. etasje der er satt av til hele bydelen. Så der blir det sånn fleksibelt areal. Det blir et slags grendehus det og, som blir for hele bydelen. Det blir kjøkken der så du kan ha bursdager, ha servering. Det er jo et stort areal som kan programmeres og leve sitt eget liv. Vi har dette oppe til vurdering også i andre høyblokker, om vi faktisk skal rydde 1. etasje der og, og spisse hele arealet til unger faktisk. Aktivitetsareal for unger (Utbygger 1).

Flere av utbyggerne har en oppfatning om at kommunen burde regulere mer selv for å oppnå en mer helhetlig plan. I tillegg må det i KPA presenteres tydelige føringer for hva Trondheim kommune prioriterer:

Kommunen har forpliktet seg på klima for eksempel, så må noen ting trumfe, og kan hende er det bokvalitet og sosiale ting og [...] Sånne prioriteringspunkter tror jeg kunne både vært bra for utbyggerne, men òg for kommunen selv.

[...]

Jeg har ikke svaret. Men det kan hende at det kan være nyttig å ha noen prioriteringer. Hvis du skal få utbyggere til å komme med prosjekter som på en måte svarer ut noen mål da [...] For eksempel i det her tilfellet flere barn og barnefamilier, så må det tas inn tidlig. [...] vi tenker gode prosjekter, markedsmessige prosjekter, og vi tenker økonomi. Og vi ønsker at det skal gi noe tilbake til byen også. Men hvis man må velge og prioritere, så blir det på en måte å skyve det ned den trakta der økonomi ofte er veldig førende. Så jeg tror at det må inn noen tydelige føringer i KPA knyttet til det temaet her. For da så tvinger man utbyggerne til å komme med prosjekt som svarer på det (Utbygger 3).

Helt konkret: Boliger i Haakon den VII gt. vil kunne transformere en litt tøff og hard kjøpesentergate i suburbant strøk til en litt mer variert og spennende boliggate. Boliger bringer også liv inn på kveldstid. Flere utbyggere vi intervjuet, mener at kommunen burde kjørt område-reguleringen selv for å få en bedre byutvikling:

Måten det blir gjort på nå, er jo at vi slipper gjennom et prosjekt, og så slipper vi gjennom et prosjekt til og kjører detaljregulering av tomtene våre. Og så etter hvert, så kommer [...] så får naboen også slippe gjennom, og naboen der igjen og en annen nabo. Og så blir det sånn klattvis planlegging, istedenfor at du får et helt stort overordnet plangrep som sier hvilke funksjoner og her skal du ha en felles gågate med restauranter og hotell eller med utadrettet virksomhet, eller det skal være næring eller student eller boliger, så hadde du på en måte fått [...] nå lager jo vi et sånn studentprosjekt, og så lager vi ett til, og så kommer naboen også og vil ha student, og så blir det et studentprosjekt til, og plutselig ble det jo 3 000 studenter her. Og så er det ingenting som henger sammen. Det er ikke lagt opp til at du skal ha [...] Du har en dagligvarebutikk som skal serve 3 000. De har ikke nok hyllemeter med øl, og nok Pizza Grandiosa. Men det hadde vært en fordel om kommunen kunne ha satt seg ned og gjort et plangrep, istedenfor at det blir sånn klattvis planlegging (Utbygger 4).

Så noen ganger mener jeg kommunen burde satt seg i førersetet og kjørt reguleringen på egenhånd, og på en måte vært litt tøff, da. Det er i planverket det skjer. Og hvis det ikke står i planverket, så er det ikke sant liksom (Utbygger 3).

Lillebyplanen blir trukket fram som et godt eksempel på en vellykket områdeplan, mens det igjen blir beskrevet en "klattvis planlegging" (Utbygger 4) på Øvre Nyhavna. Det må samtidig være en viss fleksibilitet siden mye skjer fra oppstart med regulering til ferdigstilling:

Når det er så lange løp kan en for detaljert reguleringsplan bli en hemsko selv om det er gjort i beste mening. Mye har skjedd siden vi begynte å jobbe med reguleringen av

området, og det man trodde var "riktig" da trenger ikke være det riktige i dag, det må være en viss fleksibilitet i planen (Utbygger 6).

På direkte spørsmål om det er noen andre intensiver som kan fungere, peker en utbygger på en annen modell der man inngår en avtale med kommunen. Det er viktig at det blir likt for alle slik at det blir lik konkurranse, gjør det samme over hele byen.

Kan gjøre som i Nederland, da, hvis man kan sammenlikne med et annet land som er ganske annerledes. Men der inngår man en avtale med kommunen i forhold til miksen i et boligområde i forkant av et kjøp. Så det ligger på en måte i bunn, før man kommer i gang med utviklingen, at det skal være 20 prosent sosialboliger, 30 prosent familieboliger, ikke sant? At man har den miksen. Og da vil det i sum finansiere hverandre. Sånn at de boligene de selger, vil finansiere de sosiale boligene for eksempel, ikke sant, og familieboligene.

Men kommunen (eierskapsenheten), den som selger tomten, de har jo som mandat å tjene mest mulig penger. Nyhavna utvikling har jo samme mandat de. Så hvis ikke det er en politisk beslutning som sier at det her skal legges til grunn, så blir det jo ikke (Utbygger 2).

8 Hva skal til for at barnefamilier skal ønske å bo sentralt?

8.1 Variert boligsammensetning, størrelse og typologi

Av intervjuene framgår det at det aller viktigste for barnefamilier som bor i sentrum (både eldre og nye boligområder som Lilleby), er at det også bor andre barnefamilier der. Både tidligere forskning og intervjuer peker på at det ikke bare er leilighetsstørrelser som bidrar til å gjøre noen byområder attraktive. Boligtypologi er også viktig. Flere ønsker rekkehusvarianter med bakkekontakt og privat inngangssone.

I Oslo er det rett og slett ikke så godt tilbud på familieboliger som i Trondheim, og man må ikke flytte så langt i Trondheim for å finne konkurransedyktig bolig. En sentrumsnær bolig for en barnefamilie i Trondheim må by på andre kvaliteter for å oppveie for boligareal og størrelse på privat hage. Sentrumsnære familieboliger må være konkurransedyktige på at de i tillegg til praktiske kvaliteter i og rundt boligen, må tilby en enklere hverdag, sosialt liv, andre barnefamilier, enkel tilgang til service- og kulturtilbud, godt tilbud når det gjelder barnehage, skole og utdanning.

Trondheim kommune ønsker som nevnt tidligere flere barnefamilier i sentrum. Vi støtter dette, men understreker samtidig at det er viktig at målsettingen følges opp av planlegging som legger til rette for omgivelser med gode oppvekstvilkår. Vi anbefaler å styrke de områdene hvor det bor barn i sentrumsbydelene i dag, framfor å ha en målsetting om at barnefamilier skal bo over alt. Målet om barnefamilier i sentrum må ikke gå på bekostning av å tilrettelegge for barn og unges oppvekstvilkår.

SINTEF anbefaler derfor å styrke og videreutvikle de eksisterende områdene der det bor barn i by i dag, og som oppleves som gode nabolag av beboerne (Ila, Møllenberg, Tempe), med supplerende tilbud og kvaliteter. Småhusbebyggelsen mellom Innherredsveien og Bispehaugen skole på Møllenberg og småhusbebyggelsen nord for Ilaparken er definert som byggesone 1 hvor handel og andre sentrumsfunksjoner skal samles. Disse boligområdene ligger nær byskolene, og bebyggelsen og nærområdet har gode kvaliteter for barnefamilier som ønsker å bo i by. Disse områdene har mye til felles med andre sentrumsnære områder som i forslag til ny KPA er definert som byggesone 3, for eksempel på Øya og Hesthagen, og vil kunne forringes med en høy grad av fortetting. Kommuneplanens arealdel kan se til vernebestemmelsen, hensynssoner for kulturmiljø, som er med på å sikre eksisterende gode kvaliteter. Hensyn som ivaretar eksisterende kulturmiljø samsvarer med hensyn som er viktige for gode bomiljøer for barnefamilier (strøkskarakter er retningsgivende for byggehøyder og volum, og bevaring av store trær og grønne kvaliteter). Skala er, sammen med at det bor andre barnefamilier der, særlig viktig (se kap. 8.2 Begrense "hyblifisering").

I henhold til kommuneplanens arealdel skal boligveksten i Trondheim i stor grad skje i byggesone 1 og 2. Vi anbefaler å velge ut forsøksområder hvor det særlig legges vekt på gode oppvekstvilkår for barnefamilier. Her må man gå ut over det å sikre leiligheter på bakkeplan i hvert prosjekt og standard bestemmelser om grønt, lekeplasser og leilighetsstørrelser. Gjennomgående grønnstruktur og variert typologi er mål man kan strekke seg mot.

I forsøksområdene, bør man sørge for variert boligtilbud og ikke bare variasjon i leilighetsstørrelser. Det er få rekkehus sentralt i Trondheim, oss bekjent bare på Lilleby og Ila. Den gamle trehusbebyggelsen på Møllenberg er bygårder som i stor grad også ivaretar de kvalitetene som verdsettes i eksempelvis firemannsboliger, tomannsboliger og rekkehus: egen inngangsdør, lave byggehøyder, menneskelige dimensjoner, muligheter for et tett og godt nabolag og nærhet til trygge leke- og uteområder i gården. Det samme gjelder også i Ila med en stor variasjon i boligsammensetning.

Våre anbefalinger

- Ved nybygging bør det i KPA legges tydelige føringer for hvor Trondheim kommune prioriterer satsing på tilrettelegging for barnefamilier (Forsøksområder). Forslag til forsøksområder kan være deler av Nyhavna, deler av Sluppen og Sorgenfri/Tempe.
- Lave byggehøyder, menneskelig skala, taktil materialbruk og ulike typologier, for eksempel ulike former for byhus, rekkehus og boformer bør testes ut i forsøksområder.
- Vi anbefaler derfor å styrke og videreutvikle de eksisterende områdene der det bor barn i by i dag, og som oppleves som gode oppvekstmiljøer av beboerne (Ila, Møllenberg, Tempe), med supplerende tilbud og kvaliteter.
- For at rekkehus/lavere bebyggelse skal bli "lønnsomt" for utbyggere (fordi det gir lavere utnyttelse på tomte), kan vurdere å tillate høyere utnyttelse enkelte steder. Det kan bidra til et større spenn i boligtypologi og høyder.
- For å oppnå en mer helhetlig planlegging bør kommunen utarbeide flere kommunedelplaner/områdereguleringer selv før de selger. Det vil gi en større forutsigbarhet for alle.
- Aktiv bruk av utbyggingsavtaler. Utbyggingsavtaler er et viktig verktøy for å sikre at ambisjoner og viktige kvaliteter som kommunen er opptatt av, blir ivaretatt ved en utbygging. Utbyggingsavtaler presiserer planbestemmelser ut over hva som er mulig i de ordinære arealplanene.

8.2 Begrense "hyblifisering"

Møllenberg og Ila har mange kvaliteter både når det gjelder grønnstruktur, kort vei til skole/ barnehage og et visst mangfold i boligstørrelser, samtidig som det ikke framstår for høyt og tett. Hovedproblematikken er som kjent en stor andel hybler/utleieboliger med studenter, festbråk og støy for de familiene som bor der. Intervjuene bekrefter at hyblifisering i sentrale byområder er en trussel for å etablere attraktive boområder for barnefamilier. Huseiere som ikke bor der selv, eller som er vanskelige å få tak i, tar ofte ikke et tilsvarende ansvar som seriøse og profesjonelle aktører.

Våre anbefalinger

Kommunen bør støtte en profesjonell og stabil utleiesektor. Når det gjelder studentboliger, bør dette fortrinnsvis være Studentsamskipnaden, men kan også være andre seriøse aktører.

- Det bør etableres en mer offensiv plan for hvor studentene skal bo, i samarbeid med seriøse aktører i markedet. Å rendyrke sonen Elgeseter/Sorgenfri langs campusaksen til studenter kan være en løsning som kan ta av for presset på andre områder.
- Flere rimelige studentboliger vil gjøre den ordinære utleiesektoren mindre attraktiv for studenter.

8.3 Skolen som nærmiljøarena

Skoler med tilliggende utearealer er viktige møteplasser og navet i nærmiljøet. Dette underbygges av forskning og framkommer av intervjuene med familiene. Skolen er også særs viktig for å sikre sosial infrastruktur i bomiljøene. Boligpreferanseundersøkelser viser at folk vektlegger nærhet til skole ved valg av boligområde og bidrar derfor til å gjøre (også sentrums) områder mere attraktive for familier. Det er viktig at dette perspektivet danner grunnlag for både romprogram og lokalisering. Skolen kan med fordel også samlokaliseres med andre offentlige funksjoner og slik være med på å danne et sentralt knutepunkt i et lokalmiljø. Det er et mål å få til mer sambruk og derfor ønskelig å inkludere flere tilbud. Skolen kan samlokaliseres med et bibliotek, helsestasjon, idretts-/kulturanlegg og eldrecenter. Dette gjelder også når eksisterende skoleanlegg skal videreutvikles. I Bergen og flere andre norske byer henvises det til skolen som "hjertet i nærmiljøet", og det er også knyttet til såkalte "hjertesoner" rundt skolene som skjærer skolens nærområde mot biltrafikk. Det legger til rette for at barn kan sykle og gå til sin egen skole samt delta på aktiviteter på skolen eller i skolegården om ettermiddagen og kvelden. Kommunens planleggere, byggherrer og bestillere tilstreber derfor å lage mest mulig bilfrie bufferoner rundt skolene.

Våre anbefalinger

- Ved planlegging av nye skoler og utvidelse av eksisterende skoleanlegg kan skolen med fordel samlokaliseres med andre offentlige funksjoner og slik være med på å danne et sentralt knutepunkt og møteplass i nærmiljøet.
- Sambruk av arealer ute og inne er ønskelig.
- Minst 25 kvadratmeter uteareal per elev bør være avsatt til lek. Godt opparbeidede utearealer på skoler er spesielt viktig i byområder med begrenset tilgang til friarealer.

8.4 Grønnstruktur og uteoppholdsarealer

Det finnes mye forskning som dokumenterer betydningen av grøntarealer og byrom for barn og unges oppvekstsvilkår og helse. Det underbygger betydningen av både de små, nære byrommene/gårdsrommene, nærmiljøparker og større grøntområder. Sammenhengende grønnstrukturer som kan brukes til nærturer, anses som svært viktig og trekkes fram i intervjuene. I sentrumsnære Ila er Ilaparken, sjøsiden og mulighet for å gå langs Ilavassdraget helt opp i marka en klar styrke for hele bydelen. Nye Lilleby har på en forbilledlig måte greid å etablere en grønnstruktur i hele det nye boområdet. Dette anses som vellykket og bør ses til ved nye utbygginger. I internasjonale forbildeprosjekter med bærekraftsmål er biologisk mangfold og grønnstruktur svært viktige elementer. "Vill" natur (vann og vegetasjon) etableres også inne i nye boområder. Dette er viktige arenaer for barns lek og utforskning. I intervjuene med barnefamilier kommer det også fram et behov for bedre vedlikehold av de mindre parkene på Møllenberg, og for flere parker. Kombinert med kort vei til Festningen og grøntområdene der er disse grønne oasene viktige kvaliteter ved hele bydelen.

Våre anbefalinger

- Vi støtter en størrelse på uteoppholdsareal på 30 kvadratmeter per boenhet i byggesone 1 utenfor elveslyngen. I tillegg bør det legges vekt på nære byrom, nærmiljøparker og større sammenhengende grønndrag. Det er hardt press på arealer i sentrale bydeler. Man må derfor prøve ut sambruksmodeller med skoler, barnehager og velferdssenter etc. der uteområder kan utvides, oppgraderes og også fungere som åpne byparker som er tilgjengelige hele døgnet.
- Festningen og Småbergan er viktige friluftsområder for både beboere på Møllenberg og Rosenborg. Både i Park og idrett i Trondheim kommune og gjennom intervjuer med familiene framkommer det at mange mener at det er for mange arrangementer der. Dette er noe som gir mange konflikter med mye støy, og det har blitt en negativ trend i et område med kvaliteter.
- Vi anbefaler å begrense bruken av kommersiell virksomhet på Festningen og skreddersy området til rekreasjon.

8.5 Riktig prisnivå på boliger, arealeffektive løsninger og sambruk

Det er liten tvil om at pris og kostnader på boliger i sentrumsområder er en viktig faktor som gjør det vanskelig for de fleste barnefamilier å etablere seg i bynære strøk. Størrelser og areal er direkte knyttet til kostnader. Derfor er det svært viktig å lete etter arealeffektive løsninger. Tilstrekkelig bodareal er eksempel på areal som familiene ofte opplever som problematisk. Oppholdsareal som er store nok til å romme bursdager eller ungdommer på besøk, er også en kritisk faktor.

De fleste av utbyggerinformantene har tro på deleløsninger og fellesarealer som tilskudd til de private boarealene. Gode fellesarealer innendørs og utendørs vil være med på å bygge det fellesskapet de mente var "veldig i tiden". Flere av utbyggerne viser til nye konsepter de er i ferd med å prøve ut. En av modellene er basert på at en del av boligen leies ut, en del av andre etasje for eksempel. Da kan man som nyetablert leie ut en periode, og når man får barn, kan man etter hvert benytte hele boligen selv.

Barnefamilier som velger å bo i sentrum, verdsetter gode nabolag med felles løsninger både hva gjelder mobilitet, renovasjon, utstyr, kontorlokaler og flerbrukshus.

Rimelige boliger også i sentrumsstrøk

For å utvikle byområder med sosialt mangfold og muligheter for trygge og stabile boligtilbud for barn i lavinntektsgrupper, kan en andel "allmenne boliger"¹ være et bidrag. Erfaring og forskning tilsier at stabile boforhold er spesielt viktig for barn i familier som får støtte og oppfølging. Det vil videre kunne bidra til stabile nærområder. Allmenne boliger må derfor kunne tilby stabile og varige utleietilbud. Private profesjonelle og langsiktige utleieaktører er viktige samarbeidspartnere for å sikre dette. Kommunen kan også utvikle og tilby slike boligtilbud. Erfaringer fra både Svartlamoen, "Mellamoen" og Tempe viser at denne typen boliger oppleves som attraktive for familier. Kommunen kan støtte dette gjennom tett samarbeid og for eksempel forfordeling ved salg av eiendommer. Langsiktige leieavtaler og beboerdemokrati bør kunne dokumenteres.

Våre anbefalinger

- For å kunne utvikle gode nabolag er det sentralt å tilgjengeliggjøre arealer for sambruk for ulike funksjoner (kombinasjonsarealer) som ladeinfrastruktur, bildeling, mikromobilitet, logistikkstasjoner, gjesteparkering, pakkestasjoner og vareleveringslommer for å tilby framtidige forbrukervennlige og bærekraftige løsninger. I sum kan dette oppnås med arealeffektive løsninger med fokus på deling og sambruk.
- Etablere boligområder med deleløsninger, men bestemmelser knyttet til dette bør gi rom for å teste ulike løsninger for å finne ut mer om hvilke typer arealer som fungerer på denne måten. I intervjuene med utbyggere kommer det fram at flere er interessert i å prøve nye løsninger, blant annet felles innendørs lekeareal.
- Kommunen bør samarbeide med og støtte en profesjonell og stabil utleiesektor. Dette kan skje ved at kommunen selger tomter med klausul om at en andel skal øremerkes nonprofit boligutleie. Det kan også skje gjennom forfordeling ved salg av eiendommer.

8.6 Støy

For barnefamilier er det spesielt viktig at også utearealer, parker og grøntarealer er skjermet for støy. Dette er i utgangspunktet ivarettatt i forslaget til KPA. Hensyn til støy kommer ofte for sent inn når et bygg blir tegnet og plassert. Et klassisk eksempel er at svalgang og støyutsatt side kommer på hver sin side. Svalgang er kjent for å ha mye støyproblematikk, så det er veldig hensiktsmessig å ha dem på samme side.

Våre anbefalinger

- Støyutredning i alle prosjektets faser kan være med på å redusere støynivået slik at flere barnefamilier synes det er akseptabelt og vil velge å bo i byen.

8.7 Mobilitet

Barnefamilier tiltrekkes av grønne arealer, gåvennlige nærmiljøer og korridorer med god kvalitet som kan gi større bevegelsesfrihet og samtidig oppleves som trygge og attraktive. Det antas at barnefamilier som flytter til urbane strøk, er mindre opptatt av egen parkering til privatbilen, men ønsker å ha personbilen tilgjengelig ved behov i form av bildelingsløsninger. Aktive reisvalg, trafikksikre lekearealer og folkehelse i kombinasjon med enkel hverdagslogistikk er sentrale elementer for at barnefamilier skal trives.

¹ I begrepet "allmenne boliger" legger vi en profesjonell utleiesektor (non profit) drevet av ideelle organisasjoner, stiftelser etc.

Våre anbefalinger

- Tiltak for å tiltrekke barnefamilier bør inkludere tilrettelegging for myke trafikanter med gang- og sykkeltraseer koblet til knutepunkter i nærmiljøet (nevnt som mobilitetshus på Nyhavna) og kollektivknutepunkter. Kombinasjonsarealer bør ses i sammenheng med disponering av uteoppholdsarealer og etablering av grønnsstruktur. For å oppnå dette må det settes av areal til "nye" mobilitetsløsninger (sparkesykler, lastesykler, deleløsninger for bil og sykler) tidlig i planprosessen. Arealeffektive løsninger og reduksjon av målkonflikter kan oppnås ved å balansere ulike brukerbehov og legge til rette for arealeffektivt sambruk på både kort og lang sikt.
- Fysisk utforming av kollektivknutepunkter bør ha fokus på fleksibel arealbruk for ulike formål, men hvor man ivaretar sikre og attraktive løsninger for gående, syklende og kollektivtransport. Slike løsninger bør også legge føringer for hvordan øvrig bebyggelse planlegges, slik at løsninger for andre formål ikke forringer kvaliteten for gående, syklende og kollektivtransport.
- Reise- og handlevaner er i endring, og areal til logistikkfunksjoner (vare- og nytte-transport) må inkluderes. Hastighet i områder der det bor mange barnefamilier, skal være forenlig med trygge omgivelser som styrker deres bevegelsesfrihet. Da er 30 km/t for høy hastighet.
- I lys av økt netthandel og nye hjemleveringsløsninger er det viktig å sette av areal til vare- og tjenesteleveranser som pakkestasjoner, varebiler og arbeidskjøretøy til for eksempel håndverkere og hjemmetjenesten i områdeplanleggingen. Samtidig må slike arealer "skjermes" i forhold til oppholdsområder og bevegelsesfrihet for barn, og løsninger må utvikles slik at antall kjørebevegelser reduseres. Mobilitetsmønstrer er i rask endring, og løsningene som etableres, bør utformes med tanke på fleksibilitet i arealbruken.

9 Konklusjoner

Foreldrene vi har intervjuet ønsker å bo i byen med kort vei til alt – både barnehage, skole, barnas fritidsaktiviteter, matbutikker, tilbudet i Midtbyen og naturområder som Festningen, strendene i Ilsvika og turområdet fra Ilvassdraget og opp i marka. De ønsker å leve en miljøvennlig hverdag hvor det er mulig å gå og sykle til det meste, og at også barna kan bevege seg mest mulig på egenhånd til venner og fritidsaktiviteter. Informantene er svært fornøyde med både boligene og bydelene. Det er svært viktig at også de andre barnefamilieene i området opplever bydelen som et godt sted å bo, slik at de blir værende og nabolaget oppleves som stabilt.

De velkjente utfordringene på Møllenberg bidrar til en usikkerhet ved om de andre barnefamilieene orker å "holde ut". Hvis andre barnefamilier flytter, bidrar det både til en opplevelse av et ustabil nabolag og en frykt for at utleiende kjøper opp egnede familieeileigheter, slik at det blir et enda større andel studenter i forhold til "fastboende". De som har kollektiv som nærmeste (gjærne gode) naboer, forteller om en usikkerhet knyttet til utskiftninger i kollektivene. I Ila, som framstår som en svært god bydel å bo i for barnefamilier, frykter (noen av) informantene at slike Møllenberg-tendenser skal bre seg ut også i denne bydelen).

FNs barnekonvensjon slår tydelig fast barn og unges rettigheter til gater, byrom og plasser. Det finnes mye forskning som underbygger og viser med tydelighet betydningen av fysisk planlegging og hvordan fysiske omgivelser påvirker barns oppvekstvilkår, og som dokumenterer betydningen av tilgang til grønne områder og gater som gir mulighet for trygg og fri mobilitet for barn. Derfor støtter vi KPAs forslag til uteoppholdsarealer på 30 kvadratmeter per boenhet i byggesone 1 utenfor elveslyngen, i tillegg til at skoler bør avsette minst 25 kvadratmeter uteareal per elev til lek da dette er viktige lekearealer både på dagtid og i fritiden. Godt opparbeidede utearealer på skoler er spesielt viktig i byområder med begrenset tilgang til friarealer. Dette for å sikre tilgang til lekearealer for barn og unge nær hjem og skole. Arealene må gjerne utformes som "byparker" åpne for allmenheten, men gjennom utforming må de klart signalisere barn og unges rett til å bruke arealene. Tilrettelegging for å kunne gå og sykle samt tilgang til kollektive transportmidler bidrar til å ivareta at barn kan bevege seg fritt.

Varierte boligtilbud i et område bidrar til å trygge barns oppvekstvilkår ved at familier kan bli boende i samme område ved endringer i familiesituasjonen. Tilhørighet til boligområder er viktig for barn og unge. Det bør finnes stabile boligtilbud for barnefamilier som er vanskeligstilte på boligmarkedet. Tilhørighet sikres for øvrig gjennom mulighet for møteplasser og aktiviteter i nærmiljøet. Skoler, barnehager, bibliotek etc. kan få disse nærmiljøfunksjonene.

Flere studier fra Oslo viser at barnefamilier ofte er konservative ved valg av bosted. De foretrekker løsninger som foreldrene "forbinder" med sin egen oppvekst. Dagens småbarnsliv er utfordrende med hensyn til tid. Det å tilrettelegge for gode oppvekstmiljøer som samtidig kan bidra til at hverdagslogistikken går lettere opp, er derfor i tråd med både bærekraftsmål (gå, sykle) og foreldrenes behov for en enklere hverdag. Det er derfor all grunn for kommunen til ta en aktiv pådriverrolle med å utvikle nye barnevennlige urbane nabolag og markedsføre andre boligpreferanser.

Som vi har sett, omfatter det å tilrettelegge for barn en rekke ulike temaer. Derfor er det viktig at intensjonen om å tilrettelegge for barn og unge i byen tydeliggjøres og sikrer samarbeid mellom de ulike avdelingene som kan bidra til dette. Kommunen kan gjerne hente inspirasjon fra Bopilot-arbeidet i Bergen som viser en rekke nye samarbeidsmodeller både utad og innad i kommunen.

Med bakgrunn i kunnskapsgrunnlaget, samt det som framkommer i intervjuene, anbefaler vi å styrke og videreutvikle de eksisterende byområdene der det allerede bor barn i dag. Områder som oppleves som gode oppvekstmiljøer av beboerne (Ila, Møllenberg, Tempe) bør suppleres med flere tilbud og kvaliteter. Intervjuene bekrefter at "hyblifisering" i sentrale byområder er

en flyttegrunn for mange barnefamilier og dermed en trussel mot å ivareta barnefamiliers behov i de allerede etablerte boområdene. Tydeligere prioritering av hvor barnefamilier og studenter skal bo, bør defineres nærmere av kommunen. Det er vanskelig å tilrettelegge for alle over alt, men heller ikke ønskelig med bare én beboergruppe.

Ved nybygging anbefaler vi å velge ut forsøksområder hvor det særlig legges vekt på gode oppvekstvilkår for barnefamilier. Hvis for eksempel deler av Nyhavna eller Tempe/Sorgenfri velges som forsøksområde, bør kommunen sørge for å legge til rette for variert boligtilbud. Det omfatter variasjon i leilighetstørrelser, men også i boligtypologier og disposisjonsformer. Dette kan oppnås ved å etablere nye boligtilbud med kvaliteter som verdsettes av barnefamilier, som mindre bygårder (townhouse, lavblokker), firemannsboliger, rekkehus, lave byggehøyder, menneskelige dimensjoner og nærhet til større grøntområder og trygge lekeplasser.

Å øremerke områder til forsøksområder gir mulighet for å prøve nye modeller og lære av disse. Vi anbefaler å lete fram suksesser enten det handler om boligtypologier som appellerer til barnefamilier (eks. Lilleby), skoler som fungerer godt som nærmiljøarenaer, eller byparker som fungerer som trekkplaster for familiene (eksempelvis Ilaparken) for å se i hvilken grad boligaktørene kan tilføre andre bydeler noen av disse kvalitetene.

Se også tabell i vedlegg 1 "Notat innspill til regulering av kommuneplanens rullering av arealdel 2022–2034".

Referanser

Andersen, B. & Brattbakk, I. (2020). Områdesatsinger i Norge. Et skjært kunnskapsgrunnlag for strategier og tiltak. *Tidsskrift for boligforskning*, 3(2), 130–147. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-5988-2020-02-03>.

Andersen, B., Skrede, J., Bjørgaas, H.H., & Mæhle, Y.M. (2018). Fortetting som verktøy og mål i Oslo. *Plan*, 50(4), 16–23. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3045-2018-04-04>

Andersen, B. & Skrede, J. (2022). By eller forstad? En diskusjon av barnefamiliers flyttemotiver. *Nordic Journal of Urban Studies*, 2(1), 4–18.

Barlindhaug, R., Langset, B., Nygaard, M.O., & Ruud, M.E. (2018). *Bo- og flyttemotiver blant barnefamilier i Oslo*. NIBR-rapport 2018:14. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.

Björklid, P. & Nordström, M. (2012). Child-friendly cities – sustainable cities. *Early Child Matters*, 118, 44–47. <https://childfriendlycities.org/what-is-a-child-friendly-city/> (lest 22. desember 2021).

Broberg, A., Kyttä, M., & Fagerholm, N. (2013). Child-friendly urban structures: Bullerby revisited. *Journal of Environmental Psychology*, 35, 110–120.

Byggforskserien. (2022). *381.301 Uteområder for lek og aktivitet*. Oslo: SINTEF.

Chawla, L. (2002). *Growing Up in an Urbanising World*, UNESCO.

Engelstad, S.F. (2022). Hva er viktig for utviklingen av bærekraftige naboskap? *Magasinet Kote*, 16.

Fagerlid, C., Andersen, B., & Dalseide, A. M. (2021). Engaging with mixed-use design. The case of the urban library in Oslo. I M. Stender, C. Bech-Danielsen & A. L. Hagen (Red.), *Architectural Anthropology: Exploring Lived Space* (s. 122–134). Routledge.

Frønes, I. & Kjølørød, L. (2016). Urbanisering og urbanisme. I I. Frønes & L. Kjølørød (Red.), *Det Norske Samfunn* (s. 61–86). Oslo: Gyldendal akademisk.

Heurlin-Norlinder, M. (2005). *Platser för lek, upplevelser och möten: Om barns rörelsefrihet i fyra bostadsområden* [Doktorgradsavhandling]. Lärarhögskolan, Stockholm.

Hillman, M., Adams, J., & Whitelegg, J. (1990). *One false move ... A study of children's independent mobility*. London: PSI Publishing.

Horelli, L. (2007). Constructing a theoretical framework for environmental child-friendliness. *Children, Youth and Environments*, 17(4), 267–292.

Jansson, M., Sundevall, E., & Wales, M. (2016). The role of green spaces and their management in a child-friendly urban village. *Urban Forestry & Urban Greening*, 18, 228–236.

Jansson, M., Herbert, E., Zalar, A., & Johansson, M. (2022). Child-Friendly Environments – What, How and by Whom? *Sustainability*, 14(8). <https://doi.org/10.3390/su14084852>
<https://portal.research.lu.se/en/publications/child-friendly-environments-what-how-and-by-whom>

Johansson, M. (2006). Environment and parental factors as determinants of mode for children's leisure travel. *Journal of Environmental Psychology*, 26(2), 156–169.

- Kalsås, S.T. (2020). *Does densification increase diversity? A quantitative study of the relationship between new built housing and population diversity in inner Oslo* [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/80045>.
- Kytta. (2004). The extent of children's independent mobility and the number of actualized affordances as criteria for child-friendly environments. *Journal of Environmental Psychology*, 24(2), 179–198. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(03\)00073-2](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(03)00073-2).
- Liu, C. (2020). Construction of a Children-friendly landscape environment with functions of psychological treatment and physical rehabilitation. *Revista Argentina de Clínica Psicológica*, 29(1), 33–38.
- Lenninger, A. & Olsson, T. (2006). *Lek äger rum. Planering för barn och ungdomar*. Stockholm: Formas.
- Nordbakke. (2019). Children's out-of-home leisure activities: changes during the last decade in Norway. *Children's Geographies*, 17(3), 347–360. <https://doi.org/10.1080/14733285.2018.1510114>
- Pont, K., Ziviani, J., Wadley, D., & Abbott, R. (2011). The Model of Children's Active Travel (M-CAT): A conceptual framework for examining factors influencing children's active travel. *Australian Occupational Therapy Journal*, 58(3), 138–144.
- Reksten, C. et al. (2022). *Urbane barn. En casestudie om barnefamilier og fortetting i Bergen*. HVL-rapport 1/2022. Bergen: Høgskulen på Vestlandet.
- Strand, N.P. (2021). Forlater barnefamilieene Oslo? *Oslospeilet*, 31(1), 17–27. <https://www.oslo.kommune.no/statistikk/oslospeilet/#gref>
- Stroh, E., Rissler, J., Isaxon, C., & Dobric, J. (2022). *Stadsluftens hälsobelastning på barn*. Rapport nr. 5:2022. Lund: Lunds universitet. <https://sodrasjukvardsregionen.se/download/rapport-52022-stadsluftens-halsobelastning-pa-barn/>
- Støa, Høyland, Narvestad, Denizou, Larsen, Vollan, Gjessen, Molden, & Blanc. (2022). *Kommunen som pådriver for alternative boligløsninger*. Rapport fra forskningsprosjektet Bopilot. SINTEF Academic Press. <https://hdl.handle.net/11250/3016111>
- Støa, E. (2003). *Familieboliger på Elvehavn Brygge – Medvirkningsprosjekt*. STF22 A03514. Trondheim: SINTEF Bygg og miljø, Arkitektur og byggteknikk. <https://docplayer.me/7267853-E-l-v-e-h-a-v-n-b-r-y-g-g-e-m-e-d-v-i-r-k-n-i-n-g-p-r-o-s-j-e-k-t.html>
- Thagaard, T. (2002). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wales, M., Mårtensson, F., & Jansson, M. (2021). 'You can be outside a lot': Independent mobility and agency among children in a suburban community in Sweden. *Children's Geographies*, 19(2), 184–196.
- Wessel, T. & Barstad, A. (2016). *Flerkulturelle forståelsesformer. En studie av majoritetsnormmenn i multi-etniske boligområder*. Oslo: Universitetet i Oslo.

Wessel, T. & Nordvik, V. (2019). Mixed neighbourhoods and native out-mobility in the Oslo region: The importance of parenthood. *Urban Studies*, 56(5), 885–905.
<https://doi.org/10.1177>

Wessel, T. & Lunke, E.B. (2021). Raising children in the inner city: still a mismatch between housing and households? *Housing Studies*, 36(1), 131–151.
<https://doi.org/10.1080/02673037.2019.1686128>.

Wilhjelm, H. (2002). *Barn og omgivelser: virkelighet med flere fortolkninger*. Oslo: Arkitektthøgskolen i Oslo.

Witten, K., Kearns, R., & Carroll, P. (2015). Urban inclusion as wellbeing: Exploring children's accounts of confronting diversity on inner city streets. *Social Science & Medicine*, 133, 349–357. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277953615000246>

Wågø, S., Gorantonaki, E. & Høyland, K. (2021). *Kollektive boformer – et svar på noen av dagens samfunnsutfordringer? En studie av Villa Holmboe i lys av andre kollektive boligløsninger*. SINTEF Fag 78. Oslo: SINTEF akademisk forlag.

GODE OPPVEKSTVILKÅR FOR BARN I BY

VEDLEGGSRAPPORT

Notat – Innspill til rullering av kommuneplanens arealdel 2022-2034.

Erfaringer fra andre (storby)kommuner: Bergen og Bærum

Erfaringer fra avd. Byrom og grønnstruktur (Trondheim kommune)

Forbildeprosjekter

GIS -analyser

Workshopresultater 14.09.2022

Informasjonsskriv til informanter

Intervjuguider: barnefamilier og utbyggere

Notat

Gode oppvekstvilkår for barn i sentrum

Innspill til rullering av kommuneplanens arealdel 2022 - 2034

SAKSBEHANDLER / FORFATTER
SINTEF Community

	BEHANDLING	UTTAELSE	ORIENTERING	ETTER AVTALE
GÅR TIL				
Silje Mesloe Lien	X			
Mari Mathisen Fasting	X			

PROSJEKTNR / SAK NR	DATO	GRADERING
102027748	2022-11-28	Fortrolig

Innhold

1	Bakgrunn	2
2	Geografisk avgrensning.....	2
3	Metode	3
4	Tematisk drøfting med innspill	3
4.1	Tilrettelegging for barn og unge generelt.....	3
4.2	Variert boligsammensetning, størrelse og typologi.....	4
4.3	Eieformer, prisnivå på boliger og delingsløsninger	6
4.4	Hyblifisering og barnefamilier	7
4.5	Skolen som nærmiljøarena.	8
4.6	Grønnstruktur og uteoppholdsareal	9
4.7	Støy	10
4.8	Mobilitet og trafikk.....	10
5	Oppsummering	11

1 Bakgrunn

Forskningsprosjektet "Gode oppvekstvilkår for barn i sentrum" er finansiert av Storbyforskning og initiert av Trondheim kommune, Byplankontoret. Formålet med prosjektet er å få kunnskap om hvilke konkrete virkemidler og tiltak som er riktige og nyttige for å sørge for at sentrumsområdene skal gi gode oppvekstvilkår for barn og unge. Videre anses det som et mål at barnefamilier skal finne det attraktivt å bosette seg og bli boende i sentrumsområdene.

Trondheim kommune ønsker at flere barnefamilier skal bosette seg og bli boende i sentrum. Dette begrunnes med at barnefamilier bidrar til et variert og mangfoldig byliv, slik at sentrum blir levende hele dagen, uka og året. Barnefamilier har mange reiser i hverdagen, det er derfor et viktig miljøtiltak å tilrettelegge for at de ikke blir avhengige av bil. Gjennom dette etablerer barn og unge bærekraftig reisevaner. Det vil si å tilrettelegge for å gå og sykle samt lokalisering og oppgradering av fellesfunksjoner i nærmiljøet.

Kommuneplanens arealdel (KPA) er Trondheim kommunes overordna plan for bruken av arealene de neste 12 årene. Arealdelen er kommunens viktigste styringsredskap for all arealplanlegging og utbygging i kommunen.

Dette notatet er et innspill til forslaget til ny arealdel som nå er på høring fram til 6. januar 2023, men kan også være relevant for andre plandokumenter.

Forskningsoppdraget avsluttes med en rapport hvor anbefalinger, metode og funn blir grundigere presentert.

2 Geografisk avgrensning

Vi har brukt sentrumsnære områder slik de er definert i sentrumsstrategien fra 2020. Etter avklaring med Trondheim kommune ble vi enige om å fokusere på områdene Møllenberg, Ila og Lilleby. I tillegg bidrar undersøkelsen med innspill til sentrumsnære utbyggingsområder som Nyhavna og Sluppen som har relativt nylig vedtatte kommunedelplaner og kvalitetsprogram, samt Lademoen og Tempe som nå er gjenstand for en omfattende områdesatsing.

Forslaget til ny arealdel deler Trondheim inn i 4 byggesoner hvor det er ulike krav til tetthet og kvaliteter ved boenhetene.

- Sentrumskerne (byggesone 1 innenfor Midtbyhalvøya/elveslyngen og byggesone 1 utenfor Midtbyhalvøya/elveslyngen)
- Sentrale byområder (byggesone 2)
- Øvrige byggeområder (byggesone 3)
- Ytre byggeområder (byggesone 4)

Områdene vi har sett på er de sentrale byområdene som ligger i byggesone 1 (utenfor Midtbyhalvøya/elveslyngen) samt byggesone 2.

3 Metode

Metodisk har vi tilnærmet oss problemstillingene gjennom ulike metodiske innfallsvinkler. Vi har gjort en trinnvis datainnsamling hvor funn fra hver oppgave ligger til grunn for neste.

Kort oppsummert har vi:

- Skaffet oversikt over eksisterende kunnskapsgrunnlag fra Trondheim.
- Skaffet oversikt over nyere forskningsbasert kunnskap (Nasjonalt og internasjonalt) om temaet.
- Gjennomført kvalitative intervjuer med foreldre bosatt i sentrum. Foreldre med barn i barnehagealder bosatt i sentrum. Foreldre med barn i barneskole/ungdomsskolealder bosatt i sentrum: Møllenberg, Ila, Lilleby. Når det gjelder Lademoen og Tempe har vi sett på beboerundersøkelsen gjennomført av Henning Larsen arkitektkontor og NTNU Samfunnsforskning, men det er ikke gjennomført beboerintervjuer her i regi av dette prosjektet.
- Gjennomført spontane fokuserte intervjuer på strategisk utvalgte områder, fordi vi ønsket mer kunnskap om hva barnefamilieene som bor i de ulike bydelene synes.
- Gjennomført (individuelle) dybdeintervjuer med et utvalg boligutbyggere, for å få mer innsikt i hvordan utbyggere tenker om barnefamilier som målgruppe.
- Gjennomført workshop med en bredt sammensatt gruppe aktører i Trondheim kommune med ulike ansvarsområder som tematisk berører problemstillingen Barn i by.
- Vi har også intervjuet andre kommuner om hvilke tiltak de har gjort sett i lys av dette temaet.

Rapporten som avslutter prosjektet, vil beskrive bakgrunnen for de innspillene vi gir og gå nærmere inn på hvordan vi har løst det metodiske og diskutere styrker og svakheter med metoden.

4 Tematisk drøfting med innspill

4.1 Tilrettelegging for barn og unge generelt

Barnekonvensjonen er en internasjonal avtale (FN) som **lovfester** barns rettigheter. Det er opp til hver enkelt kommune å oversette dette til konkrete løsninger som tilrettelegger for gode oppvekstvilkår. Det finnes mye dokumentert kunnskap om hvilke ulike faktorer som er av betydning, det omfatter uterom, barns mobilitet, opplevelse av trygghet, leilighetstyper og størrelser, avstand til skole etc. Det bekreftes i forskningen at summen av disse ulike faktorene til sammen bidrar til at et område kan oppleves som gode oppvekstmiljø for barn.

Eksisterende § 7.3:

Ved utarbeiding av planforslag og gjennomføring av tiltak etter pbl § 20-1 skal barn og unges behov for leke- og oppholdsareal ivaretas i samsvar med rikspolitisk retningslinje for å styrke barn og unges interesser i planleggingen.

Barnetråkk og uttalelser fra elevråd og ungdommens bystyre skal brukes som dokumentasjon i saker som berører barn og unge.

Innspill KPA SINTEF:

Forslag ny tekst § 7.3

Ved utarbeiding av planforslag og gjennomføring av tiltak etter *pbl § 20-1 Planlegging og tiltak*. Planlegging skal bidra til å fremme god oppvekst for barn og unge. Dette innebærer å tilrettelegge for stabile og varierte nabolag som gir et kortreist dagligliv med gangavstand til hverdagstilbud som skole, barnehage og sosiale møteplasser i lokalmiljøet. Friområder i nærområdet skal tilrettelegges for både organisert og uorganisert aktivitet/lek for barn i ulike aldre. Barn og unge skal inviteres til å medvirke i saker som angår dem. Barnetråkkregistreringer og uttalelser fra elevråd og Ungdomsrådet skal brukes som dokumentasjon i saker som angår barn og unge.

4.2 Variert boligsammensetning, størrelse og typologi

Fra KPA: Kommuneplanens arealdel sier at en variert boligsammensetning med ulike bokvaliteter er viktig for å ivareta ulike befolkningsgrupper og imøtekomme varierende trender.

Beliggenhet, omkringliggende sammensetning av boligstørrelser og boligtyper, eventuelle levekårsutfordringer, størrelse på prosjektet, byggetomtens form og kvaliteter, tilgang på uteoppholdsareal, støyforhold m.m. vil være avgjørende for å ivareta barnefamilienes behov. Det er også usikkert om en leilighetsfordelingsnorm vil klare å styre at det bygges flere boliger som er egnet for familier. Om det bør legges til rette for barnefamilier bør vurderes fra sak til sak med utgangspunkt i de ovennevnte variablene.

Forslag til alternativ bestemmelse fra bygningsrådet (pkt. 9.2): **§ 10.1 Variert boligsammensetning.** *40 % av boenhetene i et planforslag skal ha minimum tre soverom.* Forslag til tillegg i bestemmelsen fra bygningsrådet (pkt. 10.2) - forslaget gjør at dette blir en del av bestemmelsen i stedet for en retningslinje: Det skal etableres større og familievennlige boliger på bakkeplan i alle større utbygginger.

Funn fra intervjuer og eksisterende forskning

Av intervjuene framgår det at det aller viktigste for barnefamilier som bor i sentrum (både eldre og nye boligområder som Lilleby) er at det også bor andre barnefamilier der.

Informantene vi har snakket med påpeker at å ha andre barnefamilier som nærmeste naboer gir stor verdi:

- Samme livssituasjon/hverdagsrytme
- Andre barnefamilier i nabolaget bidrar til et mer stabilt bomiljø
- Dette igjen bidrar til mer stabile klasseforhold for barna på skolen
- Det gir lekekamerater i nærområdet og foreldre etablerer nettverk
- Barnefamilier engasjerer seg og bryr seg mer om nabolaget

Både tidligere forskning og intervjuer peker på at det ikke bare er leilighetsstørrelser som bidrar til å gjøre noen byområder attraktive. Boligtypologi er også viktig. Flere ønsker rekkehusvarianter med bakkekontakt og privat inngangssone. Erfaringer fra Lilleby, Møllenberg.

NIBR rapporten (NIBR-rapport 2018:14, Bo- og flyttemotiver blant barnefamilier i Oslo) belyser i en større undersøkelse hvorfor barnefamilier flytter ut fra sentrale bydeler i Oslo. I rapporten bekreftes

mange av de samme funnene som framkommer i våre intervju. De etterspør boligtilbud og boligtyper tilpasset barnefamilienes behov. Om de nye boligprosjekter i indre by, mente mange av informantene at det ble bygget for tett og med for lite grønt til at det ble attraktivt. Dette samsvarer med tilbakemeldinger vi fikk fra tidligere beboere på Nedre Elvehavn. Utleievirksomhet hemmer også et godt bomiljø. Et bomiljø der mange flytter videre oppleves også som negativt, mange av barnas venner flytter. Familiene i Oslo indre by nevner utfordringer med støy, og etterspør sonedeling, der utelivstilbud ikke ble lagt for nært boligene. Forskning viser også at stabilitet i bosituasjonen er en forutsetning for at barn skal kunne etablere nettverk med andre barn og flere voksne. Dette anses som viktig for å trygge en god barndom, og spesielt for barn som ellers er utsatt og hvor hjelpeapparatet etablerer støtte og voksenkontakt rundt barnet.

Trondheim kommune ønsker av flere grunner (som nevnt tidligere) flere barnefamilier i sentrum. Vi støtter dette, men understreker samtidig at det er viktig at dette er et mål der omgivelsene legger til rette for gode oppvekstvilkår. Vi anbefaler å styrke de områdene hvor det bor barn i sentrumsbydelene i dag, fremfor å ha en målsetting om at barnefamilier skal bo over alt. Målet om barnefamilier i sentrum må ikke gå på bekostning av å tilrettelegge for barn og unges oppvekstvilkår.

Vi anbefaler derfor å styrke og videreutvikle de eksisterende områdene der det bor barn i by i dag, og som oppleves som gode oppvekstmiljøer av beboerne (Ila, Møllenberg, Tempe) med supplerende tilbud og kvaliteter. Småhusbebyggelsen mellom Innherredsveien og Bispehaugen skole på Møllenberg og småhusbebyggelsen nord for Ilaparken er definert som byggesone 1 hvor handel og andre sentrumsfunksjoner skal samles. Disse boligområdene ligger nær byskolene, og har gode kvaliteter for barnefamilier som ønsker å bo i by. Kommuneplanens arealdel kan se til vernebestemmelsen som er med på å sikre gode kvaliteter. Dette er hensynssoner for kulturmiljø. Hensyn som ivaretar eksisterende kulturmiljø samsvarer med hensyn som er viktige for gode bomiljø for barnefamilier (strøkskarakter er retningsgivende for byggehøyder og volum, og bevaring av store trær og grønne kvaliteter). Skala er sammen med at det bor andre barnefamilier der særlig viktig (se hyblifisering og barnefamilier).

I henhold til kommuneplanens arealdel skal boligveksten i Trondheim i stor grad skje i byggesone 1 og 2. Vi anbefaler å velge ut forsøksområder hvor det særlig vektlegges gode oppvekstvilkår for barnefamilier. Her må man gå utover det å sikre leiligheter på bakkeplan i hvert prosjekt og standard bestemmelser om grønt, lekeplasser og leilighetsstørrelser. Gjennomgående grønnstruktur og variert typologi er mål man kan strekke seg mot.

I forsøksområdene, bør man sørge for variert boligtilbud og ikke bare variasjon i leilighetstørrelser. Det er få rekkehus sentralt i Trondheim, oss bekjent bare på Lilleby og Ila. Den gamle trehusbebyggelsen på Møllenberg er bygårder som i stor grad også ivaretar de kvalitetene som verdsettes i eksempelvis firemannsboliger, tomannsboliger og rekkehus; egen inngangsdør, lave byggehøyder, menneskelige dimensjoner, muligheter for et tett og godt nabolag og nærhet til trygge leke- og uteområder i gården. Det samme gjelder også i Ila med en stor variasjon i boligsammensetting.

Rekkehus selger til barnefamilier (Lilleby) og bør reguleres inn på lik linje med større leiligheter på bakkeplan.

Innspill KPA SINTEF:

- Ved nybygging bør det i KPA legges tydelige føringer for hvor Trondheim kommune prioriterer satsing på tilrettelegging for barnefamilier (Forsøksområder). Forslag til forsøksområder kan være deler av Nyhvana, deler av Sluppen og Sorgenfri/Tempe.
- Lave byggehøyder, menneskelig skala, taktil materialbruk og ulike typologier, eksempelvis ulike former for byhus, rekkehus og ulike boformer bør testes ut i forsøksområder.

Generelle innspill SINTEF:

- For at rekkehus skal bli «lønnsomt» for utbyggere (fordi det gir lavere utnyttelse på tomte) kan dette løses med å tillate høyere utnyttelse enkelte steder. Dette kan bidra til et større spenn i boligtypologi og høyder.
- For å oppnå en mer helhetlig planlegging bør kommunen utarbeide flere kommunedelplaner/områdereguleringer selv før de selger. Det vil gi en større forutsigbarhet for alle.

4.3 Eieformer, prisnivå på boliger og delingsløsninger

Det er liten tvil om at pris og kostnader på boliger i sentrumsområder er en viktig faktor som gjør det vanskelig for de fleste barnefamilier å etablere seg i bynære strøk. Størrelser og areal er direkte sammenknyttet til kostnader. Det er derfor svært viktig å lete etter arealeffektive løsninger. Tilstrekkelig bod areal er eksempler på areal som familiene ofte opplever som problematisk. Oppholdsareal som er store nok til å romme bursdager eller ungdommer på besøk er også en kritisk faktor.

Deleløsninger:

En mulighet for å løse dette på er nye former for fellesløsninger og deling av arealer. Undersøkelser bekrefter at en del er villige til å dele noen arealer, og at dette kan redusere presset på selve boligen. Deling generelt av verktøy, lastesykler og idrettsutstyr kan også bidra til færre ting, og gjennom det redusere behov for lagerareal. Dette er også i tråd med et mer bærekraftig forbruk. Det er en del gode erfaringer med at fellesrom avlastet byboliger. Arealer som oftest deles er felles oppholdsareal og rom for overnattingsbesøk.

Vi kan se en gryende interesse for kollektive boformer og ulike deleløsninger også i Norge, uten at vi vet nok om hvor mange barnefamilier som er interessert i slike løsninger. Internasjonalt finnes det imidlertid flere eksempler på at boformen tiltrekker seg flere generasjoner, også barnefamilier. Det finnes også gode eksempler på bruk av "offentlig areal" som barnehager og skoler som kan lånes og benyttes til bursdager etc. kveldstid. Det finnes gode erfaringer med dette blant annet ved Svartlamoen barnehage.

Fra forslag til KPA;

§ 10.3 Fellesarealer innendørs

Ved planforslag med 20 boliger eller mer skal det sikres innendørs felles oppholdsareal på minst 2 m² per boenhet, men minst 50 m²

Fellesarealet skal fortrinnsvis ligge i første etasje og ha direkte kontakt med gaterommet der hovedadkomsten til boligene ligger.

Forslaget støttes, men SINTEF understreker at bestemmelsen også bør gi rom for å teste ulike løsninger for å finne ut mer om hvilke typer arealer som fungerer på denne måten. I intervjuene med utbyggere kommer det frem at flere er interessert i å prøve nye løsninger, blant annet felles innendørs lekeareal.

Andre utbyggere satser på delingsmobilitet, innendørs arealer for bilvask, stell av sykler, sliping av ski og lignende. Arealer for mekking og hobbyaktivitet vil også være positivt for barn og unge.

Innspill KPA SINTEF

§ 10.3 Fellesarealer innendørs

Ved planforslag med 20 boliger eller mer skal det sikres innendørs felles oppholdsareal på minst 2 m² per boenhet, men minst 50 m² Fellesarealet skal fortrinnsvis ligge i første etasje og ha direkte kontakt med gaterommet der hovedadkomsten til boligene ligger. Planforslaget bør praktiseres med fleksibilitet og stimulere til å teste ut ulike typer fellesfunksjoner som arealer til verksted, lagring av uteleker etc.

Rimelige boliger også i sentrumsstrøk

For å byområder med et sosialt mangfold og muligheter for trygge og stabile boligtilbud for barn i lavinntektsgrupper, kan en andel "allmenne boliger" være et bidrag. Erfaringer tilsier at stabilitet rundt boligsituasjonen er spesielt viktig for barn i familier som får støtte og oppfølging. Med begrepet allmenne boliger legger vi en profesjonell utleiesektor (non profit) drevet av ideelle organisasjoner, stiftelser etc. Disse må kunne tilby stabile og varige utleietilbud. Private profesjonelle og langsiktige utleieaktører er også viktige samarbeidspartnere for å sikre dette. Kommunen kan også utvikle og tilby slike boligtilbud. Erfaringer fra både Svartlamoen, "Mellamoen" og Tempe viser at denne typen boliger oppleves som attraktive for familier. Kommunen kan støtte dette gjennom tett samarbeid og for eksempel forfordeling ved salg av eiendommer. Langsiktige leieavtaler, og beboerdemokrati bør kunne dokumenteres.

Generelle innspill SINTEF:

- Kommunen bør samarbeide med og støtte en profesjonell og stabil utleiesektor. Dette kan skje gjennom at kommunen selger tomter med klausul om at en andel skal øremerkes non profit boligutleie. Det kan også skje gjennom forfordeling ved salg av eiendommer.

4.4 Hyblifisering og barnefamilier

Fra forslag til KPA § 10.5 Etablering av hybler

Innenfor områdene Rosenborg, Møllenberg, Singsaker, Kalvskinnet, Øya, Elgeseter, Lademoen, Berg og Bakklandet, vist i vedlagte temakart, kreves særskilt tillatelse fra kommunen for å dele opp eller bruksendre boenhet til hybler.

Møllenberg og Ila har mange kvaliteter både når det gjelder grønnstruktur, kort vei til skole/barnehage og et visst mangfold i boligstørrelser, samtidig som at det ikke fremstår for høyt og tett.

Hovedproblematikken er som kjent en stor andel hybler/utleieboliger med studenter, festbråk og støy for de familiene som bor der. Intervjuene bekrefter at hyblifisering i sentrale byområder er en trussel for å

etablere attraktive boområder for familier. Huseiere som ikke bor der selv, eller som er vanskelige å få tak i, tar ofte ikke et tilsvarende ansvar som seriøse og profesjonelle aktører.

Innspill KPA fra SINTEF

- Ila har mange av de kvalitetene barnefamilier ønsker seg (skole, barnehage, variert boligsammensetning, helhetlige store grøntdrag, attraktiv bydelspark), og beboere i Ila opplever også det samme trykket når det gjelder bruksendring til hybler. Det er derfor en reell frykt fra beboerne i Ila for økende hyblifisering og at de blir «fortrengt» ut av bydelen. Det anbefales derfor at også Ila tas inn i § 10.5.
- Vi støtter kommunes forslag om å frafalle en del krav i sentrumsdelen av byggesone 1 (innenfor elveslynga) og anbefaler at disse boligene blir særlig tiltenkt studenter og andre som har en midlertidig boligsituasjon. En differensiering av sone 1 kan være på sin plass da deler av Kalvskinnet med Elvegata har gode kvaliteter for barnefamilier. Dette kan bidra til å avlaste Møllenberg/Ila og sammen med strengere krav til bruksendring og tilsyn bedre forholdene for barnefamilier.

Generelle innspill SINTEF

- Kommunen bør støtte en profesjonell og stabil utleiesektor. Når det gjelder studentboliger, bør dette fortrinnsvis være Studentsamskipnaden, men kan også være andre seriøse aktører.
- Det bør etableres en mer offensiv plan for hvor studentene skal bo, i samarbeid med seriøse aktører i markedet. Å rendyrke sonen Elgeseter langs campusaksen til studenter kan være en løsning som kan ta av for presset på andre områder.

4.5 Skolen som nærmiljøarena.

Fra forslag til KPA:

Eksisterende offentlige skoler og barnehager er sikret som eget formål i sentrumsområdet. De er ikke skilt ut som eget formål i gjeldende arealdel for Trondheim, men er lagt inn i forslaget til kommuneplanens arealdel for å bygge opp under strategien om å tilrettelegge for barn i sentrum. I tillegg til de eksisterende skolene er det planlagt nye skoler på Valøya, Øya, Elgeseter, Nyhavna og Byåsen nord.

Skoler med tilliggende utearealer viktige møteplasser og navet i nærmiljøet. Dette underbygges av forskning og framkommer av intervjuene med familiene. Skolen er også særskilt viktig for å sikre sosial infrastruktur i bomiljøene. Boligpreferanseundersøkelser viser at folk vektlegger nærhet til skole ved valg av boligområde og bidrar derfor til å gjøre (også sentrums) områder mere attraktive for familier. Det er viktig at dette perspektivet danner grunnlag for både romprogram og lokalisering. Skolen kan med fordel også samlokaliseres med andre offentlige funksjoner og på den måten være med på å danne et sentralt knutepunkt i et lokalmiljø. Det er et mål å få til mer sambruk og derfor ønskelig å inkludere flere tilbud. Skolen kan samlokaliseres med et bibliotek, helsestasjon, idretts-, kulturanlegg og eldresenter. Dette gjelder også når eksisterende skoleanlegg skal videreutvikles.

I Bergen og flere andre byer henvises det til skolen som "hertet i nærmiljøet", og det er også knyttet til såkalte «hertesoner» rundt skolene som skjærmer skolens nærområde mot biltrafikk. Det legger til rette

for at barn kan sykle og gå til sin egen skole, samt delta på aktiviteter på skolen eller skolegården på ettermiddag og kveld. Man tilstreber derfor å lage mest mulig bilfrie buffersoner rundt skolene.

Innspill KPA SINTEF:

- Ved planlegging av nye skoler og utvidelse av eksisterende skoleanlegg kan skolen med fordel samlokaliseres med andre offentlige funksjoner og på den måten være med på å danne et sentralt knutepunkt og møteplass i nærmiljø. Sambruk av arealer ute og inne er ønskelig. Det bør være minimum 25m² uteareal avsatt til lek pr elev. Godt opparbeidede uteareal på skoler er spesielt viktig i byområder med begrenset tilgang til friarealer.

4.6 Grønnstruktur og uteoppholdsareal

Det finnes mye forskning som dokumenterer betydningen av grøntareal og byroms betydning for barn og Unges oppvekstvilkår og helse. Dette underbygger betydningen av både de små nære byrommene /gårdsrom, nærmiljøparker og større grøntområder. Sammenhengende grønnstrukturer som kan brukes til nærturer anses som svært viktig og trekkes frem i intervjuene. I sentrumsnære Ila er Ilaparken, sjøsiden og mulighet for å gå langs Ilavassdraget helt opp i marka, en klar styrke for hele bydelen. Nye Lilleby har på en forbilledlig måte greid å etablere en grønnstruktur i hele det nye bo området. Dette anses som vellykket og bør ses til ved nye utbygginger. Vi ser at i internasjonale forbildeprosjekter med bærekrafts mål at biologisk mangfold og grønnstruktur er svært viktige elementer. "Vill" natur (vann og vegetasjon) etableres også inne i nye boområder. Dette er viktige arenaer for barns lek og utforskning. I intervjuene med barnefamilier kommer det også frem behovet for flere og bedre vedlikehold av de mindre parkene på Møllenberg. Kombinert med kort vei til Festningen og grøntområdene der er disse grønne oasene viktige kvaliteter til hele denne bydelen.

Fra forslag til KPA: § 11.1 Eksisterende natur og grønne kvaliteter

Ved utarbeidelse av planforslag og søknad om tiltak skal det dokumenteres hvordan eksisterende naturverdier og økologiske funksjoner kan ivaretas. Forbedringstiltak, herunder muligheter for naturrestaurering, skal vurderes. Verdifull vegetasjon skal søkes bevart, og det skal sikres nok areal over og under bakken for å ivareta rotsystem og naturlig krone for verdifulle trær.

Fra forslag til KPA: § 10.4 Uteoppholdsareal

Ved planforslag og søknad om byggetiltak skal alle boenheter innenfor planområdet eller

Innspill KPA SINTEF

§ 10.4 Uteoppholdsareal

Størrelse på uteoppholdsareal på 30m² pr.boenhet i byggesone 1 utenfor elveslyngen støttes. Det bør i tillegg vektlegges nære byrom, nærmiljøparker og større grønndrag. Det er hardt press på arealer i sentrale bydeler. Man må derfor prøve ut sambruksmodeller med skoler, barnehager og velferdssenter etc. der uteområder kan utvides, oppgraderes og også fungere som åpne byparker, tilgjengelig hele døgnet.

4.7 Støy

For barnefamilier er det spesielt viktig at også utearealer, parker og grøntareal er skjermet for støy. Dette er i utgangspunktet ivaretatt i forslaget til KPA. Støy kommer ofte for sent inn når et bygg blir tegnet og plassert. Et klassisk eksempel er at svalgang og støyutsatt side kommer på hver sin side. Svalgang er kjent ha mye støyproblematikk, så det er veldig hensiktsmessig å ha dem på samme side. Vårt forslag til støyutredning i alle prosjektets faser kan være med på å få redusert støynivået slik at flere barnefamilier synes det er akseptable støynivå, og vil velge å bo i byen.

Støy som ikke gir utslag på nasjonale grenseverdier, men likevel er en stor belastning på nærmiljøet er et stort problem i tettbygde strøk. SINTEF har sett på denne typen støy tidligere forskning.

Støyplage er definert som: Støyplage = Støynivå + kontekst + personavhengige preferanser.

"Moderators" er omtalt som en kombinasjon av sosiale personavhengige preferanser og hvilken kontekst boligen har. Det er ulike faktorer som går under personavhengige preferanser som gå på eksempelvis "tillit til myndigheter" og "holdning til støykilden", og kontekst kan omhandle om boligen har "stille side", utsikt mot støykilde eller grøntareal.

Festningen og Småbergan er viktige friluftsområder for både beboere på Møllenberg og Rosenborg. Både park og idrett i Trondheim kommune og gjennom intervjuer med familiene fremkommer det at mange peker på at det er for mange arrangementer der. Dette er noe som gir mange konflikter med mye støy og har blitt en negativ trend i et område med kvaliteter.

Innspill KPA SINTEF

§19.2 Støyutredning (vårt forslag til supplement til paragraf)

- Støyutredningen må inneholde tidlige støyvurderinger av bygningsplassering på tomte (tidlig planfase), utforming (1 gangs behandling av reguleringsplan) og planløsning (byggesak). Det må gjennom støyutredningen dokumenteres at støyreducerende tiltak er hensyntatt i hver av disse tre fasene.

Generelle innspill SINTEF

- Vi anbefaler å begrense bruken av kommersiell virksomhet på Festningen og skreddersy området til rekreasjon.

4.8 Mobilitet og trafikk

Barnefamilier tiltrekkes av grønne arealer, gå-vennlige nærmiljøer og korridorer med god kvalitet som kan gi mere bevegelsesfrihet og samtidig oppleves som trygge og attraktive. Det antas at barnefamilier som flytter til urbane strøk er mindre opptatt av egen parkering til privatbilen, men ønsker å ha personbilen tilgjengelig ved behov i form av bildelingsløsninger. Aktive reisvalg, trafikk sikre lekearealer og folkehelse i kombinasjon med enkel hverdagslogistikk er sentrale element for at barnefamilier skal trives. I sum kan dette oppnås med arealeffektive løsninger med fokus på deling og sambruk.

Sykling i tettbygd strøk er løsbart selv om områder som Bakklandet har noen spesielle utfordringer med gateløp og verna bebyggelse. Ved nybygging bør det være mulig å løse det etter samme prinsipp som for biltrafikk. 1) Utforme området slik at disse to gruppene holdes mest mulig adskilt eller 2) Hvis det ikke er mulig bør sykkelvegen utformes på en slik måte at den ikke byr inn til sykling i høy hastighet, samtidig som den skal gi god oversikt. Bakklandet er vel en motsetning av dette, mens Nordre avlastningsveg viser hvordan det kan gjøres i praksis med fysisk skille der det går rett fram, og svinger for å "tvinge" syklistene å redusere farten der hvor det blir "blandet" aktivitet.

Innspill KPA SINTEF:

§ 13 Mobilitet

§ 13.1 Generelle bestemmelser (13.1.6)

Fysisk utforming av samferdselsanlegg bør motiveres til å ha fokus på fleksibelt arealbruk for ulike formål, men hvor sikre og attraktive løsninger for gående, syklende og kollektivtransport hele tiden blir ivaretatt. Slike løsninger bør også legge føringer for hvordan øvrig bebyggelse planlegges slik at løsninger for andre formål ikke forringer kvaliteten til gående, syklende og kollektivtransport. Reise- og handlevaner er i endring og areal til logistikkfunksjoner (vare- og nyttetransport) må inkluderes i § 13. 30km/t i boligområder er for høyt om det skal være forenelig med trygge omgivelser som styrker bevegelsesfrihet for barnefamilier.

§ 14.1 Antall parkeringsplasser for boligbebyggelse

Paragrafen mangler fokus på avstand til parkeringsareal, noe som har betydning for attraktivitet og sikkerhet for barnefamilier.

§ 23.1.4 Infrastruktur for lade- og fyllestasjoner

Ladeinfrastruktur bør utvikles ved alle boområder (ikke avgrenset til bare bydel) og gjerne i sambruk med andre knutepunkts- og mobilitetsfasiliteter (mobilitetshus).

5 Oppsummering

Vi anbefaler å styrke og videreutvikle de eksisterende områdene der det bor barn i by i dag, og som oppleves som gode oppvekstmiljøer av beboerne (Ila, Møllenberg, Tempe) med supplerende tilbud og kvaliteter. Intervjuene bekrefter at hyblifisering i sentrale byområder er en flyttegrunn for mange barnefamilier og trussel for å ivareta barnefamiliers behov i de allerede etablerte boområdene. Tydeligere prioritering på hvor man vil ha barnefamilier og hvor man vil ha studenter bør defineres nærmere. Det er vanskelig å tilrettelegge for alle over alt.

Ved nybygging anbefaler vi å velge ut forsøksområder hvor det særlig vektlegges gode oppvekstsvilkår for barnefamilier. Velger man for eksempel deler av Nyhavna eller Tempe/Sorgenfri som forsøksområde, bør man sørge for variert boligtilbud, dette omfatter variasjon i leilighetstørrelser, men også boligtypologier. Dette kan oppnås ved å etablere nye boligtilbud med kvaliteter som verdsettes av barnefamilier som mindre bygårder, (townhouse, lavblokker) firemannsboliger, rekkehus, lave byggehøyder, menneskelige dimensjoner og nærhet til grøntområder og trygge lekeplasser.

Tiltak	Plan-nivå	Samfunnsdel	ArealdeI	Detail-regulering	Tverretattlig koordinering
1. Tilrettelegging for barn og unge generelt					
a. Ved utarbeiding av planforslag og gjennomføring av tiltak etter pbl § 20-1 Planlegging og tiltak. Planlegging skal bidra til å fremme god oppvekst for barn og unge. Dette innebærer å tilrettelegge for stabile og varierte nabolag som gir et kortreist dagligliv med gangavstand til hverdagstilbud som skole, barnehage og sosiale møteplasser i lokalmiljøet. Friområder i nærområdet skal tilrettelegges for både organisert og uorganisert aktivitet/lek for barn i ulike aldre. Barn og unge skal inviteres til å medvirke i saker som angår dem. Barnetråkkregistreringer og uttalelser fra elevråd og Ungdomsrådet skal brukes som dokumentasjon i saker som angår barn og unge.			x		x
2. Variert boligsammensetning; størrelse og typologi					
a. I KPA bør det legges tydelige føringer for hvor Trondheim kommune prioriterer satsing på boliger for barnefamilier (Forsøksområder).			x		x
b. For å oppnå en mer helhetlig planlegging bør kommunen utarbeide flere kommunedelplaner/ områdereguleringer selv før de selger. Det vil gi en større forutsigbarhet for alle.					x
c. For at rekkehus/lavblokker skal bli «lønnsomt» for utbyggere (fordi det gir lavere utnyttelse på tomte) kan dette løses med å tillate høyere utnyttelse enkelte steder. Dette kan bidra til et større spenn i boligtypologi og høyder				x	
d. Lave byggehøyder, menneskelig skala, taktil materialbruk og ulike typologier, eksempelvis ulike former for byhus, rekkehus og ulike boformer bør testes ut i forsøksområder.			x	x	
3. Eieformer, prisnivå på boliger og delingsløsninger					
a. Kommunen bør samarbeide med og støtte en profesjonell og stabil utleiesektor. Dette kan skje gjennom at kommunen selger tomter med klausul om at en andel skal øremerkes non profit boligutleie. Det kan også skje gjennom forfordeling ved salg av eiendommer.		x			x
4. Hyblifisering og barnefamilier					
a. Det anbefales at også lla tas inn i § 10.5 på lik linje med Rosenborg, Møllenberg, Singsaker, Kalvskinnnet, Øya, Elgeseter, Lademoen, Berg og Bakklandet			x		
b. Kommunen bør støtte en profesjonell og stabil utleiesektor. Når det gjelder studentboliger, bør dette fortrinnsvis være Studentsamskipnaden.		x			x
c. Det bør etableres en mer offensiv plan for hvor studentene skal bo, i samarbeid med seriøse aktører i markedet. Å rendyrke sonen Elgeseter langs campusaksen til studenter kan være en løsning som kan ta av for presset på andre områder.		x	x		x
5. Skolen som nærmiljøarena					
a. Ved planlegging av nye skoler og utvidelse av eksisterende skoleanlegg kan skolen med fordel samlokaliseres med andre offentlige funksjoner og på den måten være med på å danne et sentralt knutepunkt og møteplass i nærmiljøet. Sambruk av arealer ute og inne er ønskelig. Det bør være minimum 25m2 uteareal avsatt til lek pr elev. Godt opparbeidede uteareal på skoler er spesielt viktig i byområder med begrenset tilgang til friarealer.		x	x	x	x
6. Grønnstruktur og uteoppholdsareal					
a. Vi støtter forslagene om flere og bedre vedlikehold av de mindre parkene på Møllenberg. Kombinert med kort vei til Festningen og grøntområdene der gir disse grønne oasene viktige kvaliteter til hele bydelen.			x		
b. Sammenhengende grønnstrukturer anses som viktig og trekkes frem i intervjuene som svært viktig og positivt. Nye Lilleby har på en forbillidlig måte greid å etablere en grønnstruktur i hele det nye området. Dette er bra og bør ses til ved nye utbygginger			x	x	

<p>a. Vi støtter bygningsrådets forslag til alternativ størrelse på uteoppholdsareal på 30m² pr.boenhet i byggesone 1 utenfor elveslyngen. Det er ofte hardt press på arealer i sentrale bydeler, Man må derfor lete etter sambruksfunksjoner med skoler, barnehager og velferdscenter der uteområder kan oppgraderes og også fungere som åpne byparker tilgjengelig hele døgnet.</p>		x	x	
7. Støy				
<p>a. Støyutredningen må inneholde tidlige støyvurderinger av bygningsplassering på tomta (tidlig planfase), utforming (1 gangs behandling av reguleringsplan) og planløsning (byggesak). Det må gjennom støyutredningen dokumenteres at støyreducerende tiltak er hensyntatt i hver av disse tre fasene.</p>		x	x	
<p>b. Vi anbefaler å begrense bruken av kommersiell virksomhet på Festningen og skreddersy området til rekreasjon.</p>				x
8. Mobilitet og trafikk				
§ 13.1 Generelle bestemmelser (13.1.6)				
<p>a. Fysisk utforming av samferdselsanlegg bør motiveres til å ha fokus på fleksibelt arealbruk for ulike formål, men hvor sikre og attraktive løsninger for gående, syklende og kollektivtransport hele tiden blir ivaretatt. Slike løsninger bør også legge føringer for hvordan øvrig bebyggelse planlegges slik at løsninger for andre formål ikke forringer kvaliteten til gående, syklende og kollektivtransport. Reise- og handlevaner er i endring og areal til logistikkfunksjoner (vare- og nyttetransport) må inkluderes i § 13. 30km/t i boligområder er for høyt om det skal være forenelig med trygge omgivelser som styrker bevegelsesfrihet for barnefamilier.</p>		x	x	
<p>b. § 14.1 Antall parkeringsplasser for boligbebyggelse Paragrafen mangler fokus på avstand til parkeringsareal, noe som har betydning for attraktivitet og sikkerhet for barnefamilier.</p>		x	x	
<p>c. § 23.1.4 Infrastruktur for lade- og fyllestasjoner Ladeinfrastruktur bør utvikles ved alle boområder (ikke avgrenset til bare bydel) og gjerne i sambruk med andre knutepunkts- og mobilitetsfasiliteter (mobilitetshus).</p>		x	x	

Erfaringer fra andre (storby)kommuner

Hva kan Trondheim lære av Bergen kommune:

Intervju med Unn Hovda, 3. november 2022.

Hvordan jobber Bergen kommune med å tilrettelegge for barnefamilier i sentrale bydeler.

Andel barn (med fordeling etter alder) som bor i de ulike bydelene, framkommer av

Folkehelseoversikt - Levekår og helse 2019,

(<https://www.bergen.kommune.no/api/rest/filer/V74703>). Andelen barnefamilier som flytter ut er vist på side 24 og viser netto nedgang av barnefamilier (barn 0-5 år) i relativt sentrale bydeler, mens andre mindre sentrale bydeler har en netto vekst.

Elevtallsprognosene for Bergensskolen generelt går ned i sum, men kommunen ser likevel at når skolekapasitet skal planlegges i skolebruksplanen så må det legges til grunn en høyere (økende) andel ungdomsskoleelever i sentrum. Dette kan være et tegn på at trenden med at barnefamilier flytter ut av sentrum (sentrale bydeler) er i ferd med å snu. Kommunen ser fortsatt, at en del flytter ut til et litt mer romslig husvære i andre bydeler (eller nabokommuner) når barna blir større. Dette kan henge sammen med trender, livsstilsendringer og nye preferanser. Kommunens Folkehelseoversikt er under revidering, og vil gi mer oppdaterte tall om faktisk flyttemønster de siste år. Kommunen ser at i noen bydeler (Møhlenpris/Nygårdhøyden) har andelen barn har økt.

Kommunen følger opp barn og unges interesser i byutvikling generelt, og følger opp de planretningslinjene som gjelder for dette. For byen ser vi det som positivt med økt andel barnefamilier sentralt i byen, fordi det bidrar til mangfold og gir en annen type aktivitet i byrom og nabolag gjennom døgnet. Kommunen har (sammen med BIR) igangsatt en **Pilot Grønnevik** på en av kommunens egne eiendommer sentralt i byen. Det skal være et fremtidsrettet byutviklings- og boligprosjekt med fokus på delekultur, bærekraft og inkludering. Ambisjonen er at næringsområdet skal transformeres til et boligområde særlig tilpasset barnefamilier med bærekraftige løsninger som legger til rette for delekultur. Her kan man si at hensynet til barnefamilier har fått en særskilt vektlegging.

<https://www.bergen.kommune.no/politikk/politiskeutvalg/900102/mote/2409651/sak/223650>

Om kvaliteter i nabolag

Bergen kommune stiller krav om stedstilpasset utvikling og kvalitet i bygde omgivelser og byrom.

Dette følger av KPA 2018 § 8 om arkitektur og byform, § 26 flg. om bebyggelse og anlegg.

Stedsanalyse skal utarbeides som del av planprosessen. Krav til uteoppholdsareal i KPA 2018 § 14 er tilpasset forholdene i kompakt by, der deler av uteoppholdsarealet kan løses i forbindelse med byrom og parker i nærheten, på vilkår av at disse opparbeides/tilføres kvaliteter.

Såkalte lommeparker i nabolagene er vurdert å være av særlig verdi for barn og barnefamilier, altså litt mindre byrom, innimellom bebyggelsen, som supplement til større parker og byrom. Dette er bl.a. vektlagt i arealstrategi for transformasjon av havneområdet på Dokken til ny bydel og urbant boligområde. Bergen kommune har en satsing som heter **Barnas byrom**, i regi av Bymiljøetaten, som jobber med tiltak som skal gjøre sentrale bystrøk attraktive for barn og barnefamilier. Dette omfatter utvikling av lekeplasser/temaparker i sentrum og i bydelene. Dette er **konkrete tiltak** som kanskje er enklere å iverksette enn mange av de andre grepene knyttet til overordnet planlegging.

Det avsettes særskilte budsjettmidler i Handlings- og økonomiplanen til prosjekter som del av Barnas byrom. [Bergen kommune - Barnas byrom](#)

Både på Møhlenpris og Nygårdshøyden, der flere av universitetets ulike fakultet ligger, har man fått en økt andel voksne med barn. Her har kommunen sanert gateparkering og gjort byromstilak, som gjør det mulig å ta i bruk byrommene som et alternativ til privat uteoppholdsareal når de ikke har en egen hage. Beboerne i nabolaget søker sammen i disse byrommene og arrangerer ulike sammenkomster.

Kommunen ser også at flere barnefamilier finner det attraktivt å bo i Fjellsiden Nord og Sandviken. Her har vi sanert gateparkering og laget felles parkeringsanlegg samtidig som gateareal opprustes med bedre byromskvaliteter. Et eksempel på dette er Skansedammen, der vi har laget en bydelspark med en stor dam, med et felles parkeringsanlegg for beboere under bakken. Dammen kan brukes til skøyting på kalde dager om vinteren. Den type ikke-kommersiell fellesarena, som fungerer som møteplass på tvers av ulike aldrer og forutsetninger, er kjempeviktig i et nabolagsperspektiv. På Møhlenpris har det blitt etablert en bystrand av utbygger. Den var ikke initiert av kommunen, men kom til på initiativ fra utbygger. Det er et fint eksempel på at utbyggere kan selv ta et ansvar og bidra, som nabolagsutvikler og samfunnsutvikler. Dette er et godt eksempel på at byen kan tilføres kvaliteter med en relativt lav innsats, i form av økt attraktivitet og positivitet. Bystranden brukes flittig, og ungdommer trekker dit også fra andre deler av sentrum. *Bystranden på Møhlenpris* Målkonflikter ved økt bruk, særlig ifm. rekreasjonsområder ved sjøfronten, kan bli en utfordring. Kommunen forsøker å lære av erfaringer fra Oslo, på f.eks. Sjørenga. Behovet for å balansere behovene for dem som bor i nærheten og allmennhetens bruk av byrom er en reell problemstilling som man må ta hensyn til og håndtere, for at det skal fungere godt i praksis. Men, at det er viktig for unge i byen å ha sånne steder å møtes, som kan være spennende og gi økt livskvalitet, det er helt tydelig.

Ungdommene trekker dit det er fint og åpent. For de voksne er det godt å vite at det er en oversiktlig og åpen setting; at det oppleves som trygt, ved at flere er der. Vi ser at når det investeres i byrom, så blir de veldig fort tatt i bruk av byens ungdommer.

Om boligsammensetning.

Ulike soner av byen

Byggesonen i Bergen er delt inn i fire kategorier; sentrumskjerne, byfortettingssone, ytre fortettingssone, og øvrig byggesone, der tetthet skal være høyest i de to førstnevnte sonene og krav til funksjonsblanding og boligandel er noe ulik. I byfortettingssonen er det i KPA 2018 § 9 krav til leilighetsfordeling i større prosjekt (over 15 boenheter) der maksimum 20 prosent av boenhetene skal ha bruksareal under femti kvadratmeter, og minimum 20 prosent av boenhetene over åtti kvadratmeter. Det skal legges særlig vekt på å tilrettelegge familieboliger i byfortettingssoner og ytre fortettingssoner i KPA2018, og i levekårsoner med høy barneutflytting (ref. folkehelseoversikt). Indre sentrumskjerne i KPA-kartet er relativt liten, så der har man i KPA ikke særlige krav om andel familieboliger, med mindre de kommer inn under det som står om "leveskårsoner med høy barneutflytting."

I forhold til familieboliger så stiller kommunen krav til/ eller vektlegger, inngang direkte fra gaten eller gårdsrom, direkte tilgang til gode og trygge utearealer på terreng eller med terrengkontakt, tilstrekkelig og lett tilgjengelig bodareal, parkering for sykler og barnevogner, vaskerom, flere soverom og et trafiksikkert nærmiljø. Det er ikke gitt at enhver reguleringsplan kan innfri på alt dette, men dette er forhold som kommunen vektlegger og vurderer i planleggingen.

I KPA2018 stilles det ikke tydelige krav til større boenheter over 80 kvadratmeter. I Oslo kommunes norm for leilighetsfordeling stilles det slike krav mer tydelig. Den er imidlertid omstridt blant utbyggere.

Boligpreferanseundersøkelsen viser at en familiebolig på 80 kvadratmeter kanskje er for liten til å ivareta en families preferanser og behov, og at vi trolig bør stille krav til en andel leiligheter som er større enn 80 kvadratmeter. [Bergen kommune - Boligpreferanseundersøkelsen](#)

I Barlinhaugs (ref) kartlegging av boligpreferanser i Oslo, kom det frem at de som blir værende, de har gjerne en bolig på +110 kvadratmeter. Der er det et knekkpunkt. At en del blir boende er viktig for å sikre stabile bomiljø og tilknytningen i området. Men vi ser også andre faktorer er viktig at det for eksempel er en barnehage i nærheten.

I Vista Analyses kartlegging av boligmarkedet i Bergensregionen [va-rapport 2021-20 bustad for alle.pdf \(vista-analyse.no\)](#) kom det fram at Bergen mangler familieboliger i sentrumsnære områder. For kommunen er det viktig å bygge en andel store boenheter, selv om de kan bli dyre i første fase. Dette kan endre seg over tid. Det er viktig å sikre at byen er rigget rent strukturelt for variasjon. Så må man se på prismekanismene i tillegg. Det er tendenser til at det i første fase er godt bemidlede eldre par uten barn som kjøper større boenheter, men om fem-ti år kan det være andre som overtar.

I borettslag med forkjøpsrett (og gode kvaliteter) og sammensatt leilighetsstørrelse, ser vi eksempler på at beboerne utvikler en bokarriere internt i borettslaget, der de går fra mindre enhet til større over tid. For eksempel på Georgernes verft der de store leilighetene normalt blir ervervet ved forkjøpsrett av dem som allerede bor der. Dette var et prosjekt hvor det ble stilt store krav til utenomhuskvaliteter, høyere enn på veldig mange andre prosjekter den gang, og det kan være utslagsgivende for å oppnå den type effekter.

I forhold til den sentrale delen av byen, så prøver også Bergen kommune å dempe hyblifiseringen, ved at andel familieboliger opprettholdes. Det er viktig å både ta vare på den boligmassen som allerede egnert seg for familier, samtidig som kommunen sikrer at det tilrettelegges for barnefamilier i de nye prosjektene. Kommunen har i KPA2018 § 9 vedtatt en utvidet søknadsplikt for bruksendring mv. (ut over det som følger av alminnelige regler i plan- og bygningsloven og Tek17), med hjemmel i plan- og bygningsloven § 31-6. På den måten ønsker vi å få kontroll med at store leiligheter ikke seksjoneres opp uten at kommunen har fått vurdere behov for større boenheter (boligmangfold) i området.

Bergen kommune, ved Plan- og bygningsetaten, har over et par år hatt som ett av sine prioriterte tilsynsområder å drive tilsyn mot ulovlig seksjonering og hyblifisering. Det er nå tatt inn i de nasjonale anbefalingene til kommunene om prioriterte tilsynsområder.

Bygge studentboliger:

Kommunen har ambisjon om 30 % dekningsgrad for studentboliger (kommuneplanens samfunnsdel og andre temaplaner). Dekningsgraden er i dag lavere enn dette. Kommunen ønsker at det skal satses mer på bygging av studentboliger for å dempe press på den ordinære boligmassen i form av hyblifisering og høye leiepriser sentralt. Det er derfor gitt mer lempelige krav for studentboliger i regi av studentsamskipnad i KPA § 9, fordi dette er normalt er bosted av mer midlertidig art. Kommunen ønsker ikke å gi de samme lempelige kravene til private som bygger ut studentboliger, fordi vi ikke kan gi føringer som sikrer at slike leiligheter vil bli rimelige eller forbeholdt studenter på sikt. Da kan slike prosjekt ende opp som små og dyre boliger, noe som kommunen ønsker å hindre ut fra folkehelse-/levestandard mv.

Utfordringer med kortidsleie.

I tillegg til hyblifisering er det en utfordring med korttidsutleie og airbnb. Bergen kommune adresserte dette overfor kommunalministeren. Det kom litt skjerpete regler i borettslagsloven og lov for eierseksjoner, som gjør at borettslag/eierseksjonssameier selv kan regulere korttidsutleie i noen grad. I forhold til stabilitet i bomiljø så er reguleringen i borettslagsloven best. Dette ligger egentlig utenfor kommunens kontroll, men hvis korttidsutleien får et slik omfang at det blir en form for næring (et slags leilighetshotell), kan det være i strid med boligformålet etter pbl. Da vil det ikke lenger være en form for delingsøkonomi (at du leier ut leiligheten din en uke, men bor der selv), men ren næringsvirksomhet. Ved mistanke om dette, kan kommunen kan gå på tilsyn og gi pålegg om å tilbakeføre bruk til boligformål.

Skolen som hjerte i nærmiljøet:

Bergen kommune har mål om å etablere **skolen som hjerte i nærmiljøet**, og dette legges til grunn i Skolebruksplan for Bergen 2021-2030 <https://www.bergen.kommune.no/api/rest/filer/V454761>

Det vil si at skolene skal være gode møteplasser for nærmiljøet. Det er et mål å få til mer sambruk. Ved byggeprosjekter, er det ønskelig å inkludere flere tjenester, for eksempel at skole kombineres med et bibliotek, helsestasjon eller idretts- og kulturanlegg.

Nærhet til skolen er viktig, for dette handler jo om å styrke (sikre et balansert tilbud av) sosial infrastruktur i nærhet av bomiljøene. Boligpreferanseundersøkelser viser at folk vektlegger nærhet til skole ved valg av boligområde.

Skolen som hjerte i nærmiljøet er også knyttet til såkalte «hertesoner» rundt skolen som skjermer skolens nærområde mot biltrafikk og legger til rette for at barn kan sykle og gå til sin egen skole, og aktiviteter på skolen på ettermiddag/kveld. Man har noen steder laget bilfrie buffersoner rundt skolene, dedikerte lommer for bringing og henting, holdningskampanjer i regi av FAU/skole/vegmyndighet mm. Dette er et ganske viktig tiltak i en kompakt by, som kan få mange positive ringvirkninger for nærmiljøet, som man kanskje ikke hadde sett for seg.

<https://www.bergen.kommune.no/politikk/byradet/behandlede-saker/bymiljo/hjertesone-prosjektet-har-gitt-mange-elever-tryggere-skolevei>

Nærbarnehageprinsippet

Det er et mål for byrådet at alle skal få tilbud om barnehageplass i nærmiljøet sitt. For å oppnå dette vil byrådet utrede en modell der alle barn har førsterett til barnehageplass innenfor egen skolekrets. Også barnehagene har en viktig sosial funksjon fordi det er en viktig arena for å bygge nettverk i nærmiljøet.

Nærhet til skole og barnehage har også en kobling til samfunnsdelens ambisjon om at Bergen skal være en **Gåby** - du skal kunne gå til daglige gjøremål i størst mulig grad.

Bystyret har vedtatt en **Gåstrategi for Bergen 2019-2030**. Dette skal være et styringsverktøy for tilrettelegging for gående og er en direkte oppfølging av Kommuneplanens samfunnsdel . Visjonen er at Bergen skal være en tilgjengelig og bærekraftig by som kan leves i og utforskes til fots.

Hovedmålet er at en i 2030 skal ha oppnådd en **gangandel på 30 prosent** og at det skal være trygt og attraktivt å ferdes til fots.

Botilbud til familier med levekårsutfordringer.

Å tilby en god og trygg bolig for barn i familier med levekårsutfordringer er en prioritert satsing, både for Bergen kommune og Husbanken. Se Boligmeldingen

<https://www.bergen.kommune.no/api/rest/filer/V66797> side 59:

«Barna først er et prosjekt som startet opp i 2019 med formålet å gi rom for at flere barnefamilier kan etablere seg i eid bolig ved hjelp av startlån og etableringstilskudd. Barnefamilier har vært den viktigste gruppen i den nasjonale boligpolitikken i de siste fire årene. Da skiftet man fra å se på særlig

vanskeligstilte, til å ha barn i lavinntektsfamilier som spesielt viktig målgruppe. I henhold til mandatet er formålet med prosjekt å «prøve ut om justeringer av kommunens krav til betalingsevne, lånevilkår, familiens fremtidige inntektspotensial, med mere – kan føre til at flere familier kommer i eid bolig». For å få til dette har prosjektet benyttet følgende virkemiddel:

- lån med lengre nedbetalingstid, 50 år mot normalt 30.
- beregning av lån basert på fastrente og ikke kalkulasjonsrente.
- avdragsutsettelse i starten slik at husstanden får mulighet til å betale ned gjeld.

Prosjektet hjelper barnefamilier som bor i både privat og kommunal utleiebolig. Spesielt viktig i prosjektet er å utvikle en god metodikk for å velge ut de barnefamiliene som heller burde eie bolig. Det er ikke gitt at de voksne har en stabil inntekt ved låneopptak, men de er inne i et løp som på sikt vil gjøre at de kommer dit etter at de har gjennomført pågående tiltak, opplæring eller utredning. Både for kommunen og for de som gis mulighet for å eie egen bolig er det for øyeblikket, med lav boligrente, billigere å eie bolig fremfor å leie. Det vil også kunne bidra til bedret bostabilitet over tid. Selv om det skulle vise seg i ettertid at familiene i prosjektet i en periode må ha økonomisk hjelp av kommunen til å betale rente på startlånet vil dette være billigere for kommunen enn å finansiere at de skal bo i en kommunal utleiebolig, gjerne med kommunal bostøtte. Prosjektet jobber derfor for å utvikle metodikk og sørge for gode samarbeidsrutiner slik at alle barnefamilier som har mulighet til det kan få mulighet til å kjøpe egen bolig.

Kontraktene for leie av kommunal bolig er tre-årige. Om du fremdeles fyller kriteriene etter tre år, som mange barnefamilier gjør, så får man ny tre-års kontrakt.

Kommunen som grunneier, tester ut modeller for å sikre variasjon i pris (en andel rimelige boliger)

∴

I Pilot Grønnevik er det et mål å legge til rette for variert beboersammensetning. Byutviklingsprosjektet skal være særlig tilpasset barnefamilier, men det skal være et tilbud av flere typer boliger i ulike størrelser og prisklasser. Det er vedtatt en reguleringsplan som skal tilrettelegge for familieboliger og økt deling. Nå jobbes det med en salgsstrategi, som skal forankres politisk, som bl.a. skal vise da hvordan variasjon i pris kan sikres ved salg av tomter. I Grønnevik har man en prosjektgruppe med folk med ulik faglig bakgrunn, fra Etat for bygg og eiendom, Plan- og bygningsetaten og Bymiljøetaten som samarbeider tett for å løse disse utfordringene.

<https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/mollendal-vest/pilot-gronneviken>

På Dokken, som er et havneområde som skal transformeres fra et havneområde til en ny bydel med boliger for alle grupper, er det vedtatt at det skal etableres et selskap som skal forvalte kommunens eiendommer på Dokken, selskapet skal hete Dokken Utvikling AS. I eierstrategien er det lagt til grunn at «Selskapet skal bidra til at transformasjon og byutviklingen på Dokken skjer i henhold til de fastsatte utviklingsmålene en har for området. Et av målene er å skape gode nabolag for alle. Dette forutsetter en variert boligsammensetning og boliger til ulike pris.».

<https://www.bergen.kommune.no/politikk/politiskeutvalg/375606/mote/3774256/sak/238489>

Realisering av prosjektet Pilot Grønnevik ligger noe nærmere i tid enn utviklingen på Dokken.

Kommunens mange roller.

Å tilrettelegge for at boligbyggerne faktisk vil investere og bygge flere boliger, med riktig sammensetning, kommunens evne til å hjelpe til med gjennomføring, ved å bruke de virkemidlene vi har, og også være en pådriver utvikling, er viktig i for å sikre høy nok boligbygging som kan dempe prisveksten. Bergen kommune vil lære av andre kommuner. Om man ser til Kristiansand, har de vært veldig flinke til å bruke virkemidlene sine strategisk for å holde boligproduksjonen jevn og boligprisene relativt lave.

Den systematiske arbeidet kommunen gjør for å tilrettelegge for boligbygging gjennom kommuneplan og områderegulering, samtidig som vi behandler saker effektivt og forsvarlig, og legger inn de riktige kvalitetene i bomiljøene og krav til variasjon i type boliger, det er ganske avgjørende for om vi lykkes i å sikre barnefamilier i sentralt byen. Kommunens byromstiltak, som opprunder eksisterende bomiljø og gir nye kvaliteter til sentrum er viktige at folk skal velge å bosette seg mer sentralt med familien sin. Den opplevde kvaliteten ved å bo et sted er utrolig viktig for barnefamilier. Det bekreftes i boligpreferanseundersøkelser.

Det er ting som kan tyde på at sentrale styresmakter (stat) ikke har tatt helt innover seg hvor dyrt og krevende det er å tilrettelegge for gode bomiljø i den kompakte og miljøvennlige byen. Krav til leilighetsfordelingen er én ting, men også krav til byromskvaliteter, arkitektur og sosial infrastruktur. Kvalitetskrav vil jo fra utbyggersiden ofte bli pekt på som fordyrende element. Men fra kommunens ståsted så vil kvalitet måtte være et premiss for å få lov til å bygge. Det vises i denne sammenheng til at der enkelte prosjekt innfrir på fortetting, men i mindre grad innfrir på kvalitet, kan de ende opp med å bli fremtidens levekårsoner, fordi de som har ressurser velger å flytte videre, mens de som ikke har like store valgmuligheter blir boende. Det kan føre til en opphoping av levekårsutfordringer, og det er ikke bærekraftig i lengden.

Kommunen jobber ganske mye med disse problemstillingene, men den sosioøkonomiske siden ved fortetting er veldig krevende med de virkemidlene kommunen har i dag. Men sikring av kvalitet og mangfold er et minimum, som helt avgjørende for folkehelsen!

Om politisk forankring:

I kommuneplanens samfunnsdel er det en satsing at «Bergen sentrum skal styrkes som knutepunkt for regionen og som boområde», noe som er fulgt opp i bestemmelser i KPA2018. Både kommuneplanens samfunnsdel og arealdel er vedtatt av bystyret. I arkitekturstrategien er det vist hvordan arkitektur skal bidra til dette. Denne er også vedtatt av bystyret.

Fokuset til byrådet er veldig sterkt på å få barnefamilier til sentrum. I byrådets politiske plattform er det uttalt at *Byrådet vil også føre en boligpolitikk som legger til rette for at flere barnefamilier kan bli boende i Bergen sentrum og bekjempe hyblifisering.*

Gode nabolag et mål:

Det er avgjørende at folk får en tilknytning til sitt nærmiljø. Det er avhengig av innbyggernes vilje til å ta i bruk, og ta eierskap til sine nære byrom – det er kjempemye verdt for byen! Men det er ikke noe vi i kommunen styrer. Det er mange innbyggerinitiativ som er veldig fine, og de må få lov til å stå for deres regning. Velforeninger og andre mer eller mindre faste sammenslutninger gjør en viktig innsats i nærmiljøet. Det er veldig viktig at innbyggerne selv, og nabolagene selv, får sette sitt preg på nabolaget og definere hva som er viktig.

Avslutningsvis . Kommunen jobber for å sikre barnefamilier i den kompakte byen. Og det har gevinster. Til og med handelsforeningen for Bergen Sentrum heier på flere boliger og fastboende i sentrum. Både handelsstanden og politikere, ønsker å pushe på for å få flere familier inn i byen. Det blir hyggeligere byer, og mer byliv også, hvis flere folk bor der!

Bærum kommune

Erfaringer fra planarbeid og KPA Fornebuområdet.

*Maill fra Karen Gunleiksrud <karen.gunleiksrud@baerum.kommune.no>
Torsdag 20.10.2022*

Skole og nærmiljøsentre:

På Fornebu har vi etablert et senter som vi kaller Treklang, (Oksenøya senter). Det består av en barnehage, en barneskole og et bo- og behandlingssenter. Vi har hatt stort fokus på sambruk i planprosessen. Barnehagen og skolen åpnet i august 2022. Bo- og behandlingssenteret åpner i januar 2023. Kommunen har tatt med seg erfaringene og de som nå arbeider med neste store kommunale prosjekt på Fornebu (ungdomsskole, bibliotek, kultur ved flytårnområdet), erkjenner at resultatet på Treklang i stor grad er samløkalisering. Nå jobbes det med å forsøke å sy disse funksjonene sammen til ett anlegg (også sambruk av areal). I forhold til reguleringsprosessen, så er derfor kanskje planen for Flytårnområdet mest interessant for andre kommuner. Man har jo bare akkurat startet den formelle planprosessen, mens understreker at den interne prosessen mellom de ulike formålsbyggene allerede har pågått lenge.

Variasjon av boliger og beboere: På Fornebu oppfordrer kommunen OBOS som bygger mye av boligene til å tenke på ulike boformer både eie/leie, dette opplever vi at de gjør. Hvor gode disse modellene deres er, vet vi ikke ennå. Bærum kommune har et vedtak om en sosial boligprofil helt tilbake fra 90-tallet. I denne ligger det at kommunen eier to boligtomter på Fornebu, som skal selges. Utbytte av salget skal brukes til å kjøpe boliger spredt rundt på Fornebu til utleie, for beboere som er vanskeligstilt på boligmarkedet i følge definerte kriterier.

I planprosesser legger vi nå inn tydeligere føringer på variert boligtypologi innenfor hvert enkelt kvartal. Dette for å sikre større variasjon, sosial bærekraft og attraktive boligområder over tid.

Om å tilrettelegge for barnefamilier: KDP3 for Fornebu angir vi at vi skal ha ulik leilighetsstørrelser, og at 20% av leilighetene i prosjekter med mer enn 25 boenheter, skal være under 50m². I felles plan for sentrumsområdene som vi arbeider med nå, stiller vi også krav om variasjon i boligtypologi, ikke bare leilighetsstørrelse. Dette for å få økt variasjon og mangfold inn i hvert enkelt kvartal. Våre felles planer er fastlagt i et «Planprogram med byplangrep», de er dermed ikke juridisk bindende, så det gjenstår å se hvor utfordret vi blir på dette i kommende detaljreguleringer. Utbyggerne er ikke spesielt glad for rekkehus inn i kvartalsstrukturen, men vi tenker dette er mulig. Leiligheter over flere plan, noen med hage, noen med takhage, noen med egen inngang og noen mer basert på kollektive løsninger. Verktøykassen er stor, man må bare ta den i bruk. Dette med boligtypologi, ligger i planer som er under utarbeiding, den ene har vært til politisk 1.gangs behandling. Så vi kan ikke si om vi lykkes enda.

Revidert KPA ligger ute til høring nå. I bestemmelsene er det ulike formuleringer omkring variert boligtypologi, kvalitet mv.

Mer info kan finnes her:

Lenke til Revidert KPA høringsutgaven [wfdocument.ashx \(baerum.kommune.no\)](http://wfdocument.ashx(baerum.kommune.no))

[Eiendom | Treklang -Oksenøya senter, Nansenparken, Fornebu | Bærum kommune](http://Eiendom|Treklang-Oksenøya%20senter,Nansenparken,Fornebu|Bærum%20kommune)

[\(baerum.kommune.no\) Reguleringsplanen ligger her arealplaner.no | 2016031 > Plandokumenter](http://(baerum.kommune.no)Reguleringsplanen%20ligger%20her%20arealplaner.no|2016031%20Plandokumenter)

[Prosjektside for felles planprogram for flytårnområdet](http://Prosjektside%20for%20felles%20planprogram%20for%20flytårnområdet) (under politisk behandling, setter rammer for helhetlig utvikling) Og [prosjektside for Eiendoms prosjekt, kalt Tårnet senter](http://prosjektside%20for%20Eiendoms%20prosjekt,%20kalt%20Tårnet%20senter)

Relevante formuleringer fra KPA som ligger ute til høring:

6. Barn og unge (pbl § 11-9 nr.5) Retningslinjer Planlegging og tiltak skal bidra til å fremme god oppvekst for barn og unge. Det skal tas særlig hensyn til trafikk sikre snarveier, gang- og sykkelforbindelser og varierte aktivitetsområder. Barn og unge skal inviteres til å medvirke i saker som angår dem. Barnetråkkregistreringer og uttalelser fra elevråd og Ungdomsrådet skal brukes som dokumentasjon i saker som angår barn og unge.

28. Boligbebyggelse (pbl § 11-10) 28.1. I alle plansaker skal det sikres variasjon i boligstørrelser og boligtyper. Alternative boformer og fellesskapsløsninger / boformer med fellesfunksjoner skal vurderes. Retningslinjer: Det skal legges vekt på kvalitet, nyttenking og innovasjon for boligtyper, boformer og en mer utstrakt bruk av fellesfunksjoner.

30.1. Ved regulering og søknad om tiltak skal det sikres og dokumenteres tilstrekkelige, gode og solfylte leke- og oppholdsareal egnet for variert fysisk aktivitet for aktuelle alders- og brukergrupper. Terreng og stedstypisk vegetasjon skal vurderes bevart. 30.2. Ved planlegging av nye og utvidelse av eksisterende skoleanlegg skal det planlegges for sambruk med idrett, og nærmiljø og grøntområder skal ivaretas.

Side xx; Planen skal sikre en helhetlig gate-, park- og byromsstruktur i området og lokalisere viktige felles funksjoner som kan være bibliotek og skole, barnehage

Erfaringer fra avdeling byrom og grønnstruktur

Trondheim kommune: Lekeverdi gjennom utforsking av byrommet

Intervju med Kommunalteknikk avd. Byrom og grønnstruktur

Viktigheten av store nok sammenhengende grøntareal og tidlig planlegging av disse arealene kommer tydelig frem i samtale med avdeling Byrom og grønnstruktur i Kommunalteknikk ved Trondheim kommune.

Byrom og grønnstruktur i kommunen planlegger for alle aldersgrupper, og barnefamilier er ikke prioritert over andre. I sentrumsbydelene er det flere byrom, og disse ses i sammenheng med hverandre for å finne ut hvilke tilbud som mangler. Det er ikke kun lekeplasser og ordinære lekeapparater som utgjør gode byrom for barn. I avdeling Byrom og grønnstruktur er de opptatt av *lekeverdien* i det offentlige rom. Lek kan skje ved utforskning av skulpturer, balansere langs kantsteiner, vannlek i fontener i byrom av ulik karakter, som skaper en variasjon i bybildet. Arealene til skoler og barnehager anses som et *tilbud*, men siden dette ikke er områder som er åpent på dagtid, er det for eksempel ikke tilgjengelig for de som er hjemme med små barn.

Et trekk etter koronapandemien er at folk er mer hjemme, noe som både har ført til at parker og uteareal har blitt mer brukt samtidig som terskelen for støy har blitt lavere. Dette er erfaring å trekke videre på når byen skal bygges tettere. Å finne store nok grøntareal er en utfordring i seg selv, men samtidig løser store nok areal flere av konfliktene som oppstår når offentlige byrom for lek og rekreasjon blir for små, slik som nabokonflikter (særlig støy) og trafiksikkerhet (varelevering, trafikkerte gater like ved). Det er videre viktig å ikke overbelaste enkelte store grøntområder med kommersielle arrangementer som stenger ute naboer fra sitt nærområde. Ved Marinen er det for eksempel gjort en avgjørelse om at det kun er ett kommersielt arrangement (Pstereofestivalen) i løpet av året, slik at det bortsett fra denne helgen er et friområde som er åpent for alle. På Festningen, derimot, har det vært en rekke kommersielle arrangementer i løpet av sommerhalvåret de siste årene. Tilbakemeldingene fra naboer ved Festningen er at det ikke er musikken som er det største problemet, men mengden arrangementer, og alt som medfølger av festing i området utover natten, og avstengte veier. Dette kommer også til uttrykk i SINTEFs intervjuer med beboere på Møllenberg.

Noen andre spørsmål som dukker opp når byen skal bli tettere er om arealet på uterom kan være mindre med høyere kvalitet på området. Det er behov for begge deler. Avdeling for Byrom trekker også frem at offentlige tilgjengelige areal har en annen verdi enn felles uterom knyttet til boliger. Et av mange spørsmål som kan undersøkes nærmere om lekeplasser i private gårdsrom og borettslag oppleves tilgjengelige for de som ikke tilhører borettslaget.

Avdeling Byrom og grønnstruktur understreker at retningslinjer ikke holder når det kommer til avveining mellom profitt/maksimering av boliger i nye prosjekt og kvaliteten på uterommet. Det trengs klare krav, i alle ledd, til både størrelse på areal, plassering og kvalitet. Det holder ikke med et kvadratmetertall på uterom og et krav om lekeplass.

Forbildeprosjekter

Lilleby

Veidekke Eiendom AS (Nå Nordr), står bak utbyggingen av Lilleby. Lilleby er et sentrumsnært område bygget på et tidligere industriområde. Utbygging startet i 2015 og vil gå over flere år, Nordr regner selv med 10 – 15 år før hele området er fullt utbygd.

Grønt og bilfritt byliv ble tidlig en gjennomgangstanke på Lilleby. Hele området er lagt i et grøntdrag med mange ulike parker. Av 100 mål er 38 park/grøntarealer. Det er en stor kvalitet ikke bare for området, men også omgivelsene rundt. Det er ulike arkitekter på de forskjellige områdene noe som gir et spennende uttrykk, samt at de som bor der kan gjenkjenne sitt område. Veldig gode kollektivforbindelser gjør at det er enkelt å klare seg uten bil.

I 2020 ble Lilleby tildelt hederspris fra Statens pris for byggkvalitet. et forbilde for en god bolig gjennom hele livet. Her er et utdrag fra de mange lovordene juryen hadde på hjertet: «På et sentrumsnært, tidligere industriareal er det skapt et nytt, grønt boligområde som er generasjonsuavhengig og som gir et levende og attraktivt byliv. Med sin variasjon i boligtyper og størrelser, bundet sammen med et frodig og aktiviserende uteområde, er prosjektet et forbilde for en god bolig gjennom hele livet.» Befolkningsstatistikken viser at på Lilleby bor det mange barn under skolealder, men få eldre barn og ungdommer.

Bilde rekkehus Lilleby. Foto Karin Høyland

Kart over Lilleby. Nordr

Attraktive utleieboliger for barnefamilier på Buran. Eksempel på en tredje boligsektor

Mellomveien 17 og 19, Mellamon, eies av Boligstiftelsen i Trondheim og leies ut til Svartlamon boligstiftelse som står for videreutleie, forvaltning og drift av boligene.

Blokkene består av 30 toromsleiligheter på 45 m², samt åtte familieleiligheter på 90 m² (2x45m²), samt fellesareal i begge blokkene. I front og på baksiden av blokkene finnes det grøntareal som tilhører blokkene. Stiftelsen ønsket i dette prosjektet å videreføre og teste ut "Svartlamo-modellen", med fokus på delingsløsninger, beboerdemokrati, mangfold, lav leie og gjør-det-selv-prinsipper.

Svartlamoen er et av få bystrøk i Trondheim hvor det bor mange barnefamilier.

Svartlamon modellen forsøkes overføres til blokkprosjekt i bystrøk.

Bolig modellen innebærer at hver enkelt beboer tar et større ansvar for vedlikehold av egen bolig og fellesareal enn i typiske andre leieforhold. Vedlikeholds- og driftsoppgaver gjøres sammen og man utnytter hverandres ressurser og tjenester. Beboerne deltar altså med egeninnsats for å holde husleien lav, noe som kan gjøres på mange måter, både gjennom fysisk arbeid, forvaltning, verv og sosialt arbeid. Det kreves mer av beboerne å bo i disse blokkene enn i et ordinært borettslag. I tillegg til å bidra til fellesprosjekter, forventes det at du foretar innvendig vedlikehold selv, at du fikser eventuelle utbedringer for egen regning.

Med ansvar følger også frihet; du kan male som du vil, legge nye gulv, henge opp det du ønsker på veggene, bytte kjøkkeninnredning osv. så lenge du ikke reduserer standarden på leiligheten. Som leietager har du langtidskontrakt og det skal gis mulighet for å skape sitt eget hjem. I familieleilighetene kan man sette opp lettvegger osv, for å skape gode og funksjonelle romløsninger. (disse er opprinnelig to små leiligheter slått sammen)

Svartlamoen boligstiftelse ønsker et stort mangfold av beboere både når det kommer til alder, ressurser, interesser og livssituasjon.) I løpet av 2022 er alle leilighetene innflyttet. Det bor nå 32 barn i disse to blokkene, som har vist seg å være attraktiv for familier. Kilde : Artikkel i Sorgenfri 09. 2022

Tübingen. Urbane nabolag isteden for monofunksjonelle boligområder.

Illustrasjon; Julia Hartmann.

Kilder: Cord Soehlke, Head of the Building Department, Tübingen. Presentation: Julia Hartmann, commissioner for housing and accessibility.

Tübingen ligger ca 40 km sør for Stuttgart, Tyskland – har ca. 90.000 innbyggere og 40.000 arbeidsplasser. Byen vokser med ca. 1000 innbyggere per år, noe som resulterer i stort press på boligmarkedet og høye priser. Byen har en klar bærekraft strategi og har til tross for de siste års vekst ikke redusert arealer til grønn struktur siden 1985. Dette til tross for at de har skaffet nye boliger til nesten 15.000 flere mennesker. Nøkkelen ligger i at kommunen går inn som en hovedaktør og styrer utviklinga av både nye og eksisterende områder. Byen hadde en del arealer hvor franske soldater flyttet ut på 90 tallet. Dette ga en unik sjanse til å utvikle en bydel på en ny måte. Etter dette har Tübingen kommune utviklet flere områder etter samme prinsipp. Løsningene har vekket mye positiv omtale og trekkes frem som av de beste sett i lys av sosial bærekraft.

Disse områdene er forskjellige, men alle er utformet etter to grunnleggende prinsipper:

1. Fokus og bevissthet rundt nabolagets felles oppholdsrom.
2. Blanding av offentlige og private arealer.

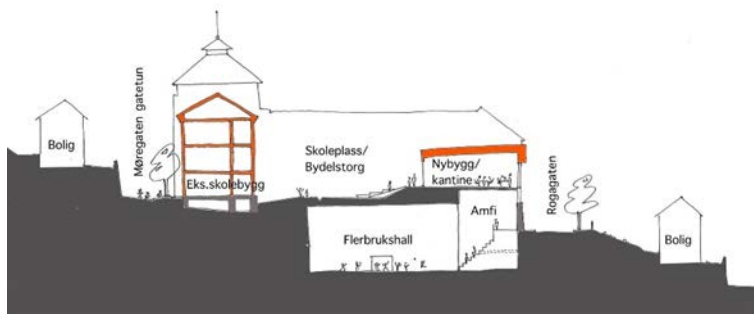
Oppdeling og utvikling i mindre tomter med forskjellige eiere og utviklere, noe som gir variasjon av aktører og oppdeling av strukturen. Dette bidrar til et variert og mangfoldig uttrykk.

Ny Krohnborg skole og Ny Krohnborg kultursenter

Nytt kulturhus skapte aktivt bydelsentrum.

Skolen var opprinnelig en kombinert skole fra 1924 med svømmebasseng, SFO- tilbud og en liten barnehage. Bygget hadde stort behov for rehabilitering. Nærmiljøets ønsket å få bygget en flerbrukshall og kulturhus sammen med barnehagen og skolen. Bygget ble ferdigstilt i 2012. En av styrkene ved prosjektet er at Kulturhuset fremstår som et eget bygg og ikke som en del av skolen. Dette bidrar til at det oppleves som et tilbud til hele befolkningen. Samtidig henger arealene sammen, gjennom den store ferbrukshallen. Noe som gjør det enkelt å bruke alle arealene av skolen på dagtid.

Anlegget har blitt et levende bydelsenter for barn, ungdom, voksne og pensjonister. Frivillighetsentralen har lokaler i senteret og står for flere aktiviteter for eldre. Mange ulike aktører organiserer aktiviteter som er for innbyggere i ulike aldre. Av aktører kan nevnes skolen, lokalt kultur kontor, to idrettslag, kulturskolen, kvinnegruppe, frivillighetsentralen og pensjonistlag. Av aktiviteter som foregår kan vi nevne: Designverksted, Breakdans, Dansetrening, Karate og judo, Smaksverksted, Keramikk, Animasjonskurs, Tegne/malekurs, Gitar, Rockeverksted, Zumba, Dramagruppe, Pilates, nasjonal jentekafe, Bandøving, Sy kafe, Kinesisk helsetrim, Nordlandskoret, Magedans Sang, Teater, Pianoundervisning, Tamilsk fløytegruppe, Hip-Hop kurs, Trivselsaktiviteter, Leksehjelp og Seniortrim.

GODE OPPVEKSTVILKÅR FOR BARN I BYEN

Vedlegg til SINTEF fagrapport, desember 2022
Resultater fra GIS-analyse

GIS-analyse – Metodebeskrivelse

Utvalget av analysemaal i GIS-analysen er basert paa funn fra intervju og underlagsdata mottatt fra Trondheim kommune: Trondheims befolkning fordelt paa alder lokalisert paa adressepunkter (for innevarende ar, 2022) og en oversikt over til- og fraflytting per grunnkrets for ar 2021. Dette underlaget er benyttet for a visualisere fordelingen av barn i ulike aldersgrupper (0-5ar og 6-17ar) og netto tilflytting av barn per grunnkrets. For ovrige analyser er korteste gangdistanse maalt fra adressepunkter hvor folk bor via gangnettverket til destinasjonene definert for de ulike analysene:

- Tilgjengelighet til barnehage: Maalt som korteste vei til naermeste barnehage. Lokasjoner for barnehager er hentet fra matrikkeldata.
- Tilgjengelighet til barneskole: Maalt som korteste vei til barneskole innenfor barneskolekrets. Lokasjoner for barneskoler er hentet fra matrikkeldata. I tillegg er planlagte nye skoler i KPA i omradene Tempe og Nyhavna lagt inn som kombinerte barne- og ungdomsskoler.
- Tilgjengelighet til ungdomsskole: Maalt som korteste vei til ungdomsskole innenfor skolekrets. Lokasjoner for ungdomsskoler er hentet fra matrikkeldata. I tillegg er planlagte nye skoler i KPA i omradene Tempe og Nyhavna lagt inn som kombinerte barne- og ungdomsskoler.
- Tilgjengelighet til dagligvare/kiosk: Maalt som korteste vei til naermeste dagligvare/kiosk. Lokasjon for dagligvareforretninger og kiosker er hentet fra OpenStreetMap¹ via overpass turbo².
- Tilgjengelighet til lekeplass: Maalt som korteste vei til naermeste lekeplass. Kartdata paa lekeplasser mottatt fra Trondheim kommune er supplert med naerlekeplasser, saerlig er det lagt vekt paa a legge inn naerlekeplasser innenfor og i naerheten av delomradene som er undersokt.
- Tilgjengelighet til park: Maalt som korteste vei til naermeste park. Kartdata paa parker er mottatt fra Trondheim kommune.
- Tilgjengelighet til storre rekreasjonsomrader: Maalt som korteste vei til naermeste rekreasjonsomrade. Kartdata er mottatt fra Trondheim kommune.

I gangnettverket inngaar fortau, stier og snarveier tilgjengelig for fotgjengere. Nettverket er basert paa en underlagsfil (opprinnelig ble laget i 2013³) som er oppdatert i flere omganger, senest i forbindelse med dette prosjektet med inntegning av nye snarveier innenfor og i naerheten av de undersokte omradene.

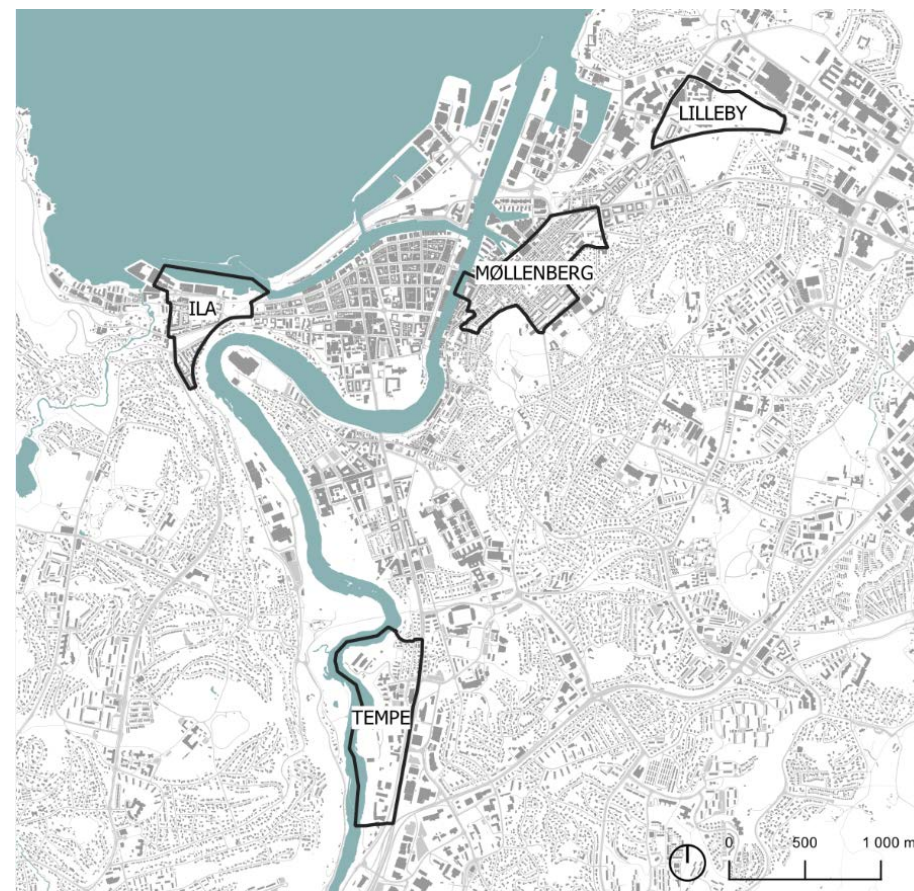
Statistikk for hvert delomrade er summert for grunnkretsene som inngaar i omradet, se oversikt i kart t.h.. Rekkevidder er i statistiske uttrekk basert paa anbefalinger i SINTEF Byggforsks anvisning *Uteomrader for lek og aktivitet*⁴, 50m for smaabarn og 400m for barn/voksne.

¹<https://www.openstreetmap.org/>

²<https://overpass-turbo.eu/>

³Manum, B., & Nordstrom, T. (2013). Integrating bicycle network analysis in urban design; improving bikeability in Trondheim by combining space syntax and GIS-methods using the Place Syntax Tool. Paper presented at the Ninth International Space Syntax Symposium, Seoul: Sejong University.

⁴381.301 Uterom for lek og aktivitet. Planlegging. Juni 2022 ISSN 2387-6328 .

Grunnkretser som inngaar i de 4 delomradene:

ILA
50011105 Skansen
50011107 Ilevollen

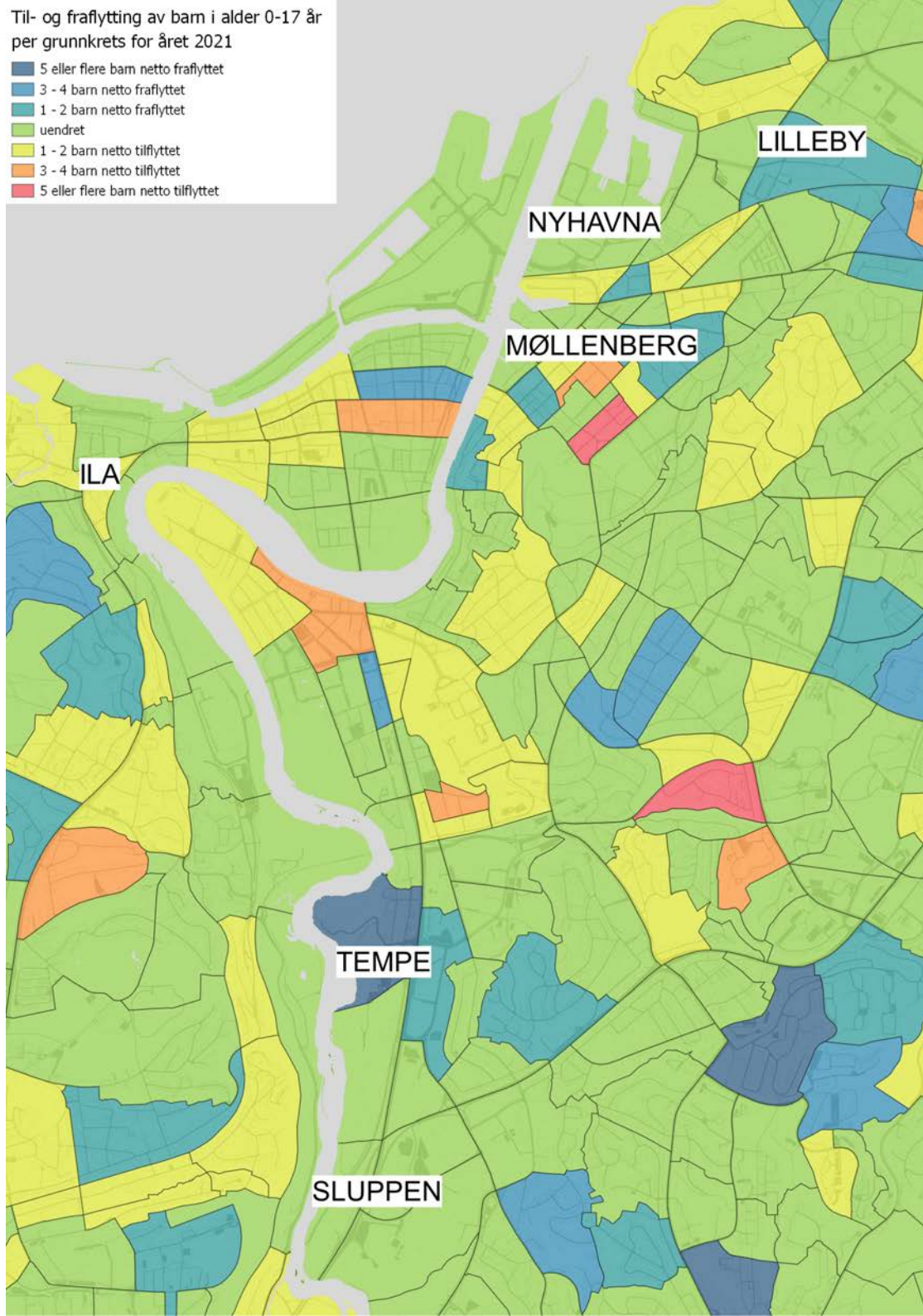
LILLEBY
50011517 Lademoen 17

TEMPE
50014104 Tempe nordre
50014105 Tempe sondre

MØLLENBERG
50011403 Rosenborg 3
50011405 Rosenborg 5
50011406 Rosenborg 6
50011407 Rosenborg 7
50011414 Rosenborg 14
50011415 Rosenborg 15
50011416 Rosenborg 16
50011419 Rosenborg 19
50011503 Lademoen 3
50011504 Lademoen 4

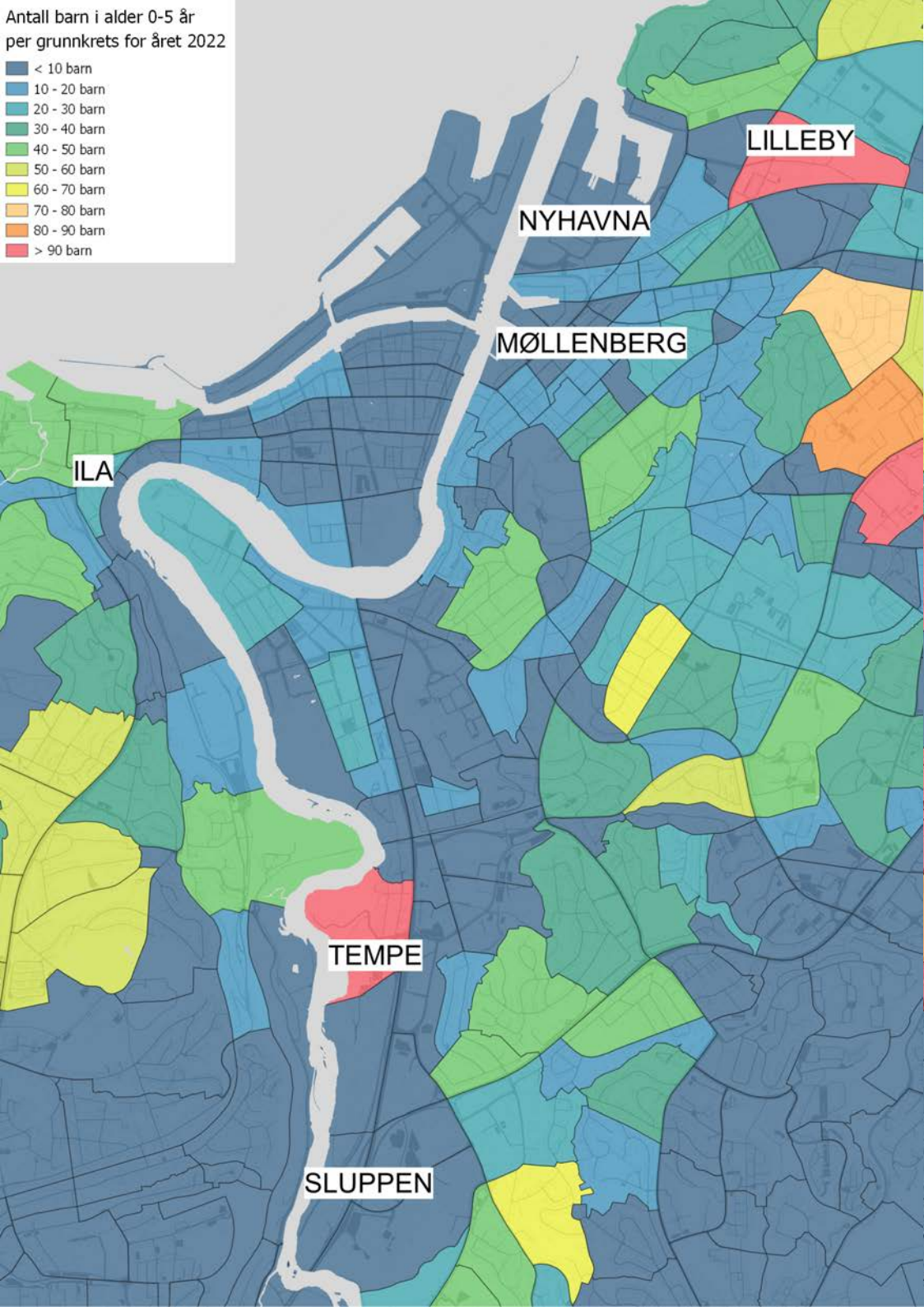
Til- og fraflytting av barn i alder 0-17 år
per grunnkrets for året 2021

- 5 eller flere barn netto fraflyttet
- 3 - 4 barn netto fraflyttet
- 1 - 2 barn netto fraflyttet
- uendret
- 1 - 2 barn netto tilflyttet
- 3 - 4 barn netto tilflyttet
- 5 eller flere barn netto tilflyttet

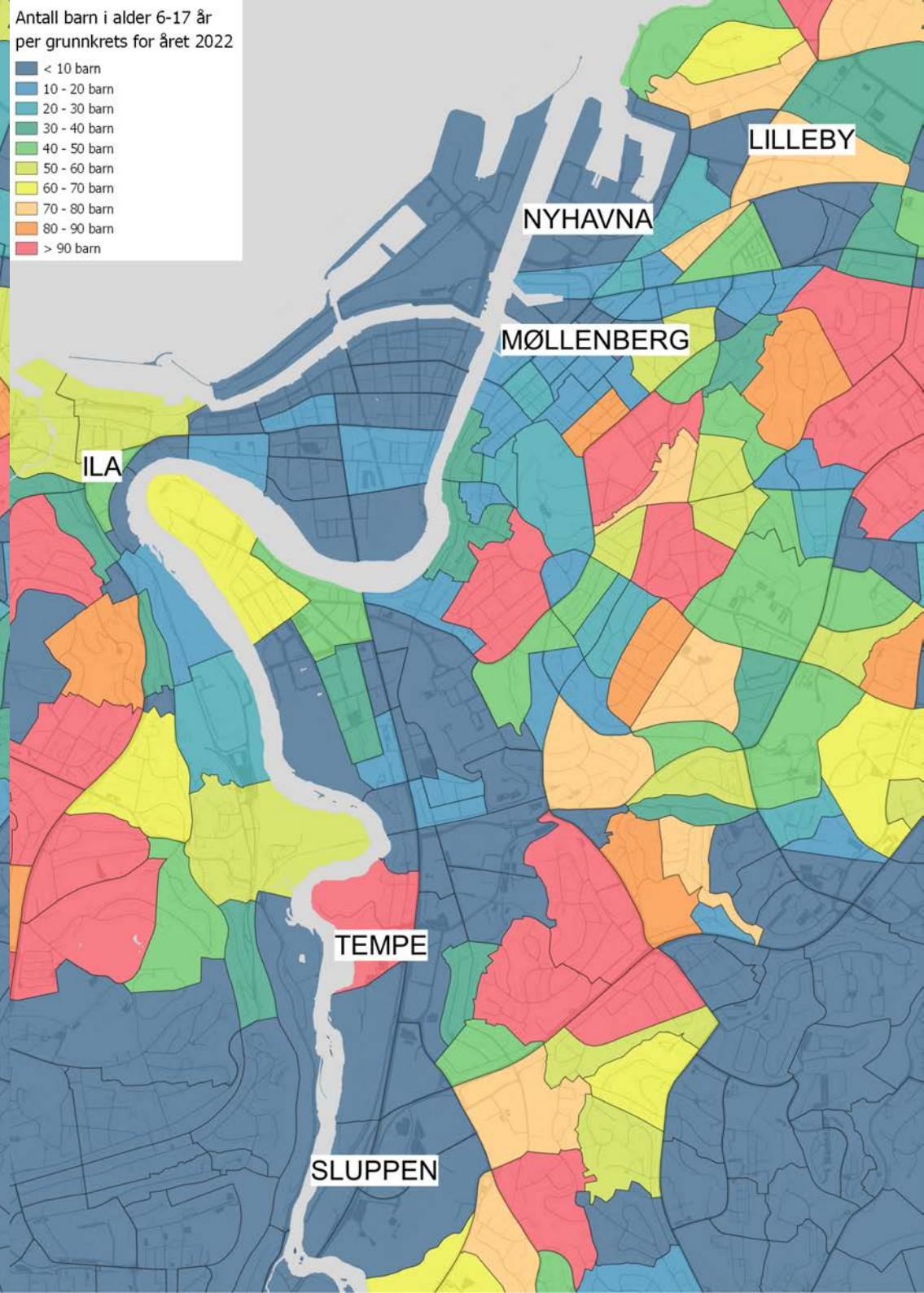
Antall barn i alder 0-5 år
per grunnkrets for året 2022

- < 10 barn
- 10 - 20 barn
- 20 - 30 barn
- 30 - 40 barn
- 40 - 50 barn
- 50 - 60 barn
- 60 - 70 barn
- 70 - 80 barn
- 80 - 90 barn
- > 90 barn

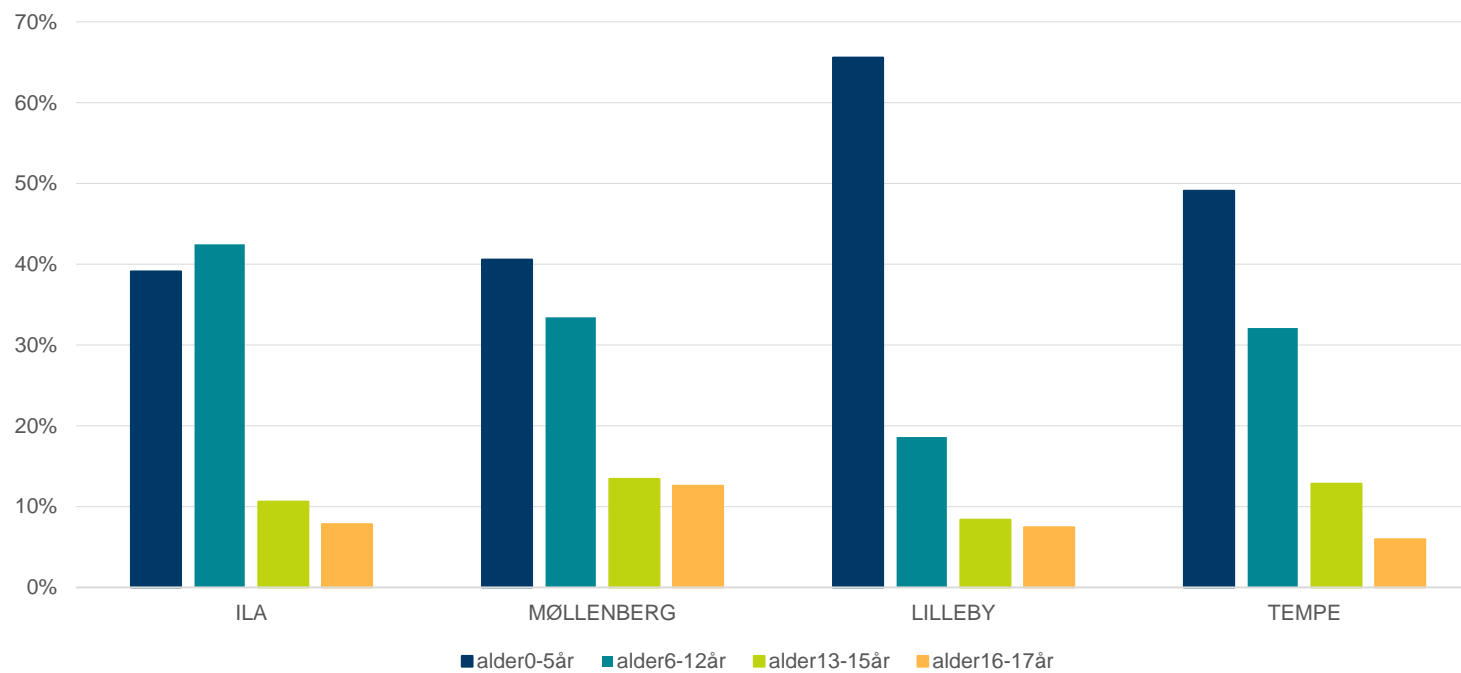

Antall barn i alder 6-17 år
per grunnkrets for året 2022

- < 10 barn
- 10 - 20 barn
- 20 - 30 barn
- 30 - 40 barn
- 40 - 50 barn
- 50 - 60 barn
- 60 - 70 barn
- 70 - 80 barn
- 80 - 90 barn
- > 90 barn

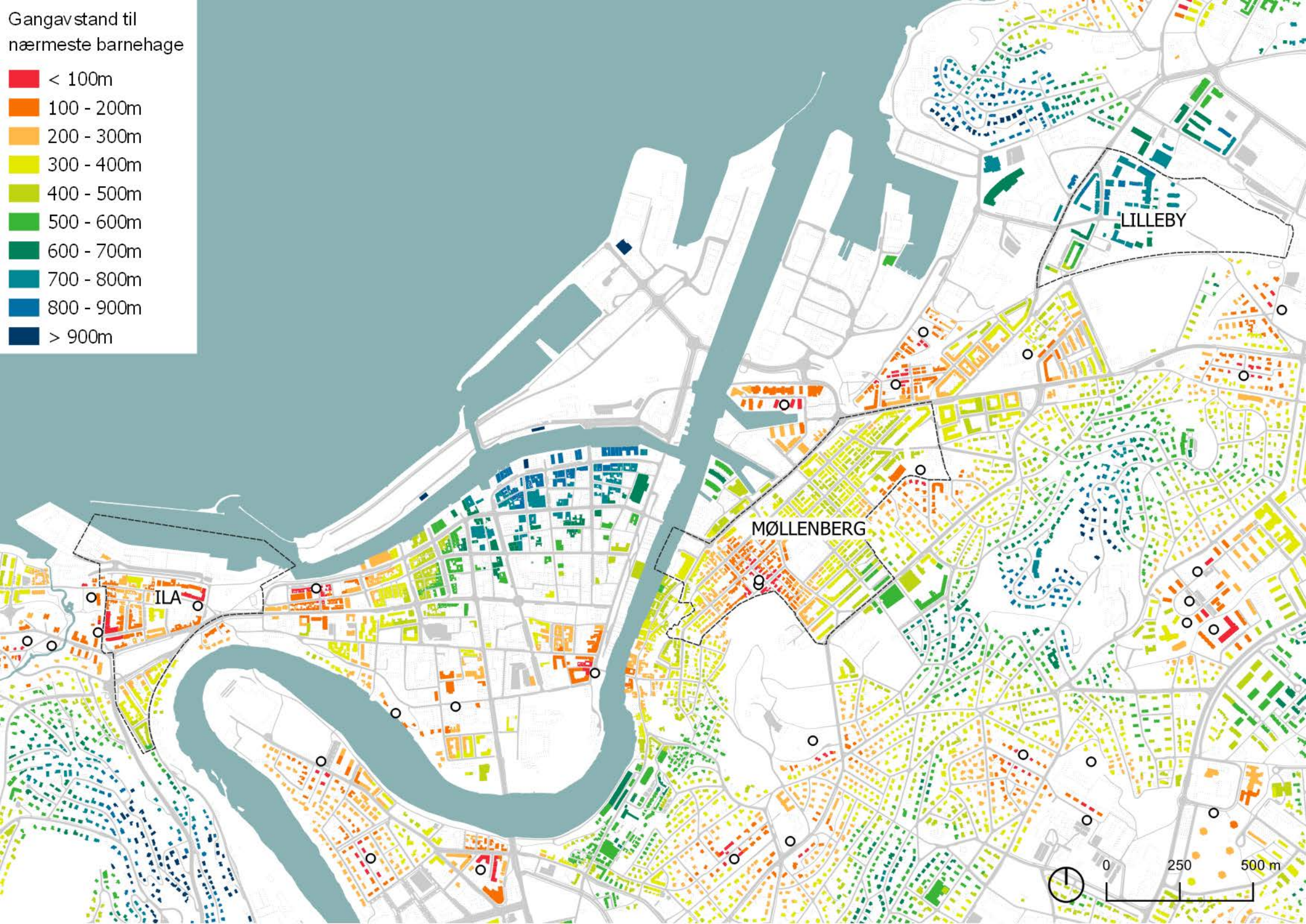
ANDEL BARN ETTER ALDERSGRUPPE - 2022

GANGAVSTAND TIL NÆRMESTE BARNEHAGE

Målt som korteste gangdistanse fra befolkningen på
adressepunkter til nærmeste barnehage.

Gangavstand til nærmeste barnehage

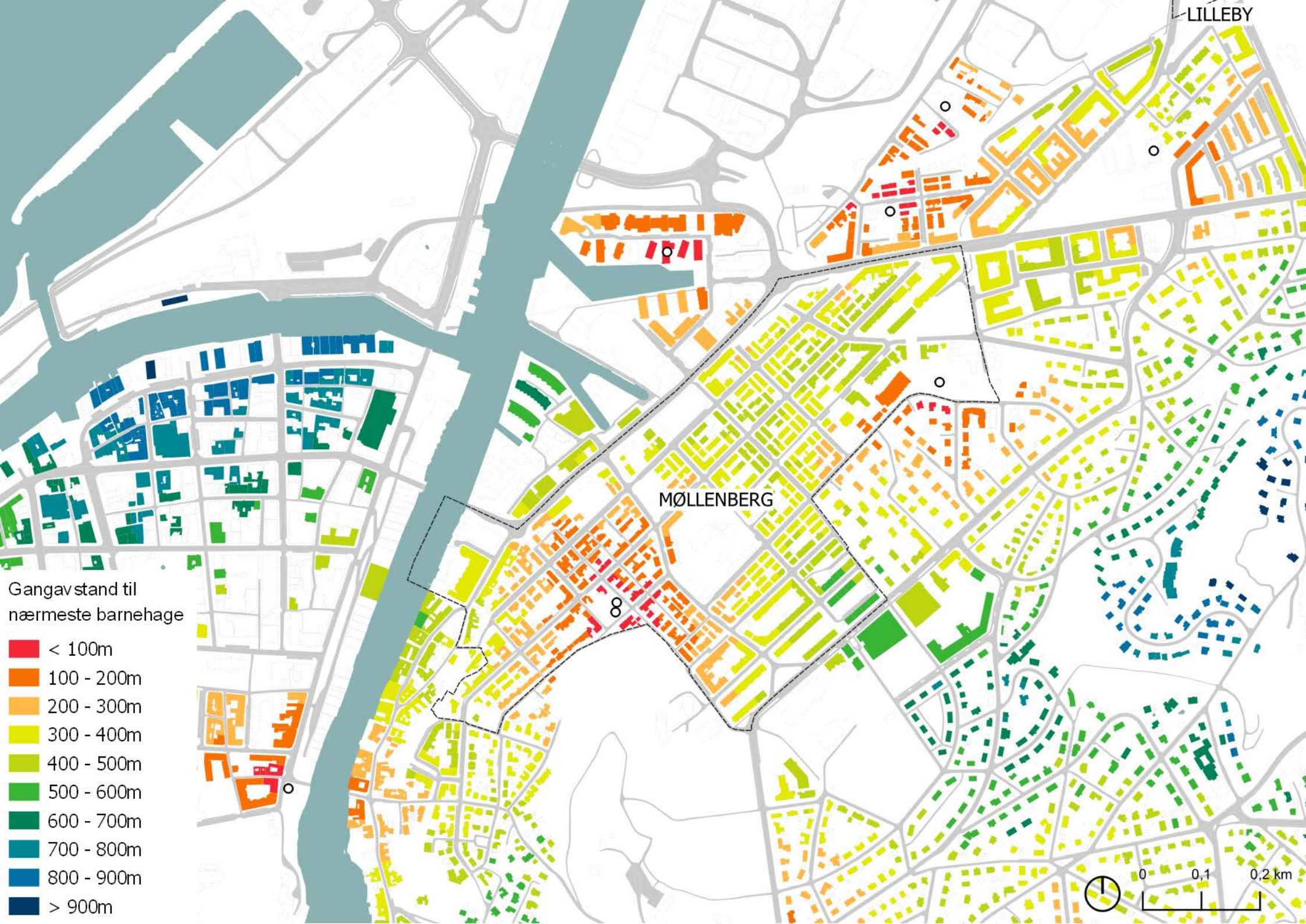

ILA

Gangavstand til nærmeste barnehage

- < 100m
- 100 - 200m
- 200 - 300m
- 300 - 400m
- 400 - 500m
- 500 - 600m
- 600 - 700m
- 700 - 800m
- 800 - 900m
- > 900m

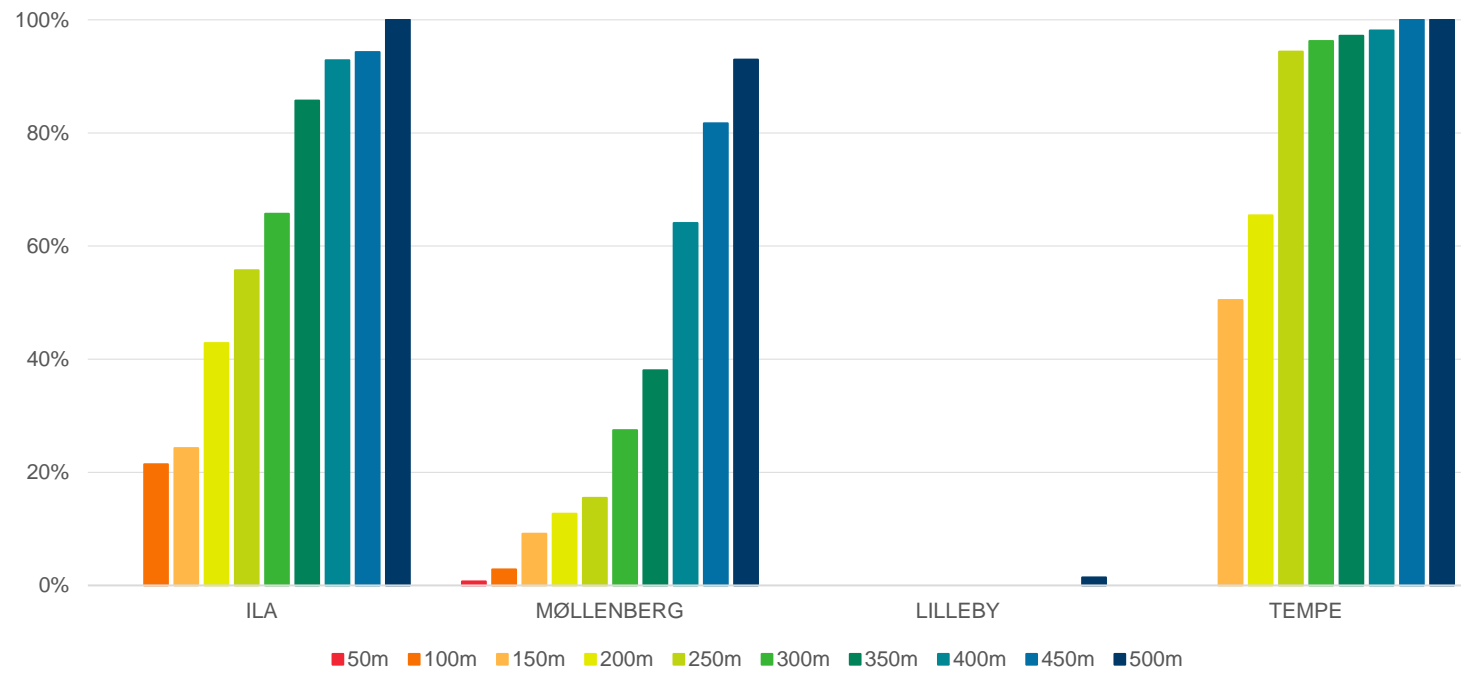

Gangavstand til nærmeste barnehage

- < 100m
- 100 - 200m
- 200 - 300m
- 300 - 400m
- 400 - 500m
- 500 - 600m
- 600 - 700m
- 700 - 800m
- 800 - 900m
- > 900m

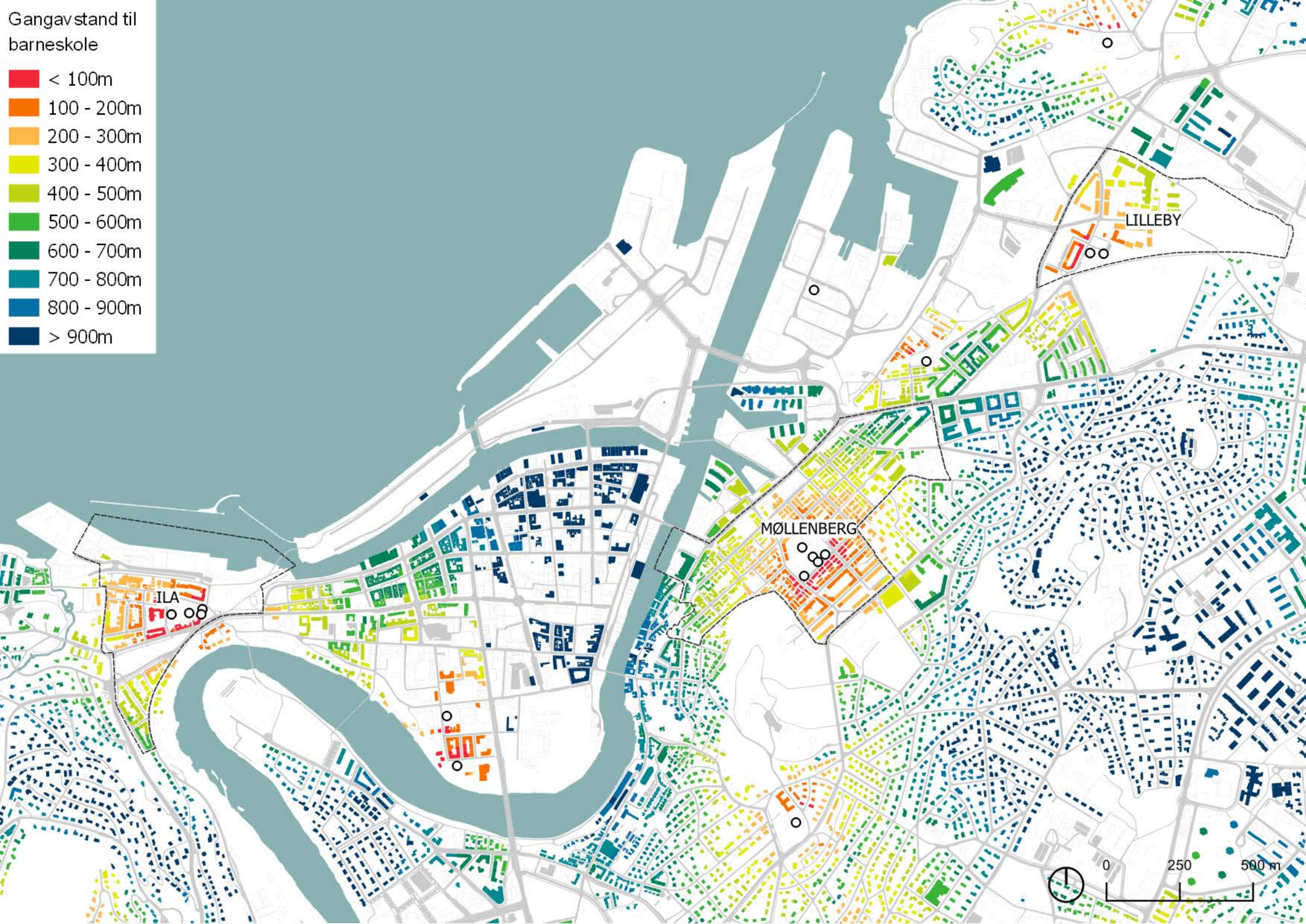
ANDEL BARN 0-5år INNEN GANGDISTANSE TIL NÆRMESTE BARNEHAGE

GANGAVSTAND TIL BARNESKOLE

Målt som korteste gangdistanse fra befolkningen på adressepunkter til barneskole innenfor barneskolekretsen befolkningen bor innenfor.

Gangavstand til
barneskole

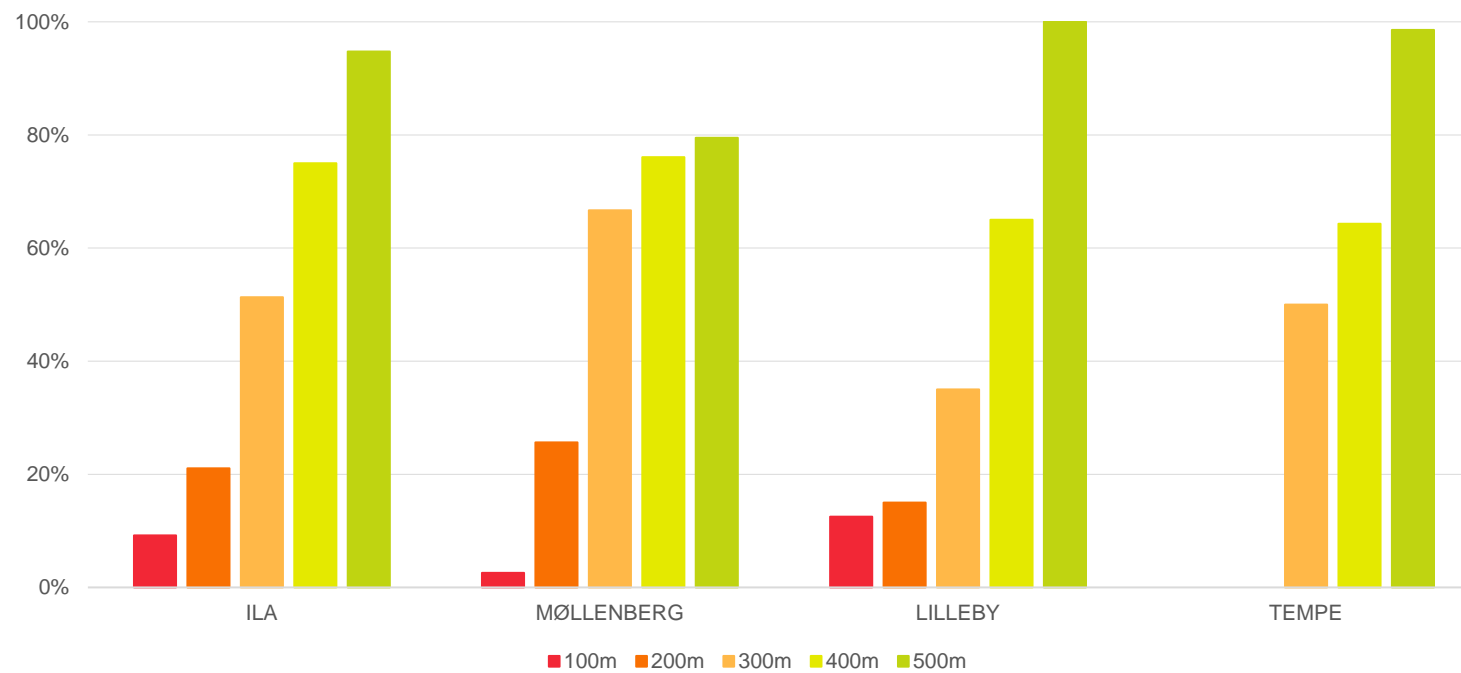

Gangavstand til barneskole

- < 100m
- 100 - 200m
- 200 - 300m
- 300 - 400m
- 400 - 500m
- 500 - 600m
- 600 - 700m
- 700 - 800m
- 800 - 900m
- > 900m

ANDEL BARN 6-12år INNEN GANGDISTANSE TIL BARNESKOLE

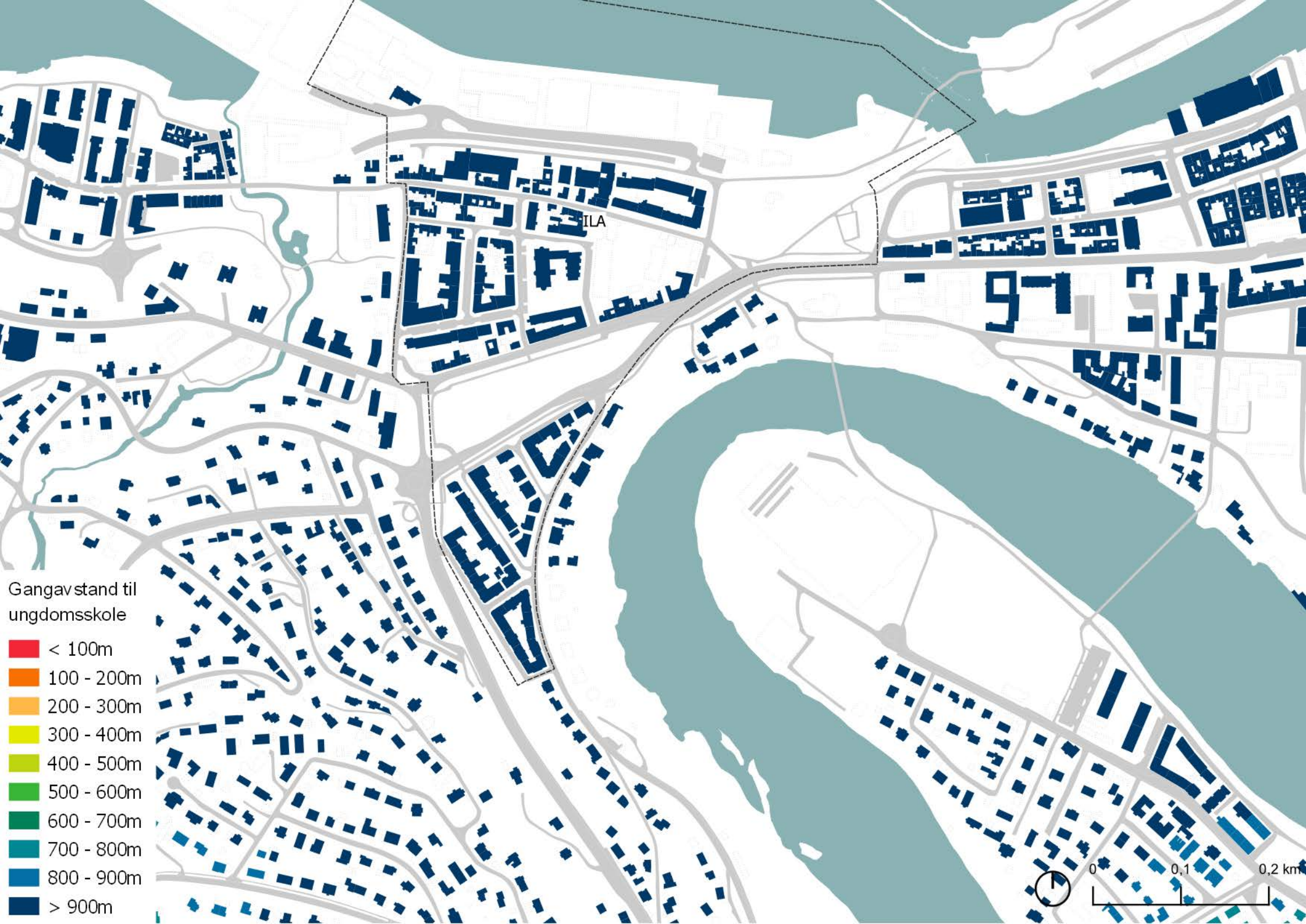

GANGAVSTAND TIL UNGDOMSSKOLE

Målt som korteste gangdistanse fra befolkningen på adressepunkter til ungdomsskole innenfor skolekretsen befolkningen bor innenfor.

Gangavstand til ungdomsskole

Gangavstand til ungdomsskole

- < 100m
- 100 - 200m
- 200 - 300m
- 300 - 400m
- 400 - 500m
- 500 - 600m
- 600 - 700m
- 700 - 800m
- 800 - 900m
- > 900m

ILIA

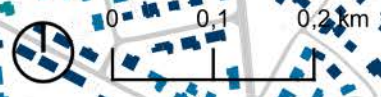

Gangavstand til ungdomsskole

- < 100m
- 100 - 200m
- 200 - 300m
- 300 - 400m
- 400 - 500m
- 500 - 600m
- 600 - 700m
- 700 - 800m
- 800 - 900m
- > 900m

MØLLENBERGET

LILLEBY

Gangavstand til ungdomsskole

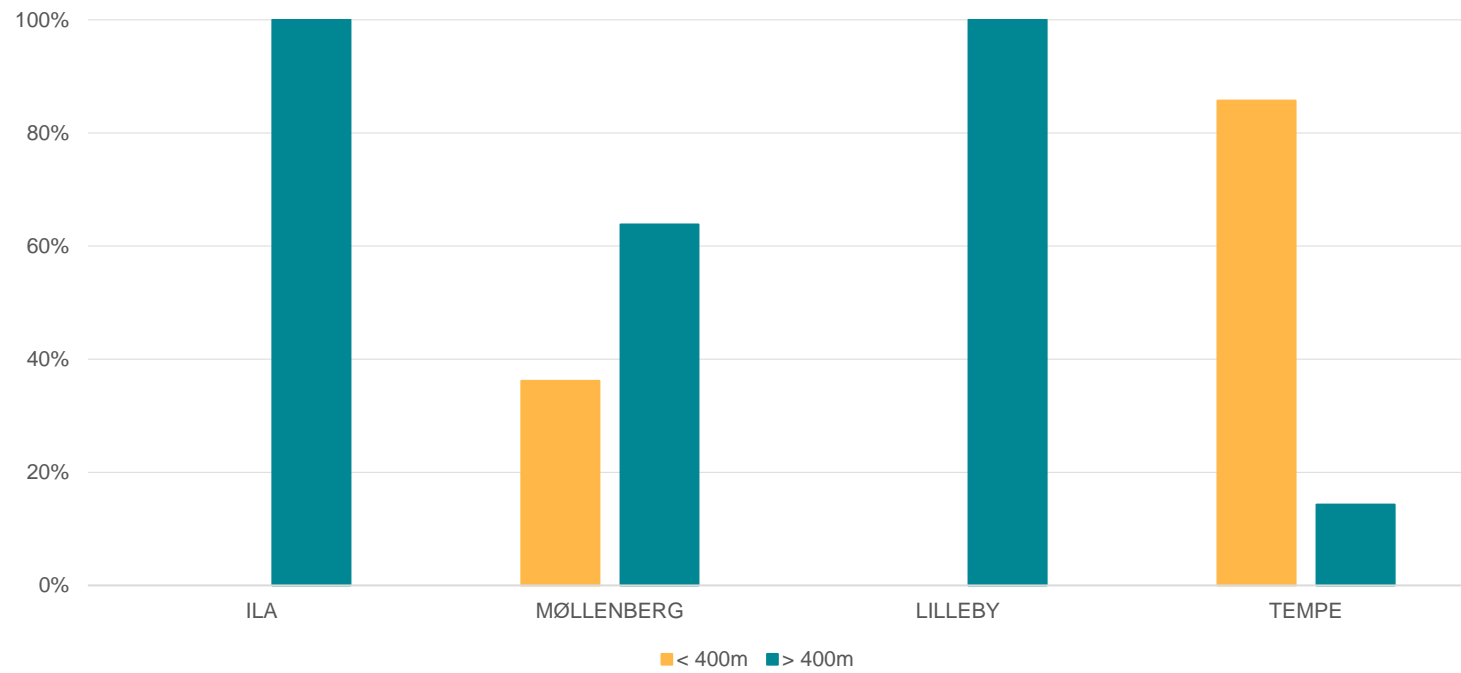
- < 100m
- 100 - 200m
- 200 - 300m
- 300 - 400m
- 400 - 500m
- 500 - 600m
- 600 - 700m
- 700 - 800m
- 800 - 900m
- > 900m

LILLEBY

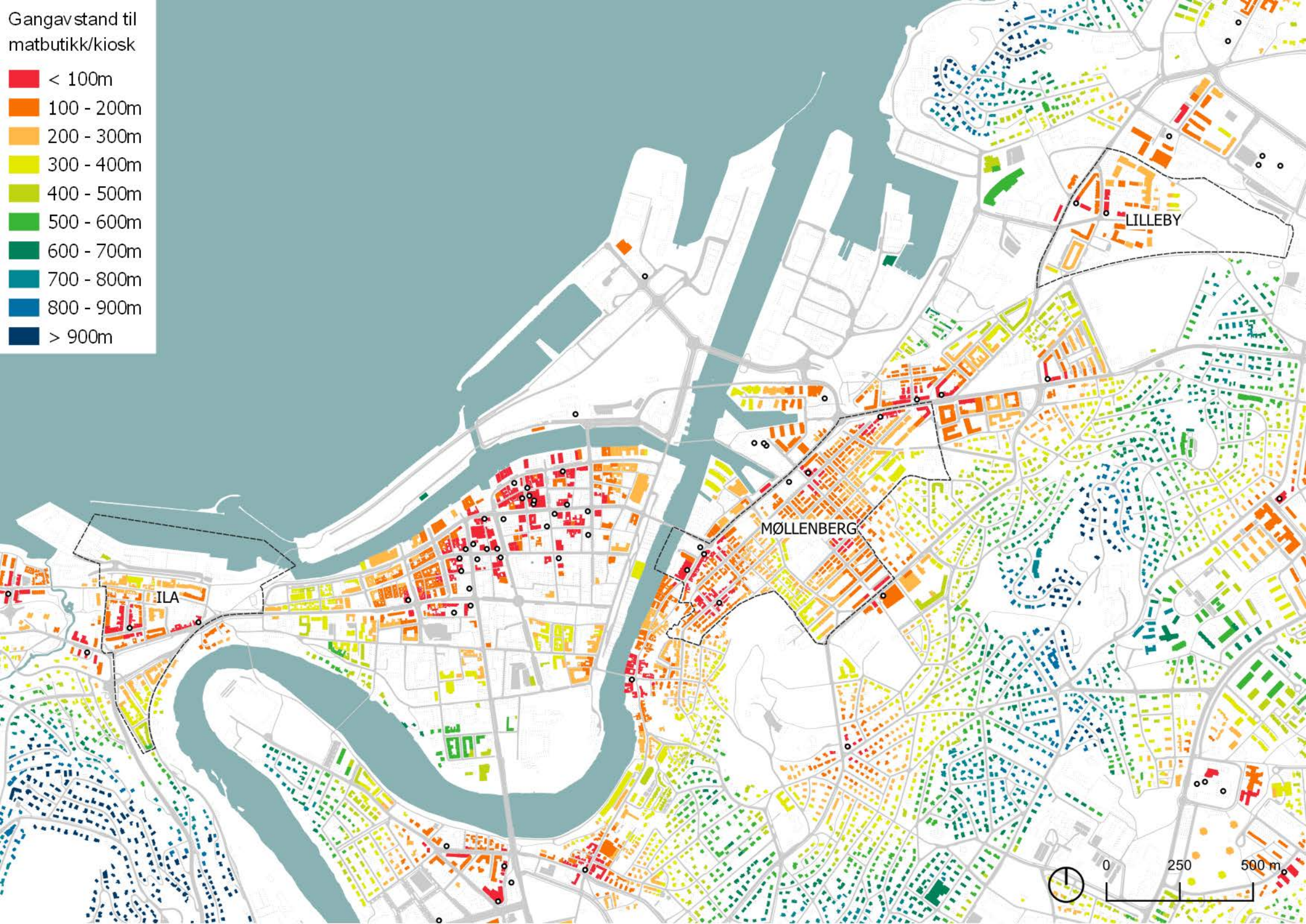
ANDEL BARN 12-15år INNEN GANGDISTANSE TIL UNGDOMSSKOLE

GANGAVSTAND TIL MATBUTIKK/KIOSK

Målt som korteste gangdistanse fra befolkningen på adressepunkter til nærmeste matbutikk/kiosk.

Gangavstand til matbutikk/kiosk

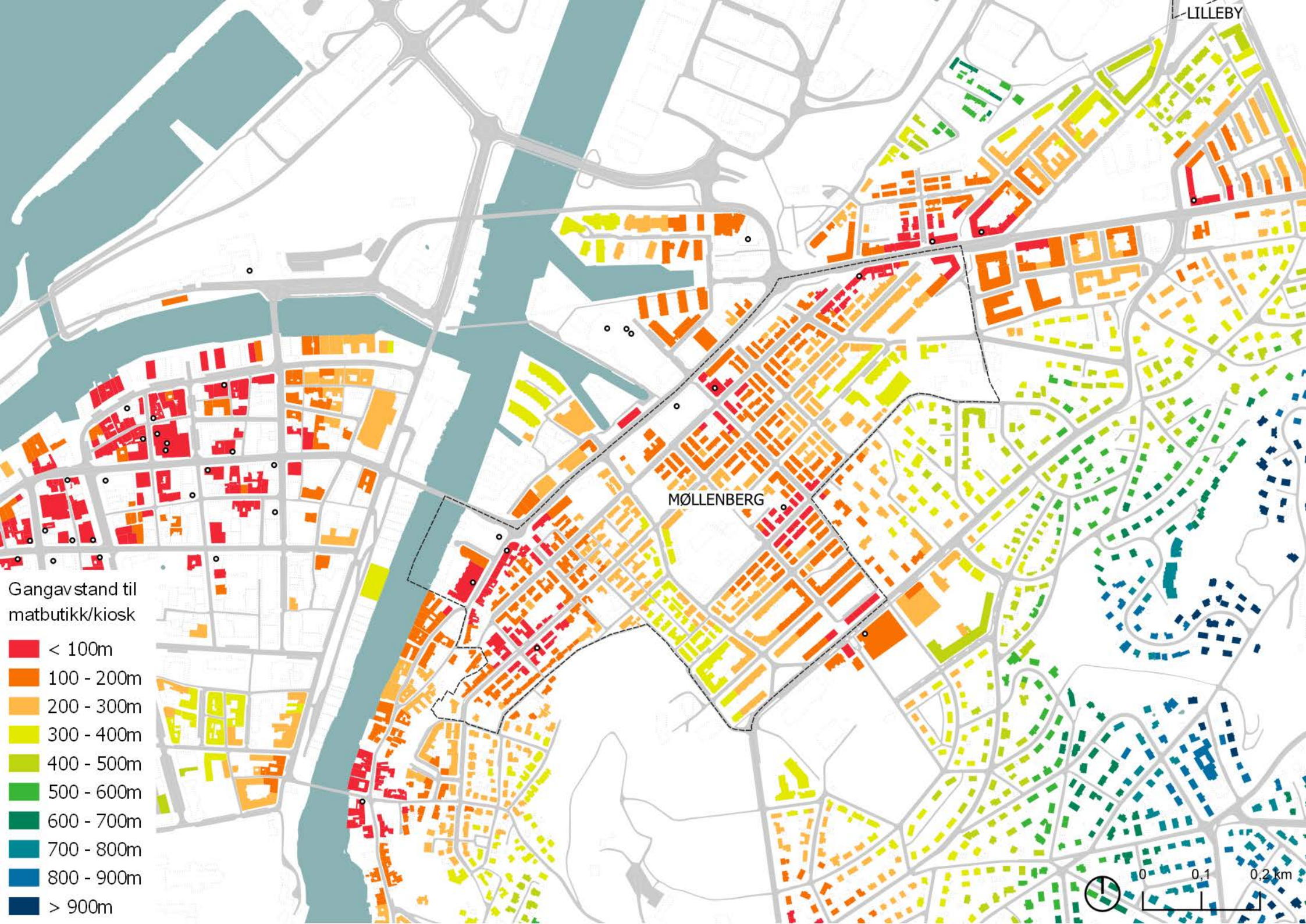

ILA

Gangavstand til matbutikk/kiosk

- < 100m
- 100 - 200m
- 200 - 300m
- 300 - 400m
- 400 - 500m
- 500 - 600m
- 600 - 700m
- 700 - 800m
- 800 - 900m
- > 900m

Gangavstand til matbutikk/kiosk

- < 100m
- 100 - 200m
- 200 - 300m
- 300 - 400m
- 400 - 500m
- 500 - 600m
- 600 - 700m
- 700 - 800m
- 800 - 900m
- > 900m

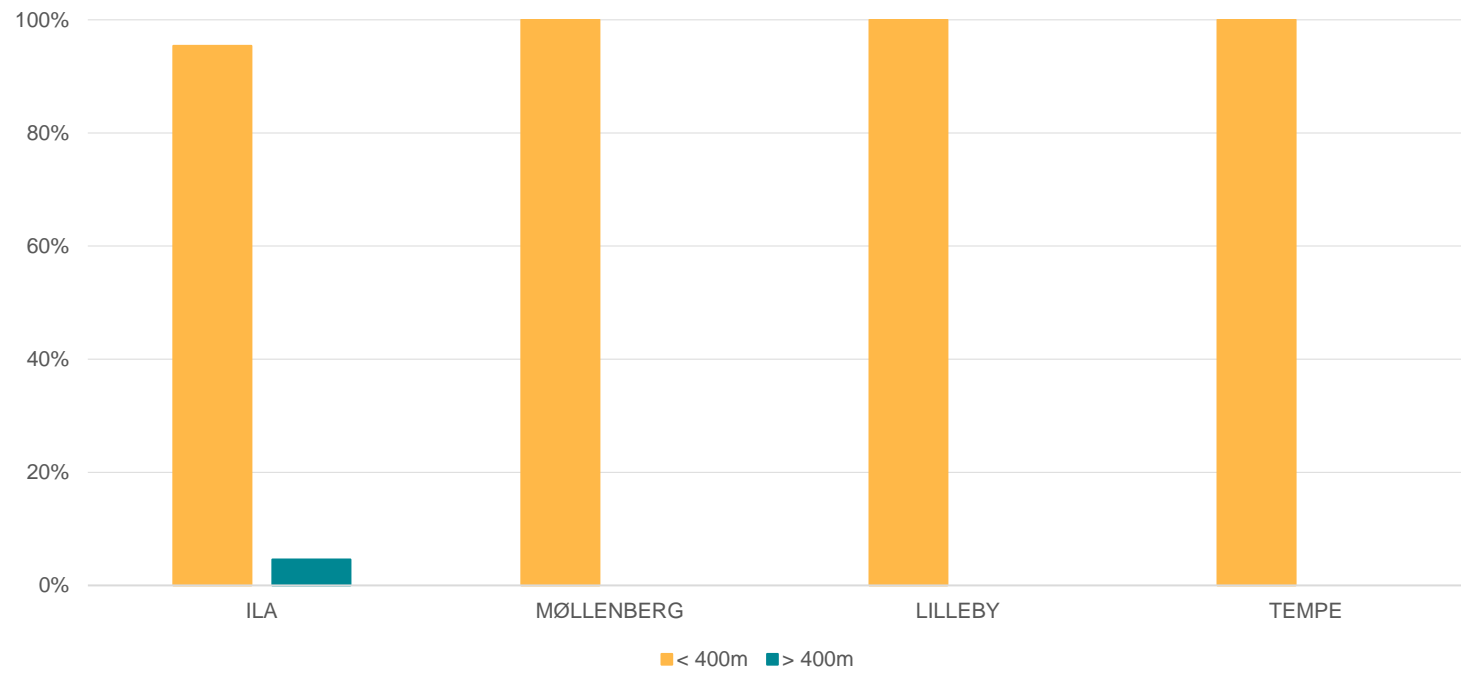
Gangavstand til matbutikk/kiosk

- < 100m
- 100 - 200m
- 200 - 300m
- 300 - 400m
- 400 - 500m
- 500 - 600m
- 600 - 700m
- 700 - 800m
- 800 - 900m
- > 900m

TEMPE

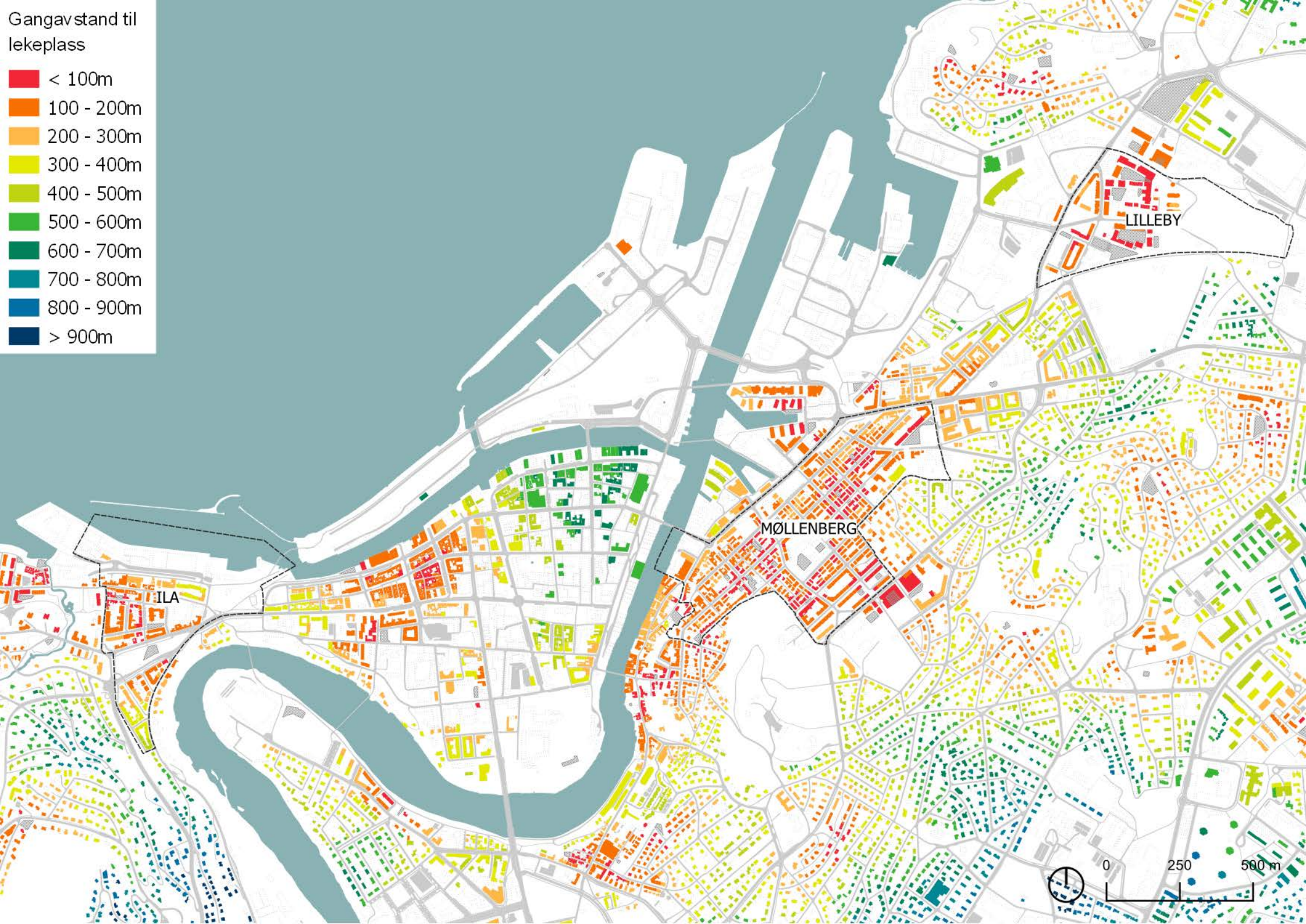
ANDEL BARN 6-17år INNEN GANGDISTANSE TIL MATBUTIKK/KIOSK

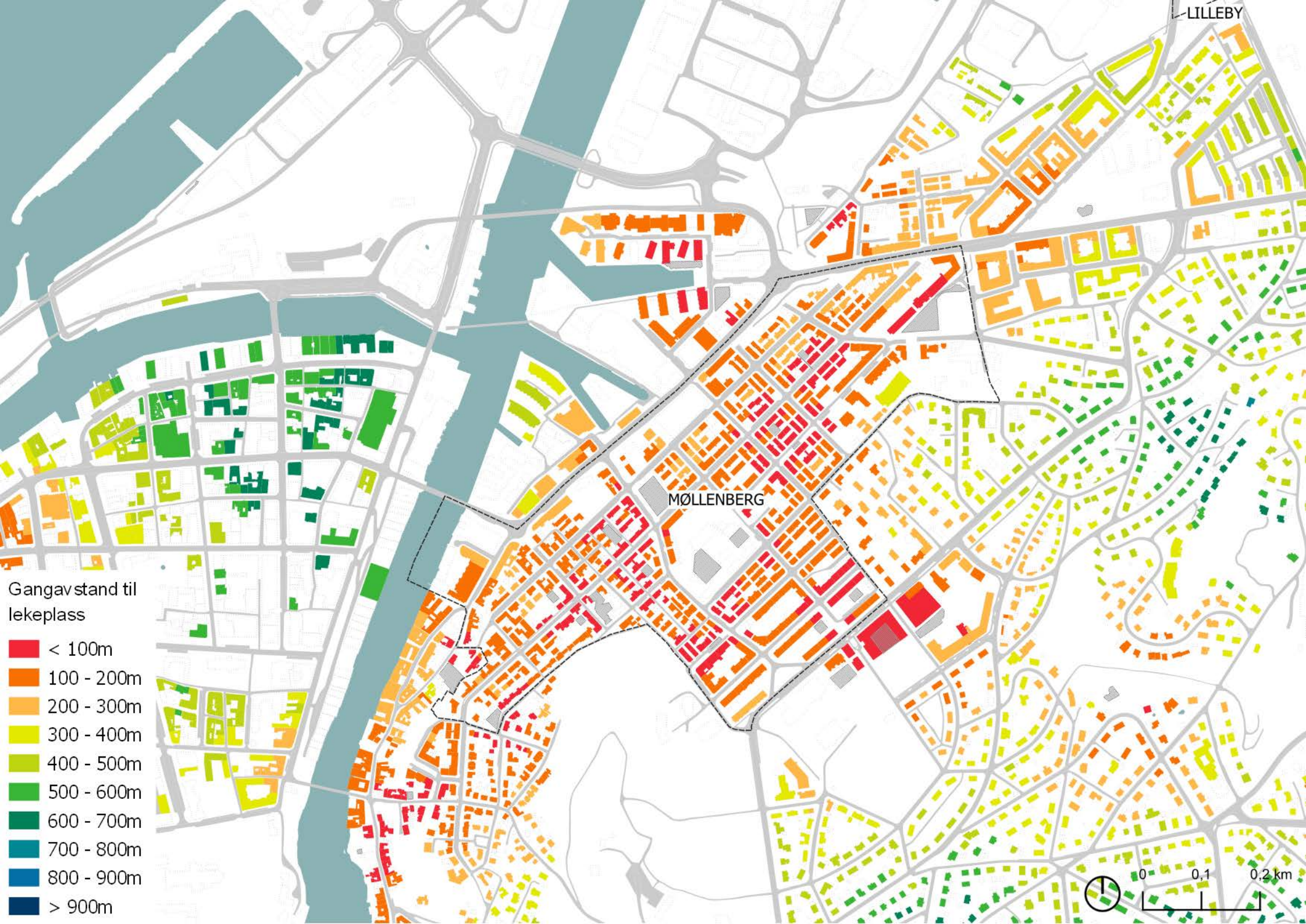
GANGAVSTAND TIL LEKEPLASS

Målt som korteste gangdistanse fra befolkningen på adressepunkter til nærmeste lekeplass.

Gangavstand til
lekeplass

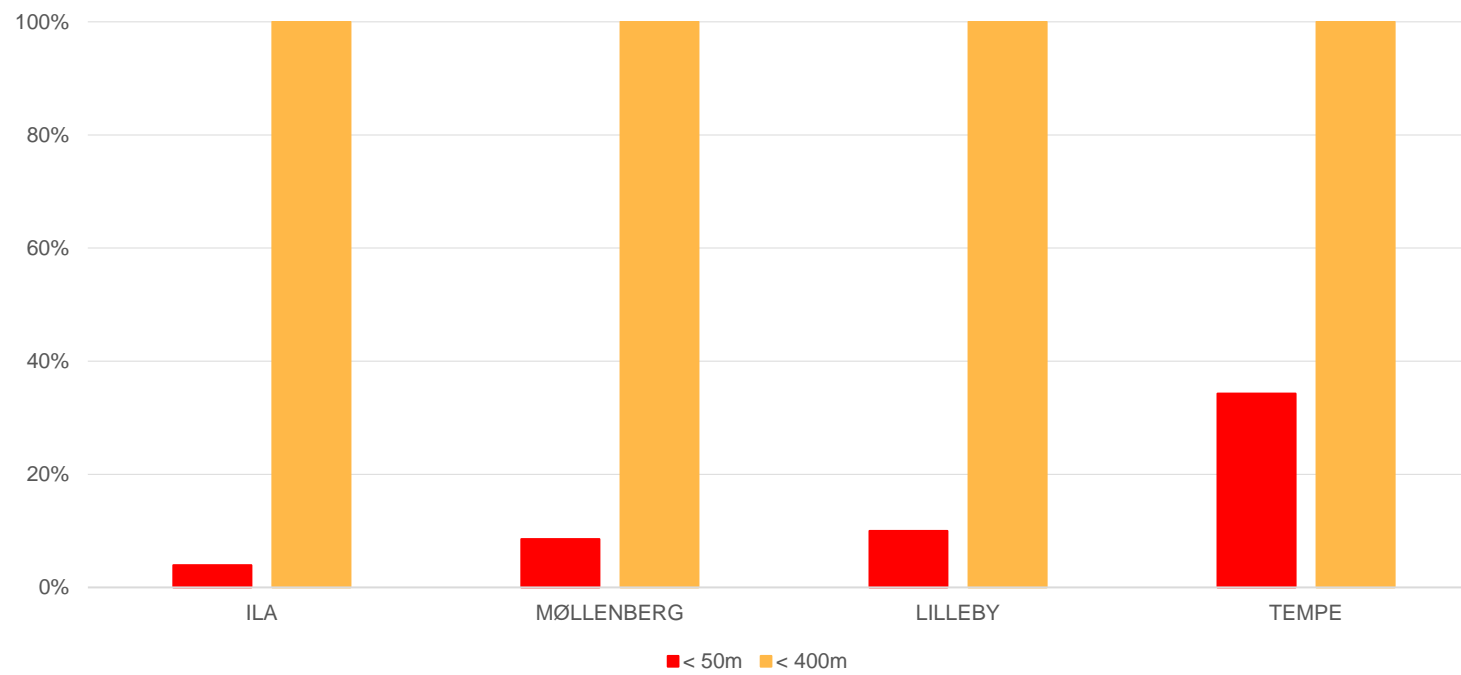
Gangavstand til lekeplass

- < 100m
- 100 - 200m
- 200 - 300m
- 300 - 400m
- 400 - 500m
- 500 - 600m
- 600 - 700m
- 700 - 800m
- 800 - 900m
- > 900m

TEMPE

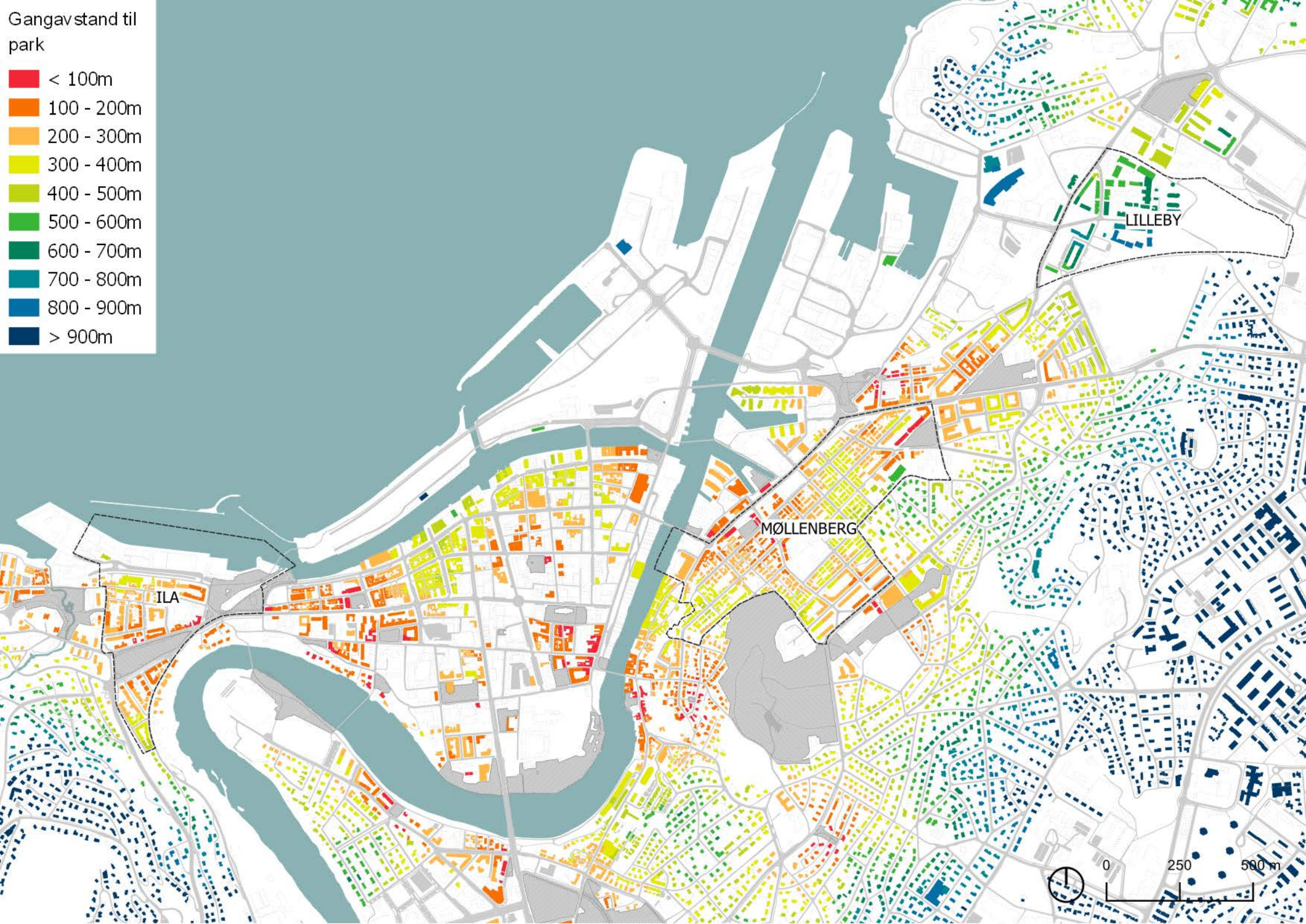
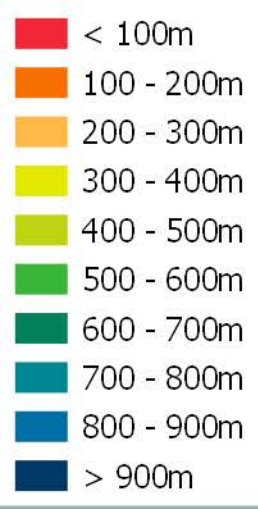
ANDEL BARN 6-12år INNEN GANGDISTANSE TIL NÆRLEKEPlass

GANGAVSTAND TIL PARK

Målt som korteste gangdistanse fra befolkningen på adressepunkter til nærmeste park.

Gangavstand til park

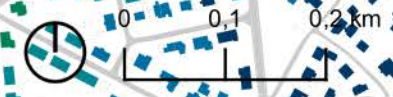

LILLEBY

MØLLENBERGET

Gangavstand til
lekeplass

- < 100m
- 100 - 200m
- 200 - 300m
- 300 - 400m
- 400 - 500m
- 500 - 600m
- 600 - 700m
- 700 - 800m
- 800 - 900m
- > 900m

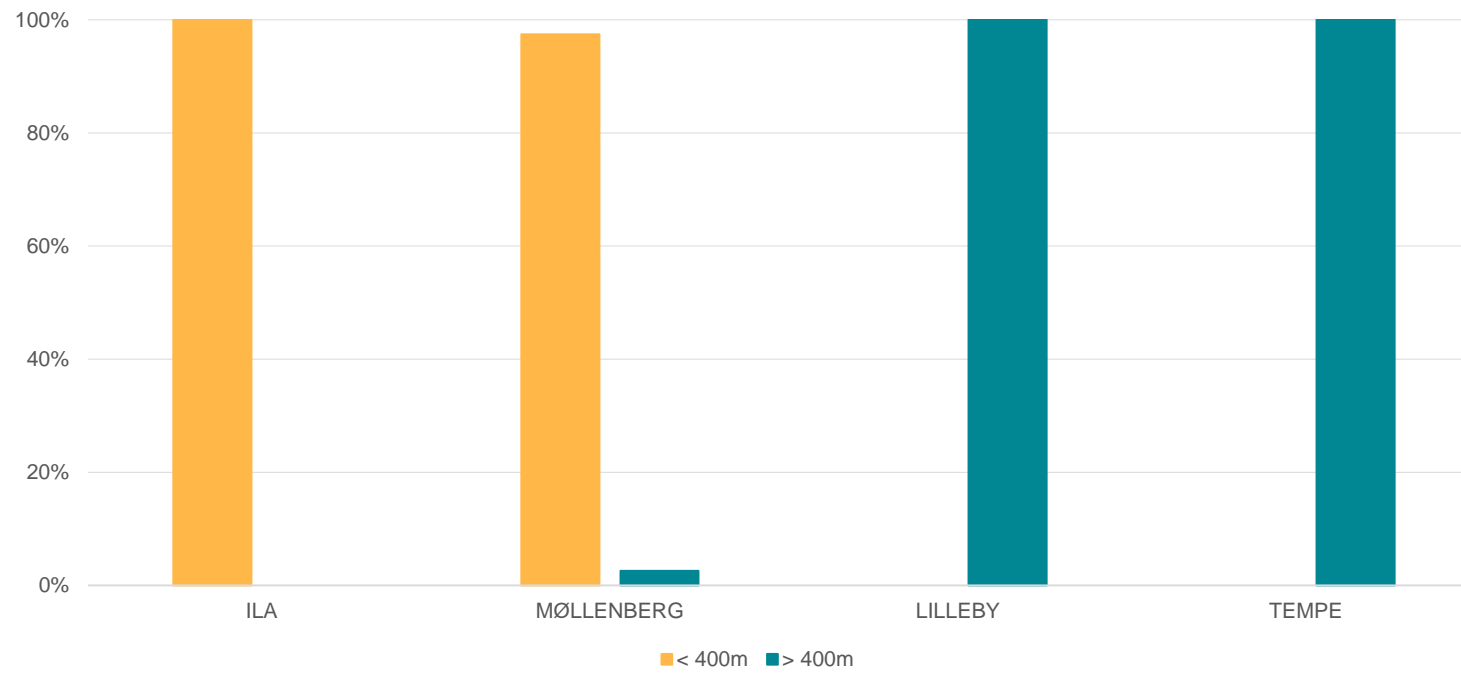

Gangavstand til park

- < 100m
- 100 - 200m
- 200 - 300m
- 300 - 400m
- 400 - 500m
- 500 - 600m
- 600 - 700m
- 700 - 800m
- 800 - 900m
- > 900m

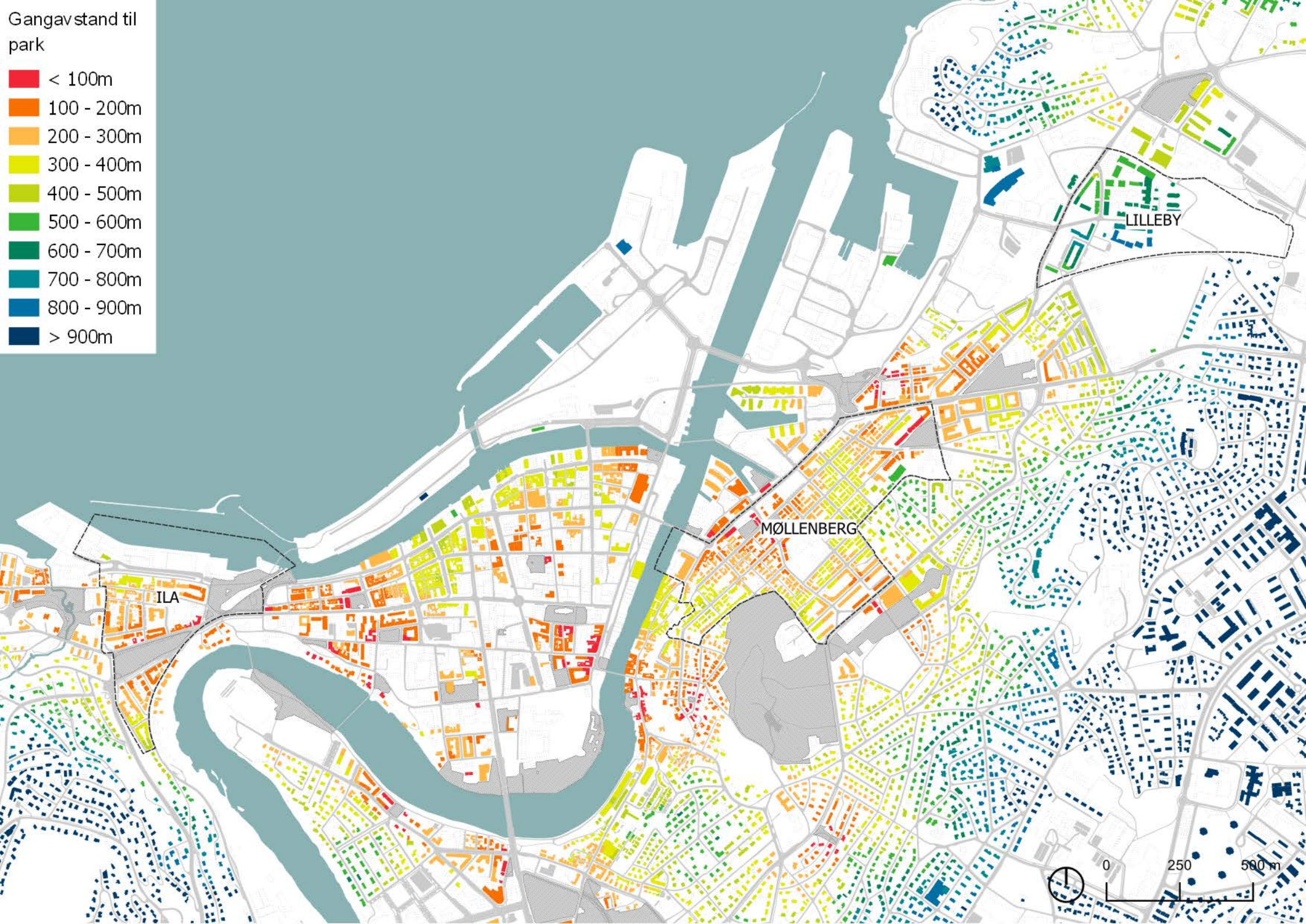
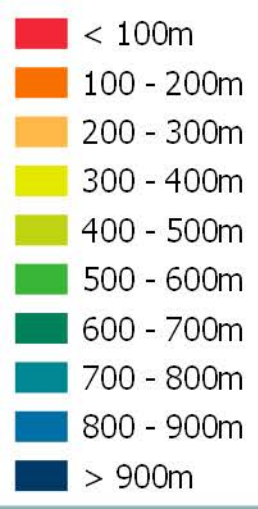
ANDEL BARN 6-12år INNEN GANGDISTANSE TIL PARK

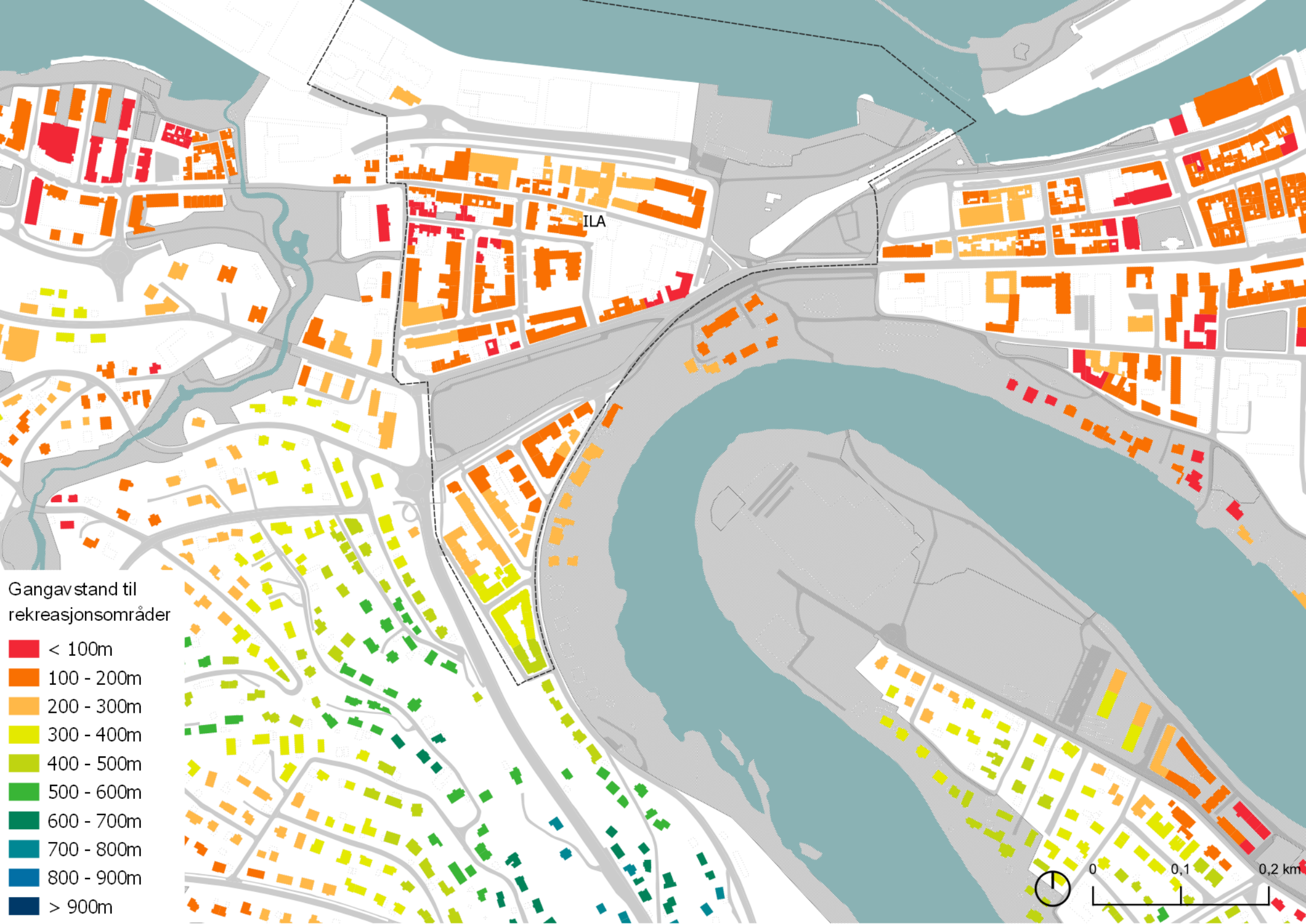

GANGAVSTAND TIL REKREASJONSOMRÅDE

Målt som korteste gangdistanse fra befolkningen på adressepunkter til nærmeste rekreasjonsområde.

Gangavstand til park

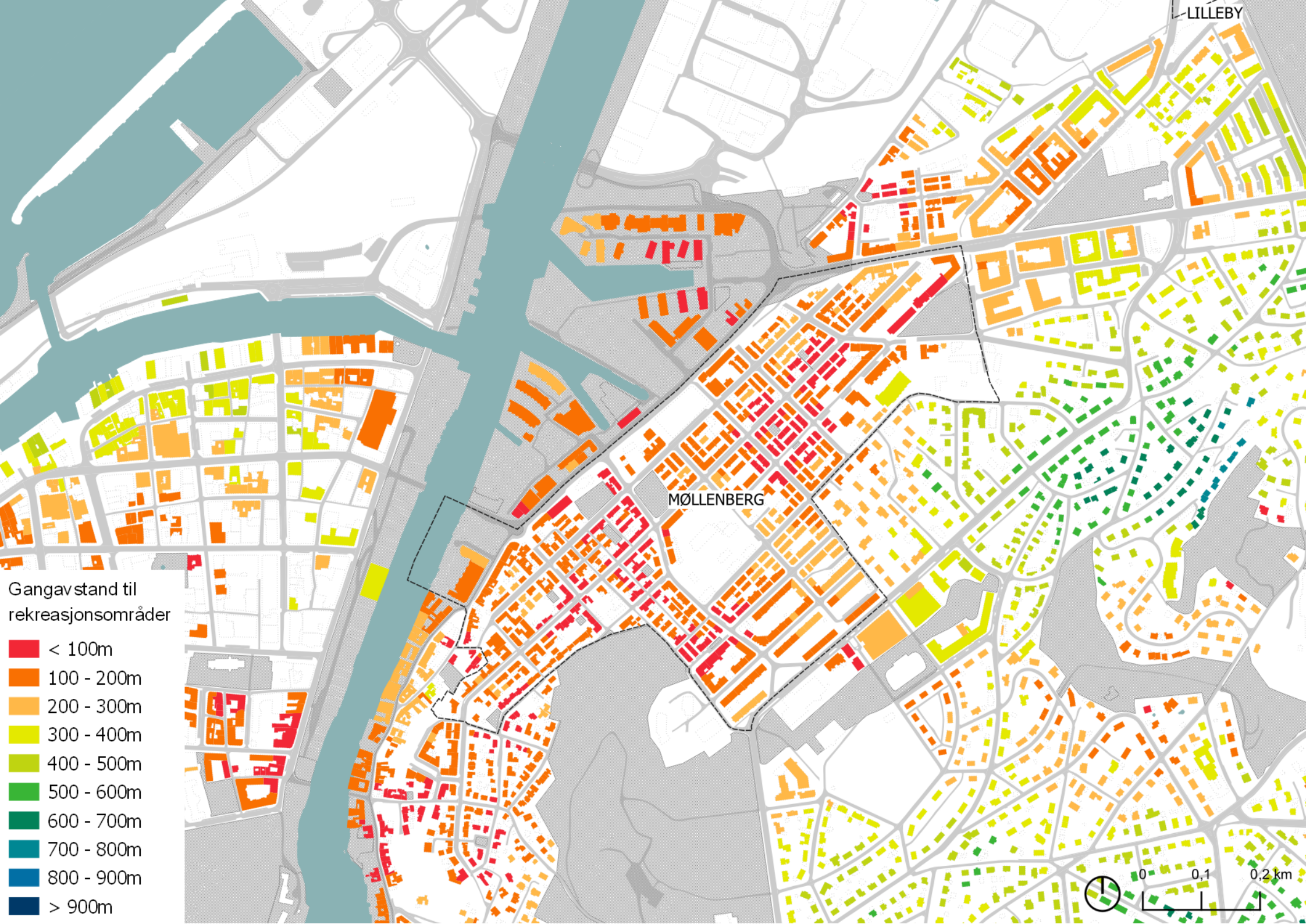

ILA

Gangavstand til
rekreasjonsområder

- < 100m
- 100 - 200m
- 200 - 300m
- 300 - 400m
- 400 - 500m
- 500 - 600m
- 600 - 700m
- 700 - 800m
- 800 - 900m
- > 900m

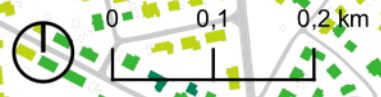

LILLEBY

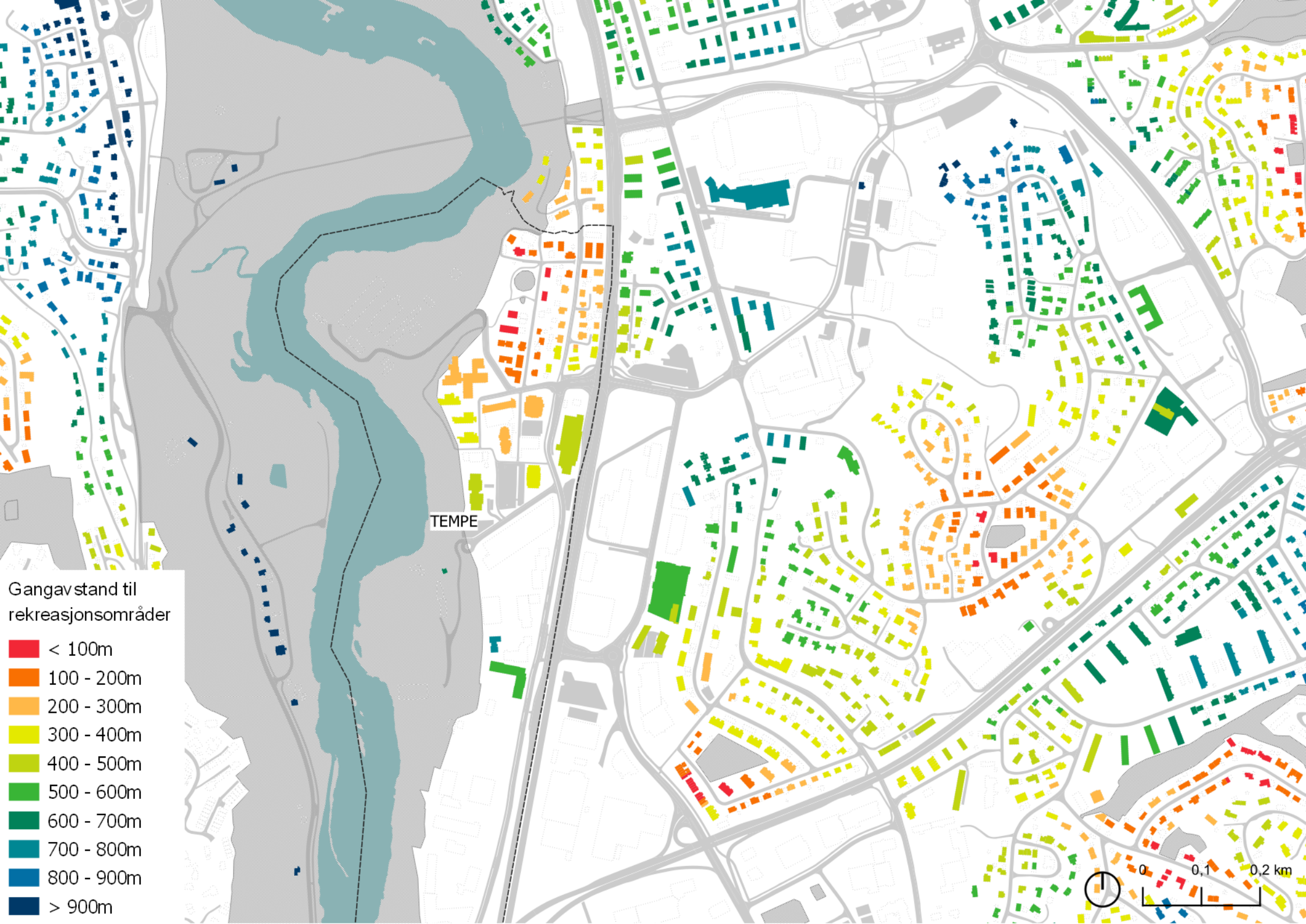
MØLLENBERG

Gangavstand til
rekreasjonsområder

- < 100m
- 100 - 200m
- 200 - 300m
- 300 - 400m
- 400 - 500m
- 500 - 600m
- 600 - 700m
- 700 - 800m
- 800 - 900m
- > 900m

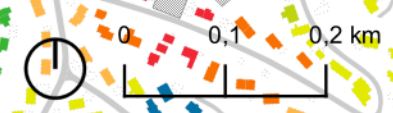

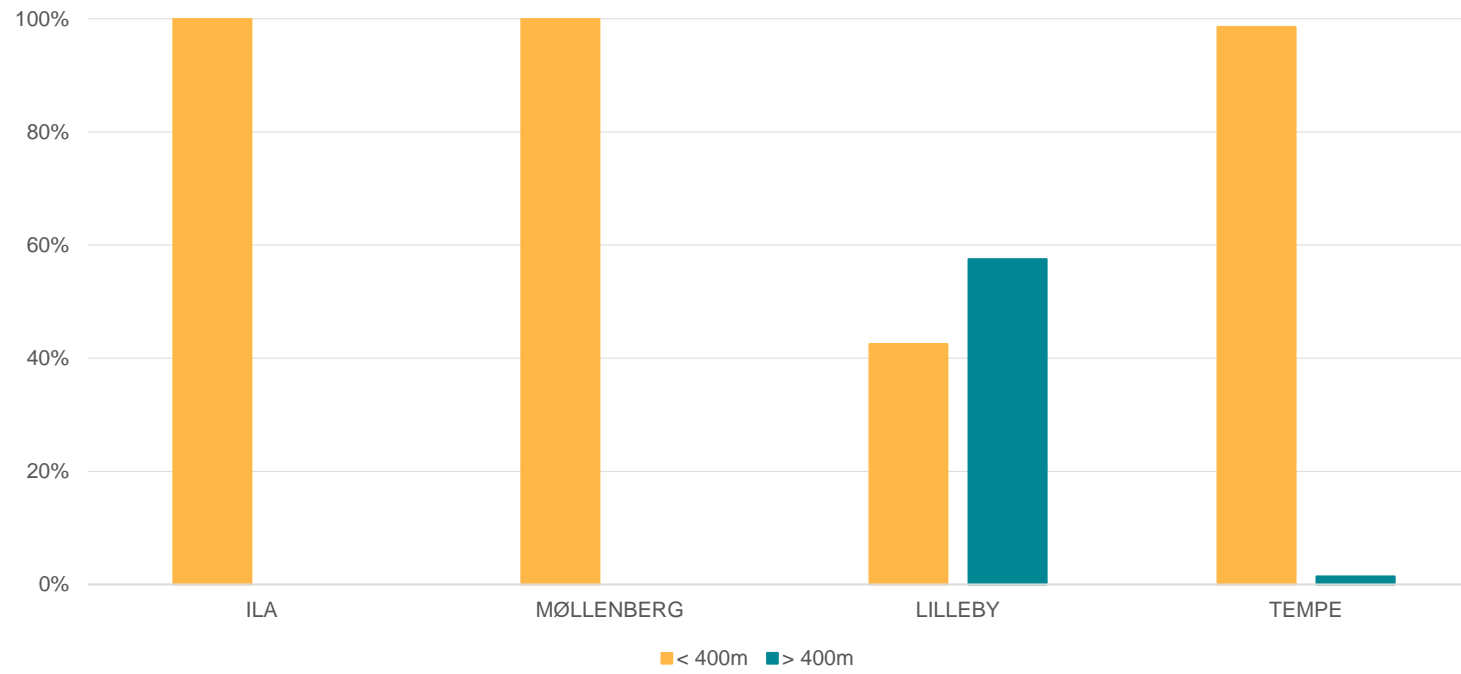

Gangavstand til rekreasjonsområder

- < 100m
- 100 - 200m
- 200 - 300m
- 300 - 400m
- 400 - 500m
- 500 - 600m
- 600 - 700m
- 700 - 800m
- 800 - 900m
- > 900m

ANDEL BARN 6-12år INNEN GANGDISTANSE TIL REKREASJONSOMRÅDER

Workshopresultater

Vi gjennomførte en workshop 19. desember med oppdragsgiver og andre relevante aktører innenfor Trondheim kommune (Eierskapsenheten, Oppvekst og utdanning, etc.) og deltagere i storbynettverket. Vi inviterte også et knippe utbyggere, men flere hadde deltatt i en lignende arrangement med samme tema for ikke så lenge siden, og det gjorde at de ikke møtte. Vi har intervjuet en rekke av dem og sånn sett fått frem deres syn.

Hensikten med workshopen var å identifisere relevante verktøy og virkemidler og deres praktiske anvendelse for å støtte barnefamiliens leve- og boforhold innenfor sentrumsområder i Trondheim. Her presenteres kort de viktigste funnene.

Deltagerne ble fordelt på tre grupper og fikk enten Møllenberg, Ila eller Lilleby som caseområde. (Det var for få deltakere til å ta med det fjerde området og da ble disse tre prioritert.) Alle gruppene fikk utlevert en personlig historie fra en fiktiv barnefamilie som bodde i det aktuelle området (problemstillingene er hentet fra intervjuer som er gjort i områdene). Etter at de hadde lest historien skulle de:

1. Identifisere de fordeler og utfordringer som familiene forteller om fra deres sentrumsområde
2. Ta utgangspunkt i problemstillingene som familiene har presentert. Foreslå en rekke ideer/løsninger som kan gjøre det enklere å være barnefamilie i den bydelen.
3. Velge ut 1-2 forslag, bearbeide dem og vurdere utfordringer og gjennomførbarhet og hvem som må involveres for å få til løsningen.

Figur 16: Fiktive barnefamilier i Ila, Lilleby, Møllenberg og Tempe.

Forslag til løsninger på Møllenberg, Lilleby og Ila oppsummert

Møllenberg:

- Fremme regulære studentboliger som ligger sentralt gjerne i nærheten av NTNU/Campus. Helst i regi av SIT eller annen profesjonell aktør.
- Attraktive møteplasser. Folkepark på Festningen, oppruste lommeparkene, møteplass i Thornesparken, bydelskafe/bibliotek og gatetun i tverrgatene.

Lilleby:

- Møteplasser som ikke koster noe å være på særlig med tanke på ungdom
- Bydelsbibliotek med kafe og delesentral (sportsutstyr, verktøy++)
- Spre kommunale utleieboliger, ikke opphopning i enkelte bydeler. Lage alternative leieboliger som er større og med sikte på langsiktig utleie til en overkommelig pris.

Ila:

- Etablere et spleiseslag for ulike aktører i nabolaget som skal brukes til nabolagsformål. Anvende Business Improvement Districts (BID) som modell/forbilde, hvor de store utleierne bidrar inn.
- Forhindre Møllenberg-tendenser i Ila: sørge for å bygge nok studentboliger andre steder. En studentboligstrategi. Sikre studentboliger som *eget formål* (ikke bare generelt "boligformål").

SINTEF

Workshop

Gode oppvekstvilkår for barn i sentrum – med barnefamilier i sentrum

Trondheim, 14.09.2022

Daniela Baer, Lars Arne Bø, Solvår Wågø, Karin Høyland, Marianne Skaar
(SINTEF COMMUNITY)

SINTEF

Dagen i dag

- 11.00 – 11.15 Velkommen, presentasjon av deltakerne og introduksjon til workshopen
- 11.15 – 12.00 Gruppearbeid 1: Oppvekstsvilkår av barn i sentrumsområder – Status per i dag
- 12.00 – 13.00 Lunsj*
- 13.00 – 13.15 Innlegg: Eksempler på barnevennlige områder og gode virkemidler
- 13.15 – 14.00 Gruppearbeid 2 Identifikasjon av løsninger + feedbackrunde
- 14.00 – 14.15 Pause*
- 14.15 – 15.00 Presentasjon av løsninger og diskusjoner
- 15.00 – 15.15 Avslutningsrunde og veien videre

SINTEF

Gruppearbeid 1 - Ideutvikling (11.15-12.00)

SINTEF

Gruppearbeid 1 - Identifikasjon

Identifisere behov og utfordringer (10 min)

- Lese fortellinger/innspill fra familiene i "deres" sentrumsområde
- Identifisere de fordeler og utfordringer som familiene forteller om fra deres sentrumsområde
- Skriv ned de fordeler og utfordringer i stikkord. Skriv de hver for seg på en post-it lapp;

Grønne post-it lapper: Fordeler

Røde post-it lapper: Utfordringer

Lotte (38), bor i Ila med sønnene Lars (2) og Laurits (8)

Jeg er mor til to gutter på to og åtte år, og vi bor i en nydelig leilighet i en av bygdene på Ila. Vi ble så glade for å se at det var flere barnefamilier i oppgangen da vi flyttet hit fra Møllenberg da jeg ble gravid med nummer to.

Nå har dessverre mannen min og jeg funnet ut at vi skal separeres. Hverken faren til ungene eller jeg har råd til å sitte på leiligheten som vi liker så godt, og tanken på at den blir kjøpt opp av en utleier byr meg sinn inni! Det skjedde i første etasje i oppgangen vår – der flyttet familien opp til Utsikten rett for det tredje barnet deres ble født, og inn kom det lettvegger og et kollektiv av studenter. Det skal sies at det er kjekke studenter som har flyttet inn, de stiller opp på dugnadene i sameiet, og hun ene sitter også av og til barnevakt for guttene våre hvis vi skal ut på en konsert eller noe i helgen. Likevel frykter jeg at naboenes våre plutselig skal få et skikkelig festkollektiv i oppgangen, slik jeg ser har skjedd i noen av de andre bygdene her. Jeg har også hørt rykter om at eieren av studentkollektivet i første har vært på visninger i området.

Noe annet som bekymrer meg er at vi nå må finne hver vår leilighet, og det ligger an til at vi nok må leie noe begge to. Det er helt greit for en periode, men jeg vil jo gjerne eie min egen leilighet. Jeg tenker også på åtteåringen jo etter hvert blir en tenårings og jeg vil ha plass til at han skal kunne invitere sine kompis hjem. Jeg jobber som helsesekretær på Ila Legesenter, og det så dystert ut da jeg sjekket Finn for å se hva jeg hadde råd til av leiligheter i området. For jeg vil jo aller helst bli boende i Ila, her har åtteåringen sine venner fra skolen, og jeg går til jobb på ti minutter. Minstemann har barnehage like ved der jeg jobber, noe som gjør at hverdagen går sånn noenlunde opp, for jeg vil ikke at han skal ha så alt for lange dager i barnehagen. Vi er altså så fornøyd med Ila. Det å bo nært marka og sjøen og likevel så sentrumsnært er så flott! Vi kunne vel gjerne brukt marka mer, men sjøen er vi ved hele tiden, guttene elsker å bade! I fjor badet vi hele sommeren, men i år var det bare åtteåringen som var uti, han har arvet en vådrakt og den kom virkelig til nytte. Som utflytter fra Sorlandet har jeg savnet denne nærheten til sjøen. Men at vi bor så nært et fiskemottak uten at det er noe fersk fisk å få kjøpt i området, det forundrer meg. Og nå som Ravnkloa la ned, så synes jeg det er langt å sykle til Solidsen eller opp på Byåsen for å kjøpe fersk fisk.

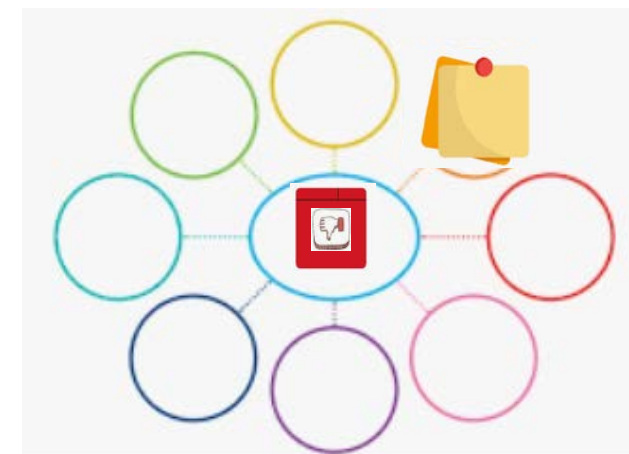

SINTEF

Gruppearbeid 1 - Ideutvikling

Ideutvikling (15 min)

- Utvikle ideer som kan berike og forbedre familiens liv
- Ta utgangspunkt i problemstillingene som familiene har presentert. Begynn med den som er mest relevant for gruppa
- Dere tenker uten begrensinger – only the sky is the limit
- Skriv ideene ned på post-it lapper og plasserer de rundt hvert problemstilling

SINTEF

Gruppearbeid 1 – Resultater Ideutvikling

- Ila
- Lilleby
- Møllenberg

SINTEF

Ila

SINTEF

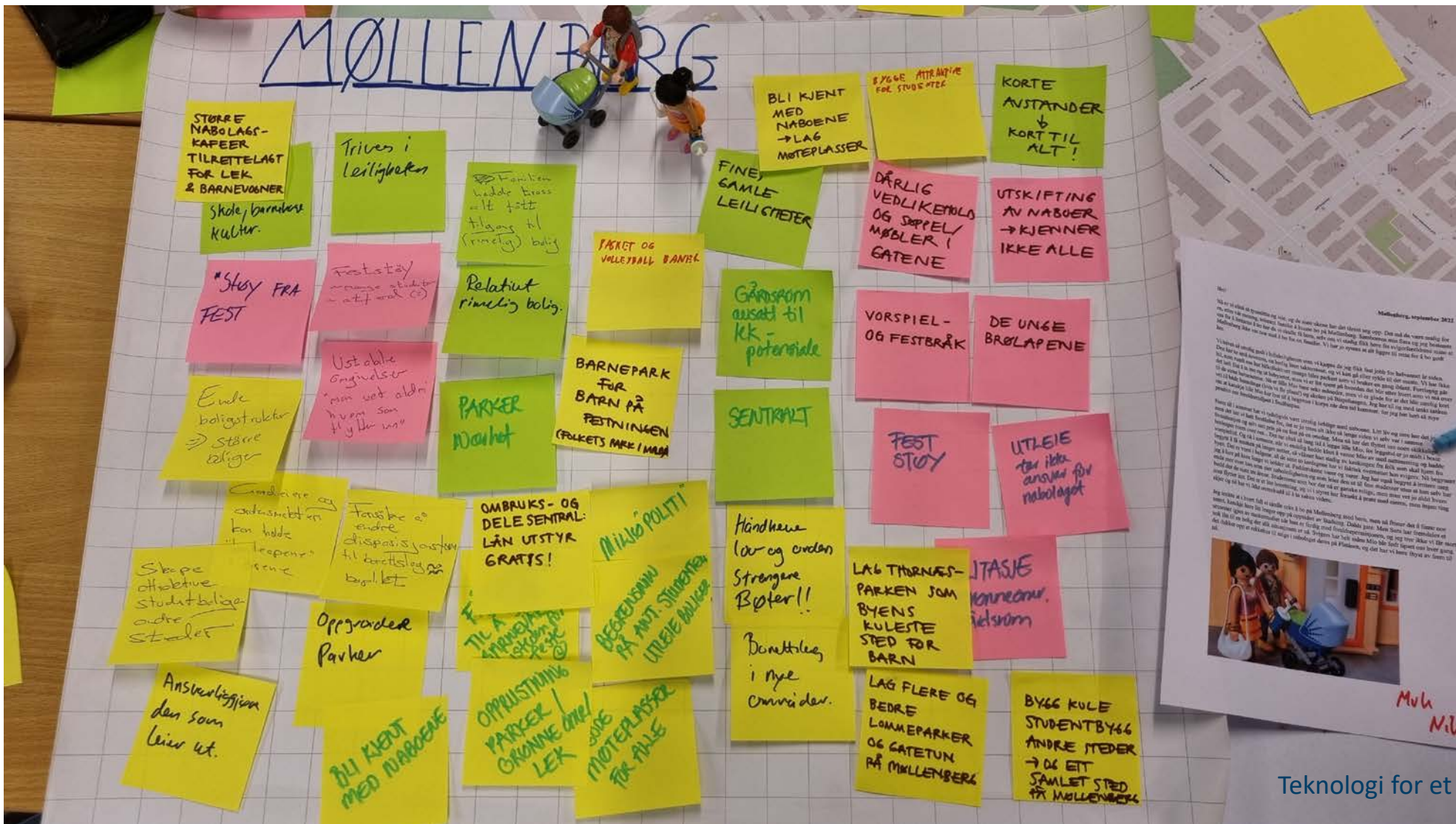
Lilleby

SINTEF

Møllenberg

SINTEF

Dagen i dag

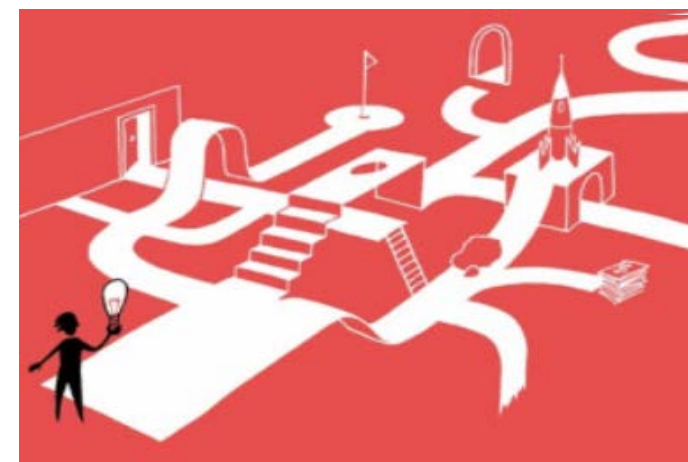
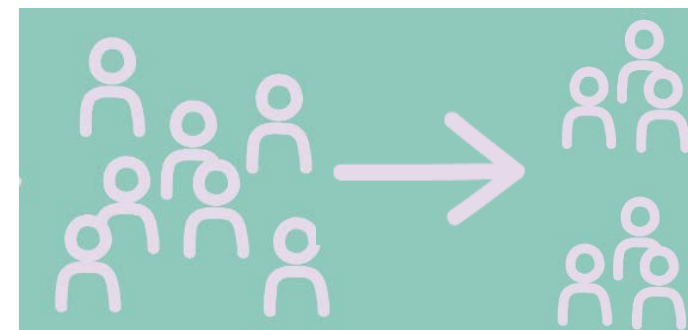
- 11.00 – 11.15 Velkommen, presentasjon av deltakerne og introduksjon til workshopen
- 11.15 – 12.00 Gruppearbeid 1: Oppvekstsvilkår for barn i sentrumsområder – Status per i dag
- 12.00 – 13.00 Lunsj*
- 13.00 – 13.15 Innlegg: Eksempler på barnevennlige områder og gode virkemidler
- 13.15 – 14.00 **Gruppearbeid 2 Identifikasjon av løsninger + feedbackrunde**
- 14.00 – 14.15 Pause*
- 14.15 – 15.00 Presentasjon av løsninger og diskusjon
- 15.00 – 15.15 Avslutningsrunde og veien videre

Gruppearbeid 2: Identifikasjon av virkemidler (kl. 13.15 – 14.00)

Gruppearbeid 2: Fra ide til virkelighet

Utvikling av virkemidler (30 min)

- Vi jobber i mindre grupper
- Beskriv hvordan denne ideen kan blir virkelighet
- Benytt dere av forberedt skjema
- Minst 4 virkemidler per sentrumsområde
- Tenk både kort- og langsiktig

Gruppearbeid 2: Forbedring/Videreutvikling

Videreutvikling av virkemidler (10 min)

- Vi jobber i mindre grupper eller alene
- Ta deg/dere et skjema og les det
- Gi konstruktiv kritikk og skriv kritikken på skjemaet med en penn i en annen farge
 - Hva funker bra – hva ikke? Hvordan kan det forbedres?
 - Er det gjennomførbart? Hvorfor Ikke?
 - Mulige utfordringer – dilemmaer?

The Critics

Gruppearbeid 2: Resultater

- Ila
- Lilleby
- Møllenberg

SINTEF

IIa (1/3)

HVA?

BESKRIVE LØSNING!

"Nabolagskassen" ^{designer-}
Etablere spleiselag for bydelen. For ulike aktiviteter i nabolaget.

- Etablere små prosjekt som løfter området og gjør det barnevondelig (utendørs)
- Lekeplasser, parker, aktivitetsanlegg.
- Demopass, log/foreningspass

Se til Fagarlie!

Eksempel som skal være med på å skape

"VERDENS BESTE ILA"

NÅR?

Se raskt som mulig

HVORDAN?

HVORDAN KAN DET OMSETTES?

- Etablere en felles plattform, gjennom et nabolagsråd som organiserer tiltak og samler inn penger.
- Opplysningsarbeid

HVEM?

HVILKE AKTØRER ER INVOLVERT & HVEM HAR ANSVAR?

Kommunen må være involvert - taler og pådriver

- Behov og 'søke' me dette i råd, og tiltak
- Offentlige innspill

Penger til en felleskass for de store utleierne

RESSURSER?

HVILKE RESSURSER TRENGS?

- Initiativ for etablering
- Rådgivning til tiltak og aktiviteten
- Engasjerte beboere og eiere
 - Borettslag
 - Stiftelser
 - Samosier
 - Utleiere

EFFEKT?

HVILKEN EFFEKT PÅ SOSIAL, ØKOLOGISK & ØKONOMISK BÆREKRAFT?

ILA

BARRIERER

Motstand: Hvorfor skal man dette? Hva får man igjen?

Manglende samarbeidsvilje.

Utlær nikt i dette?

Involverte uenige i miljø om at penger skal brukes til å gjøre området enda bedre for barnefamilier.

KOMMENTAR

Brake BID (Business Improvement District) som modell/forbilde

Bygge tiltak. Provere det ut først, involverte må se at de får noe igjen for det.

SINTEF

Ila (2/3)

HVA?

BESKRIVE LØSNING!

"Studentboligs strategi"

Definere områder for studentboliger, og kende disse

Etabler boliger som kan styres andre områder

Bygge nok studentboliger andre steder

NÅR?

Efter vedtak av KPA

HVORDAN?

HVORDAN KAN DET OMSETTES?

Redusere behov til studentboliger

Sikre at arealer som ikke er optimalt for "permanente boliger" selles av til "ikke permanente" studentboliger

HVEM?

HVILKE AKTØRER ER INVOLVERT & HVEM HAR ANSVAR?

→ Kommunen må utarbeide overordnet plan og strategi

→ Aktører som tilbyr denne typen boliger må stimuleres, og oppfordres til å sikre finansiering

RESSURSER?

HVILKE RESSURSER TRENGS?

- Planressurser
- Finansiering av nye boliger.
- Tomter

EFFEKT?

HVILKEN EFFEKT PÅ SOSIAL, ØKOLOGISK & ØKONOMISK BÆREKRAFT?

- Stykker boligmarkedet i eksisterende boområder/nabolag.
- Gjør eksisterende sentrumsnære boliglag mer attraktive

ILA

BARRIERER

Areal til studentbolig
Sikre at aktuelle områder ikke er utdanningsområde.
Eget famil.
(ikke bare generell boligfamil.)

KOMMENTAR

SINTEF

Ila (1/3)

HVA?

BESKRIVE LØSNING!

"Studentboligstrategi"
Definere område for studentboliger, og tendyke disse

Etabler boliger som kan styvne andre områder

HVORDAN?

HVORDAN KAN DET OMSETTES?

Redusere behov til studentboliger

Sikre at arealer som ikke er optimalt for "permanente boliger" selles av til "ikke permanente" studentboliger

HVEM?

HVILKE AKTØRER ER INVOLVERT & HVEM HAR ANSVAR?

→ Kommunen må utarbeide overordnet plan og strategi

→ Aktøren som tilbyr denne typen boliger må stimuleres, og oppfordres til å sikre finansiering

RESSURSER?

HVILKE RESSURSER TRENGS?

- Planprosesser
- Finansiering av nye boliger.
- Tanker

EFFEKT?

HVILKEN EFFEKT PÅ SOSIAL, ØKOLOGISK & ØKONOMISK BÆREKRAFT?

- Stykker boligmarkedet i eksisterende boområder/nabolag.
- Gjør eksisterende sentrumsnære boliglag mer attraktive.

BARR

Arel H. Studentfamilie
Sikre at enkelte områder blir H-stadionområde.
Eget familie.
(ikke bare gjennom "boligfamilie")

NOM

Bygge nok studentboliger andre steder

NÅR?

Etter vedtak av KPA

SINTEF

Lilleby (1/3)

HVA? BESKRIVE LØSNING!

rimelige gratis
værested for ungdom

møte-
plasser
ute
- utrygg

Utendørs plass
med gratis
wifi, ledemulighet
++
for UNGDOM

NÅR?

Raskt med
midler tidlige
installasjoner.

må
finne
areal.

HVORDAN? HVORDAN KAN DET OMSETTES?

Finne areal
Dialog med ungdom
Involvere grunneier,
ungdoms naboer,
kommune.

KJAPP GJENNOMFØRE

HVEM? HVLKE AKTØRER ER INVOLVERT & HVEM HAR ANSVAR?

Ungdom, må involveres
Kommuner som
Pådriver,
men trenger
kontaktpunkt
til målgruppe

RESSURSER? HVLKE RESSURSER TRENGS?

Penger og areal
Kontaktpunkt inn mot
målgruppen
Noen med særlig ansvar
for gjennomføring
Tid til prioritering

EFFEKT? HVLKEN EFFEKT PÅ SOSIAL, ØKOLOGISK & ØKONOMISK BÆREKRAFT?

møteplass, aktivisering
til hørlighet og eierskap til
nabolaget

BARRIERER

- FINNE STED HVOR "MAN" ER VILLIG TIL Å SAMLE UNGDOM. (SÛRE NABOER).
- HELÅRSBRUK (VARME?).
- FÅ MÅLGRUPPEN ENGASJERT.
- RESSURSEKNE & ANSVAR FOR Å VÊRE PÅDRIVER.
- HA EN GRUNN TIL Å GÅ DIT, TINK Å GJØRE DER.

KOMMENTAR

- Kan man være i undetryk på Lilleby skole, eller gymnastisett?
- GOD IDE!
- Realiserbar

LILLEBY

Lilleby (2/3)

HVA? BESKRIVE LØSNING!

BYDELS
"BIBLIOTEK"
/ DELESENTRAL
OG LÅN.
+ KAFE ++
(DELE DIV....)

NÅR?

1. I MORGEN....
2. 6-7 ÅR....

HVORDAN? HVORDAN KAN DET OMSETTES?

2. "LURT STED" HJERTE
I NABOGATU, SAMMEN MED
EVT. SKOLE.. TRENINGSENTER
.... ? (ANDRE FUNKSJONER)

HVEM? HVLKE AKTØRER ER INVOLVERT & HVEM HAR ANSVAR?

KOMMUNEN (KULTUR ++)
SKOLE .. SKOLEBIBLIOTEK..
UNGDOMMER I OMRADET.
ANDRE AKTØRER I FORHOLD
TIL SAMLØSNING...
ST, HELSESENTER, ...
LADENHOEN KUNSTVEKSTED
UTEARBEIDET - TILKJØPET..

RESSURSER? HVLKE RESSURSER TRENGS?

1. PENGER TIL BUSS -
SPLES...
LEKSEHJELP... FRIVILLIG
2. AREAL
PENGER - SAMSPILL
MED ANDRE EVT. AKTØRER
UTBYGGERE I OMRADET

EFFEKT? HVLKEN EFFEKT PÅ SOSIAL, ØKOLOGISK & ØKONOMISK BÆREKRAFT?

- FORTREIST NOTESTED
- STYRKER SOSIALE RELASJONER
- DELER AREAL/FUNKSJON TING/VERKTØY..
- LEVEHJELP / SOSIAL FRIVILLIG MOTRE OG GIK..

BARRIERER

- Å nå målgruppen, må tilby noe som er attraktivt for ungdom
- Klima
- areal
- driftsmidler
- Hyppighet

KOMMENTAR

LILLEBY

SINTEF

Lilleby (3/3)

HVA?
BESKRIVE LØSNING!

SPRE
"KOMMUNALE"
UTLEIE BOLIGER.
↳ KATEGORI BOLIG/KORT
SIKTLIHT.

- LAPE ØVERSIKT OVER
HVER EL DE...? ER
PROBLEMET REELT...

- LAPE ALTERNATIVE
LEIEBOLIGER - (STORPE)
MED LANNSIKTLI-LEIE

NÅR?

↳ MED EN GANG

-

HVORDAN?
HVORDAN KAN DET OMSETTES?

- POLITISK VEDTAK ...
- TESTE OG UTVIFLE
ALTERNATIVER
- BYGGE FLERE I "ANDRE"
BYDELER

HVEM?
HVLKE AKTØRER ER INVOLVERT &
HVEM HAR ANSVAR?

POLITISK NIVÅ.
HELSE ØK SØK (KOMMUNE)
+ BYUTVIKLING.

RESSURSER?
HVLKE RESSURSER TRENGS?

- KOMMUNEN < #0
- BOLIGSTIFTELSEN TR.#0

EFFEKT?
HVLKEN EFFEKT PÅ SOSIAL, ØKOLOGISK &
ØKONOMISK BÆREKRAFT?

OPPLEVES
TRYGGEKE

MERE STABILE
BOFORHOLD

BARRIERER

- Inogn vil ha det i sitt nabolag
- økonomisk barriere

KOMMENTAR

- Sikre en viss andel i nye prosjekt
- Investeringskostnadene blir veid opp av
dette driftkostnader

LILLEBY

SINTEF

Møllenberg (1/2)

HVA? BESKRIVE LØSNING!

Fremme regulære ^{attraktivt} studentboliger som ligger sentralt og gjerne i regi av SIT eller annen profesjonell aktør.

→ også studentboliger i SIT-regi på Møllenberg.

Kommunen kan kjøpe opp boliger og selge til SIT

NÅR?

PLANBÆR

HVORDAN? HVORDAN KAN DET OMSETTES?

Åpninger på enkelt-kvalitetskrav når det bygges boliger i nærheten av og på NTNU-Campus.

Vurdere å revidere enkelte avdel. f. t. "studentby"

HVEM? HVLKE AKTØRER ER INVOLVERT & HVEM HAR ANSVAR?

Kommune som plan- og reguleringsmyndighet + evt. reguleringsform på
ent som grunneier

- * Byplan
- * Bærekraft
- * Eriskap

Studenterskipprosjekt og andre aktuelle alternativer

RESSURSER? HVLKE RESSURSER TRENGS?

Politisk vilje
Investeringsvilje
Initiativer

Penge over statsbudsj. til studentboliger

EFFEKT? HVLKEN EFFEKT PÅ SOSIAL, ØKOLOGISK & ØKONOMISK BÆREKRAFT?

Betere bolig i Møllenberg
* Korte reiseavstand til Campus og studenterskip

Attraktivt & levende bycampus

BARRIERER

Møllenberg har blitt "merkevare" som en studentbydel?

Stor private utleiere

50 prosent utleie

Nok areal til studentboliger andre steder

KOMMENTAR

Boplikt for eiere

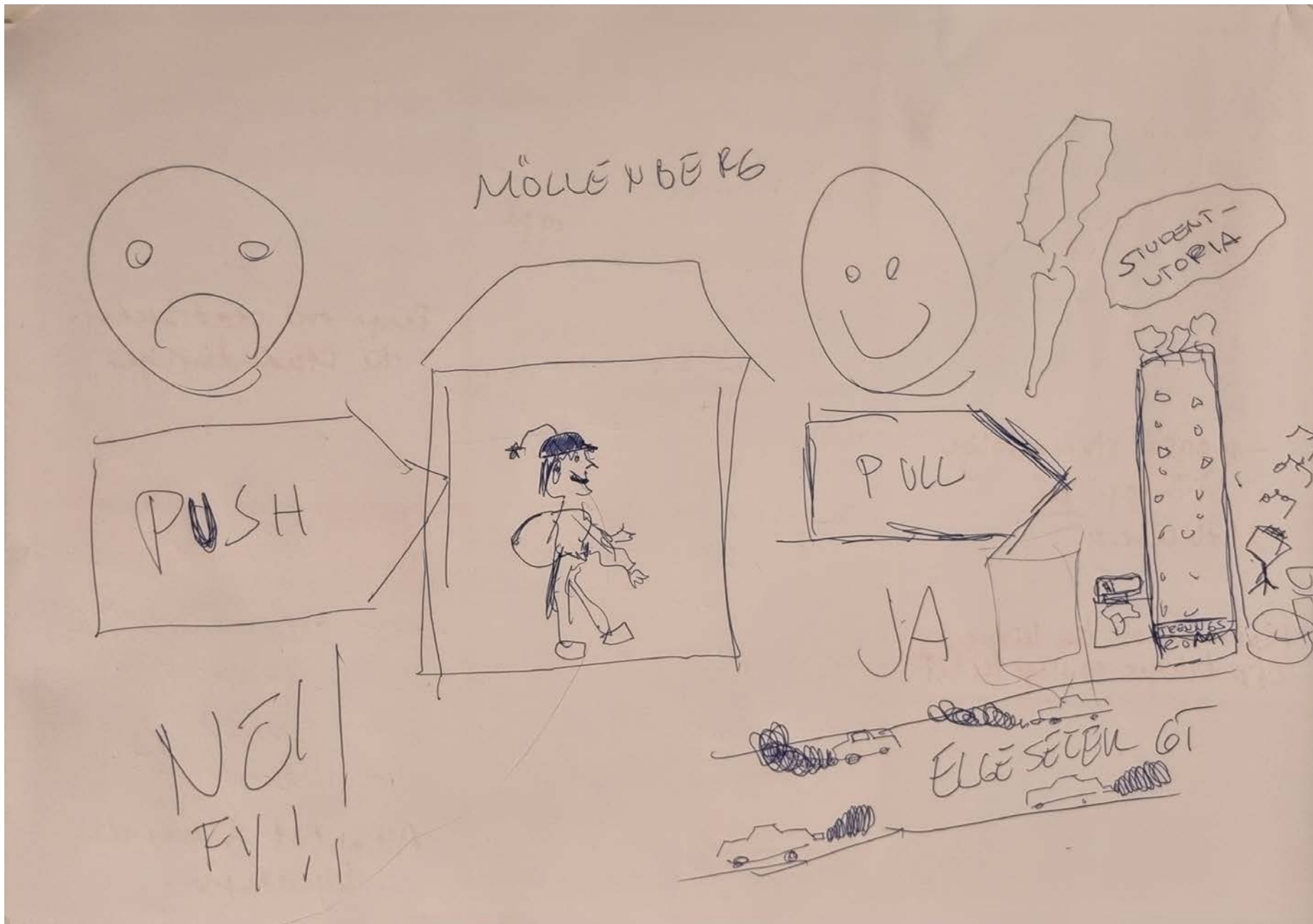
Må ha gode studentboliger også i privat regi - med store fellesarealer innendørs

Vaktmesterordning - drift og vedlikehold.

Møllenberg

SINTEF

SINTEF

Møllenberg (2/2)

HVA?

BESKRIVE LØSNING!

Attraktive møteplasser

- Folkepark på Festningen
- Oppruste Lomaneparker
- Møteplass i Thornes-parken
- Gatetun i tverrgater (skape trykkløst for biltrafikk)
- Bydelskafé, bibliotek og blytt/gjenbruk
- Mer grønt & flere sitteplasser generelt

NÅR?

Thornes-parken er allerede i gang, men trenger mer penger

HVORDAN?

HVORDAN KAN DET OMSETTES?

Politisk forankring og vilje: Må settes av penger og ressurser til parker og møteplasser

HVEM?

HVILKE AKTØRER ER INVOLVERT & HVEM HAR ANSVAR?

- Kommunen: kommunaltktr., skole, barnehage, opprust, byplan, MB-prosjekt byggosak, bydrift
- Velferding
- Borettslag + sameier
- (U)byggere/utleiere

RESSURSER?

HVILKE RESSURSER TRENGS?

Folk & penger: Kommunefolk, naboer, mønbyttar, politi, barnehager og skoler, studenter, idrettlag må gå sammen for å lage møteplasser

EFFEKT?

HVILKEN EFFEKT PÅ SOSIAL, ØKOLOGISK & ØKONOMISK BÆREKRAFT?

Sosial effekt: folk møtes og trives
 Økologisk effekt: folk russer mindre, blir i nærområdet, mer grønt
 Økonomisk effekt: flere barnefamilier bli boende

BARRIERER

- * Parker gjør det også attraktivt for studenter → løse ikke grunnproblemet
- * Opprusting (parker + møteplasser) krever politisk vilje og penger.
- * Kan ikke uten videre velte utviblingsbarriere på private i den bygde by.

KOMMENTAR

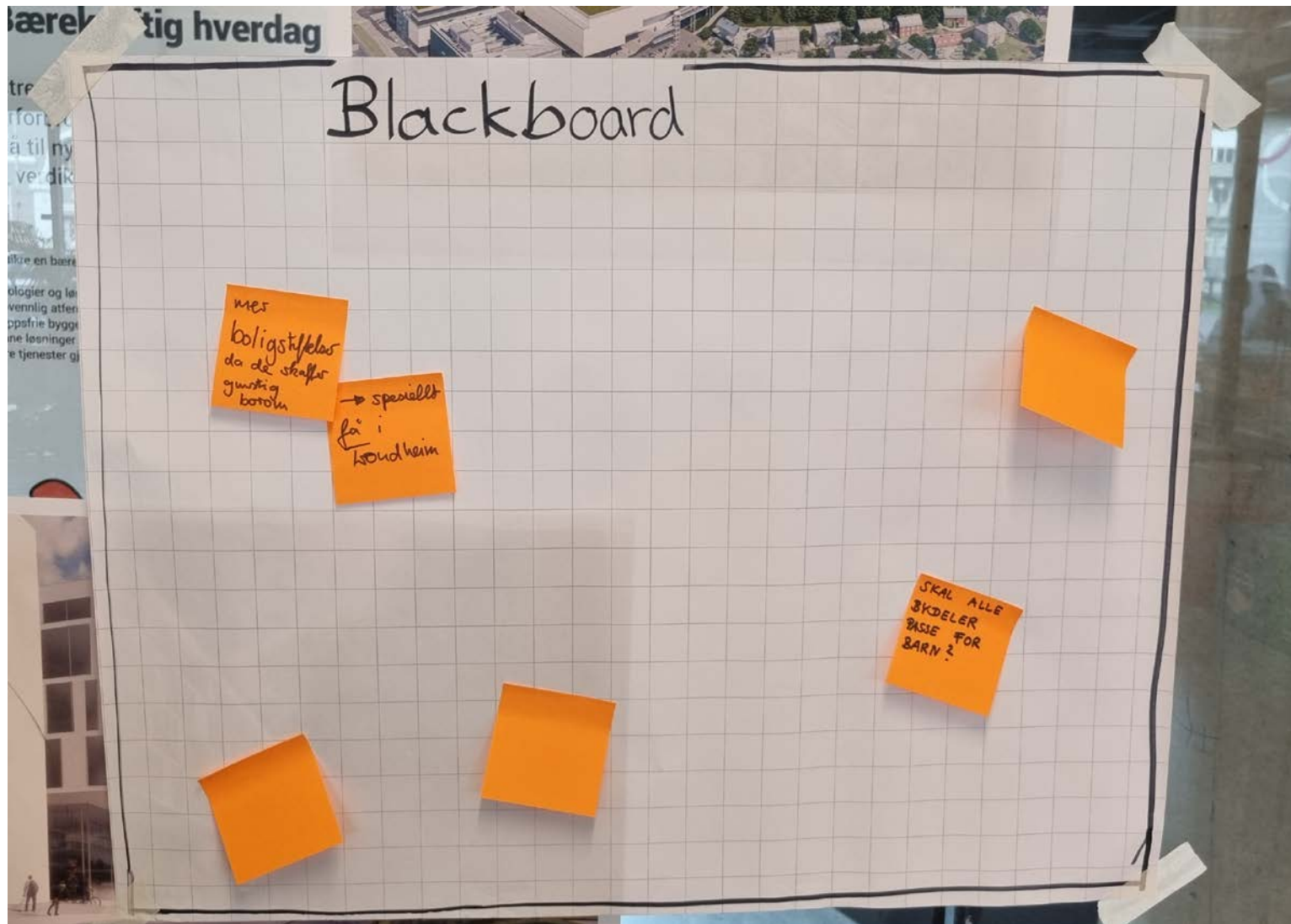
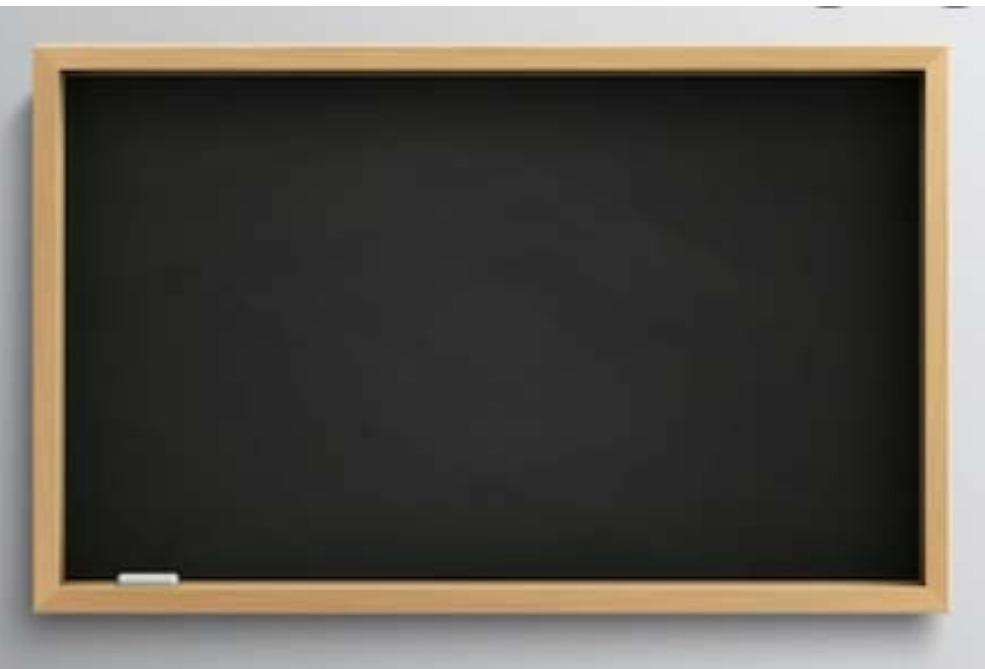
Kan virke i sammenheng med andre virkemidler, f.eks. bygge studentboliger andre steder.

Møllenberg

SINTEF

Black board for ideer og tanker

VÆL HJEM!

Hva kan jeg gjøre i morgen for å forbedre oppvekstvilkår for barn i sentrum?

SINTEF

Teknologi for et bedre samfunn

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Gode oppvekstvilkår for barn i sentrum”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut mer om hva som skal til for at barnefamilier ønsker å bli boende i sentrumsområder. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Flere boliger og mer stabile bomiljø i Trondheim sentrum er viktig for å oppnå målet om en bærekraftig by der det er lett å leve miljøvennlig. Det er da avgjørende at sentrumsområdene tilrettelegges slik at det blir attraktivt å leve der også for barnefamilier. I dette prosjektet vil vi, på oppdrag fra Trondheim kommune, finne hvilke forutsetninger som må på plass for å skape gode oppvekstmiljø for barn, hvilke verktøy og virkemidler som må til for å gjøre det attraktivt for barnefamilier å bosette seg og bli boende i sentrumsområdene også når barna blir større, og hvilke tiltak kommunen må gjennomføre for at byen kan bli et attraktivt sted å bo gjennom flere livsfaser.

Vi vil blant annet gjennomføre intervjuer med foreldre i utvalgte sentrumsbydeler for å få mer kunnskap om hvilke faktorer som er vesentlige for at barnefamilier skal trives med å bo i byen.

Vårt arbeid vil bidra til å oppfylle Bystyret i Trondheim sitt vedtak om flere «Barnefamilier i sentrum» og gi et bedre beslutningsgrunnlag for Trondheim kommune, særlig i deres arbeid med Kommuneplanens arealdel.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

SINTEF Community er ansvarlig for prosjektet som gjennomføres på oppdrag for Trondheim kommune.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta på bakgrunn av at du er forelder med barn i barnehage-/grunnskolealder og bor eller har bodd i en av de sentrumsbydelene vi ønsker å vite mer om hvordan det er for familier å bo.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du stiller opp til et intervju på anslagsvis en time. Spørsmålene i intervjuet vil sentrere seg rundt familiens hverdagsliv, vurderinger og valg av bosted (nabolag og nærområde, boligform, boligstørrelse, boligpriser, nettverk), og erfaringer med å bo i en sentrumsbydel med barn. Vi vil ta lydopptak av intervjuet og dette vil transkriberes.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Det er kun vi i prosjektgruppen ved SINTEF som vi ha tilgang til dine opplysninger. Du vil ikke kunne gjenkjennes i rapporten som skal publiseres.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil avsluttes i løpet av desember 2022. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger anonymiseres. Lydopptakene vil slettes. Anonymiserte opplysninger vil ikke slettes, men vil tas vare på med mål om å publisere en vitenskapelig artikkel.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra SINTEF Community har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- SINTEF Community ved Lars Arne Bø, som kan nås på e-post lars.arne.bo@sintef.no eller på telefon: 41615554.
Vårt personvernombud: Pernille Ekornrud Grøndal, som kan nås på e-post pernille.grondal@sikt.no eller på telefon: 53211500.

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Lars Arne Bø, seniorrådgiver i SINTEF Community

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "Gode oppvekstvilkår for barn i sentrum", og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i et intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Gode oppvekstvilkår for barn i sentrum”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut mer om hva som skal til for at barnefamilier ønsker å bli boende i sentrumsområder. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Flere boliger og mer stabile bomiljø i Trondheim sentrum er viktig for å oppnå målet om en bærekraftig by der det er lett å leve miljøvennlig. Det er da avgjørende at sentrumsområdene tilrettelegges slik at det blir attraktivt å leve der også for barnefamilier. I dette prosjektet vil vi, på oppdrag fra Trondheim kommune, finne hvilke forutsetninger som må på plass for å skape gode oppvekstmiljø for barn, hvilke verktøy og virkemidler som må til for å gjøre det attraktivt for barnefamilier å bosette seg og bli boende i sentrumsområdene også når barna blir større, og hvilke tiltak kommunen må gjennomføre for at byen kan bli et attraktivt sted å bo gjennom flere livsfaser.

Vi vil blant annet gjennomføre intervjuer med boligutbyggere for å få mer innsikt i hvordan dere planlegger for barnefamilier i Trondheim.

Vårt arbeid vil bidra til å oppfylle Bystyrets i Trondheim sitt vedtak om flere «Barnefamilier i sentrum» og gi et bedre beslutningsgrunnlag for Trondheim kommune, særlig i deres arbeid med Kommuneplanens arealdel.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

SINTEF Community er ansvarlig for prosjektet som gjennomføres på oppdrag for Trondheim kommune.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta på bakgrunn av at du jobber i [**firma som bygger ut boliger**].

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du stiller opp til et intervju på anslagsvis en time. Spørsmålene i intervjuet vil handle om erfaringer med bygningstypologi, hva er barrierene for å bygge ut med tanke på en blandet befolkningsstruktur (økonomi, tetthet, krav, lovverk, politikk etc.). Vi vil ta lydopptak av intervjuet og dette vil transkriberes.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Navnet og kontaktopplysningene vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Det er kun vi i prosjektgruppen ved SINTEF som vi har tilgang til dine opplysninger. Du vil ikke kunne gjenkjennes i rapporten som skal publiseres.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil avsluttes i løpet av desember 2022. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger anonymiseres. Lydopptakene vil slettes. Anonymiserte opplysninger vil ikke slettes, men vil tas vare på med mål om å publisere en vitenskapelig artikkel.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra SINTEF Community har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- SINTEF Community ved Lars Arne Bø, som kan nås på e-post lars.arne.bo@sintef.no eller på telefon: 41615554.
- Vårt personvernombud: Pernille Ekornrud Grøndal, som kan nås på e-post pernille.grondal@sikt.no eller på telefon: 53211500.

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Lars Arne Bø, seniorrådgiver i SINTEF Community

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "Gode oppvekstvilkår for barn i sentrum", og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i et intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Intervjuguide – Foreldre bosatt i sentrum med barn i barnehage-/barneskolealder

Vurdering av bolig/bosted:

Fortell litt om hvorfor dere bor akkurat her?

Hvor flyttet dere fra? Hvorfor flyttet dere hit?

Hvilke vurderinger knyttet til barna gjorde dere i forbindelse med valg av bosted?

Hvilken rolle spilte familieøkonomien inn i valg av bosted?

Hvordan bor dere? (Type bolig, størrelse, antall rom, uteområder)

Hva liker dere ved boligen?

Hva skulle gjerne vært annerledes?

Nabolaget:

Hvordan opplever dere nabolaget?

Hva ser dere på som gode kvaliteter ved nabolaget?

Har dere kontakt med naboer? (Hvor ofte? Hvordan? Hvor treffes dere?)

Er det noe som irriterer dere med nabolaget eller der dere bor?

Hvordan bruker dere nabolaget og nærområdet? (Hvor? Hvordan? Når? Hvorfor?)

Å være barn her:

Hvordan er det for barna å bo her? (Uteområder, venner, skole/barnehage ...)

Er det andre barnefamilier i området? Hvilken betydning har det for dere?

Byen:

Hvordan bruker dere byen? Hvilken verdi har det for dere at dere bor sentrumsnært?

Hvilke andre bydeler oppsøker dere? Hvorfor?

Hverdagen:

Kan du/dere ta meg gjennom en vanlig hverdag for deres familie? (Transport til barnehage/skole, jobb, matbutikk, fritidsaktiviteter ...)

Hva liker dere å gjøre i helgene? (Hvor? Hva? Hvem?)

Mobilitet

1. Hvor langt er du villig til å gå til nærmeste buss stopp, knutepunkt, holdeplass for å bruke det? (i minutter)

2. Bruker du hjemleveringstjenester i dag?

Hvor langt er det til nærmeste pakkestasjon/post i butikk i dag (i minutter gåtid)?

Ville bedre tilgang på pakkestasjon/post i butikk påvirke antallet hjemleveringer du mottar?

Ja, fler/Ja, færre/Nei

3. Så ønsker vi å kartlegge behovet for deleløsninger:

Bruker du løsninger for delemobilitet i dag, hvis ja hvilke: bil/elsparkesykkel/bysykel/lastesykkel etc

Hva skal til for at du velger å bruke delte mobilitetsløsninger foran private? (åpent svar/fritekst)

Har du tilgang på egen bil/parkering? (Greit bakgrunnsspørsmål)

Fremtiden:

Hvor lenge ser du for deg at dere blir boende her? (Fortell litt om vurderingen)

Hvorfor vil dere bli?

/Hvorfor vil dere eventuelt flytte? (Forhold ved boligen, nabolaget/nærområdet, boligpriser ++)

Hvilke forhold måtte vært annerledes for at det skulle vært aktuelt å bli boende?

Til slutt:

Hva er den viktigste kvaliteten ved å bo her, og den største utfordringen

Intervjuguide spontane utegående intervjuer med foreldre

(Kort intro: SINTEF, oppdrag for Trondheim kommune, et prosjekt om barnefamilier i sentrum)

Bor dere i området?

Nærområde:

Hvorfor er dere akkurat her nå?

Hva liker du godt ved nærområdet?

Hva skulle du ønske var annerledes ved nærområdet?

(Hvordan er nærområdet for dere som barnefamilie? Hvorfor/ikke?)

Boligen:

Hvem bor i boligen? (+ Alder på barna)

Hvorfor bor dere akkurat her?

Hva liker du godt ved boligen?

Hva skulle du ønske var annerledes?

(Egner boligen seg for dere som familie? Hvorfor/ikke?)

Ser du for deg at dere blir boende her lenge? Hvorfor/ikke?

Mini-infoskriv som kan deles ut til informanter som stiller opp på spontant intervju:

Forskningsprosjekt: "Gode oppvekstvilkår for barn i sentrum"

Ved å stille opp på intervjuet har du deltatt i forskningsprosjektet "Gode oppvekstvilkår for barn i sentrum". SINTEF Community er ansvarlig for prosjektet som gjennomføres på oppdrag for Trondheim kommune. Du vil ikke kunne gjenkjennes i rapporten som skal publiseres. Hvis du ønsker mer informasjon, eller ønsker å trekke deg fra prosjektet, kan du sende en e-post til marianne.skaar@sintef.no.

Intervjuguide – utbyggere

Kan du fortelle om hvordan dere går i gang med en ny boligutbygging?
Hvordan foregår dialogen med kommunen i denne prosessen?

Hva er viktig for dere når dere planlegger nye utbyggingsområder?

Hvilke vurderinger gjør dere?

- Infrastruktur (mobilitet, skoler, barnehager osv)
- Målgrupper?

Hvordan vurderer og planlegger dere for ulike målgrupper?

Planlegger dere noen prosjekter med særlig tanke på barnefamilier?

Hvilke kvaliteter tenker dere at det er viktig å legge inn da?

- Eksempler?

Planlegger dere i noen grad for mangfold og en variert beboersammensetning?

- Hvordan? (flere typologier og leilighetstyper- og størrelser)
- Hvorfor/ hvorfor ikke mener du det er viktig/uviktig?
- Er det noe som evt taler mot å planlegge for barnefamilier?
- Er det andre målgrupper det er enklere og tryggere å planlegge for?
- Hva ville gjort det enklere for dere som utbyggere å planlegge for barnefamilier?

Hvordan planlegger dere for barnefamilier?

Hva ser dere på som viktig og mindre viktig for denne målgruppen?

Hva lener dere dere på i utvikling av prosjekter rettet mot barnefamilier?

Forkunnskap? Erfaring fra hva som har fungert i tidligere prosjekter?

Generelle forhold å diskutere:

- Størrelse
- Planløsning og funksjonelle løsninger for barnefamilier
- Pris
- Beliggenhet
- Naboskap, nabolag
- Støy
- Plassering av ulike typer leiligheter, type eieform (leie før eie, delkjøp av bolig)

Har dere noen prosjekter dere vil peke ut som vellykkede boliger for barnefamilier?

Ser dere for dere noen alternative boligformer som kan være aktuelt for dere å bygge ut for barnefamilier? Hva?

- Kollektive boformer og dele-løsninger?
- Generasjonsboliger?
- «Elastiske» boliger som kan vokse eller krympe i takt med behov og økonomi (med utleie for å finansiere boliglån i etableringsfasen)

Hvilke tilbakemeldinger får dere fra barnefamilier?

Barn i byen

GODE OPPVEKSTMILJØER FOR BARN I SENTRALE BYDELER I TRONDHEIM

Bærekraftige byer hvor det er lett å leve miljøvennlig er høyt prioritert i FN's bærekraftsmål. I Trondheim vil dette innebære flere boliger og attraktive og stabile bomiljøer også i sentrale bydeler. For å få levende og mangfoldige bomiljøer sentralt i byen er det avgjørende at også disse områdene tilrettelegges for barnefamilier.

Rapporten diskuterer hvilke forutsetninger som må på plass for å skape gode oppvekstmiljøer for barn som bor i byen. Vi har identifisert verktøy og virkemidler som kan bidra til å styrke barneperspektivet i arbeidet med å utvikle bedre bomiljøer i byen. Dette er kvaliteter som oppleves som viktige også for folk i andre livsfaser. Rapporten peker på hva som gjør det attraktivt for barnefamilier å bosette seg og bli boende i sentrumsområdene også når barna blir større. Målsettingen er å gi innsikt, tydelige råd og formidle forslag til virkemidler til planleggere, politikere og utbyggere i Trondheim kommune. Vi tror at resultatene har overføringsverdi til andre kommuner.

Forskningsprosjektet "Gode oppvekstsvilkår for barn i sentrum" er finansiert av Storbyforskning og initiert av Trondheim kommune ved Byplankontoret.